

**T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TİCARİ AÇIKLIK VE ENFLASYON İLİŞKİSİ: SEÇİLMİŞ
YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİ İÇİN DOĞRUSAL
OLMAYAN ZAMAN SERİSİ ANALİZİ**

**Özge KÖSE
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

**GEBZE
2021**

T.C.
GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TİCARİ AÇIKLIK VE ENFLASYON
İLİŞKİSİ: SEÇİLMİŞ YÜKSELEN PİYASA
EKONOMİLERİ İÇİN DOĞRUSAL
OLMAYAN ZAMAN SERİSİ ANALİZİ

Özge KÖSE
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Taner TURAN

GEBZE
2021

GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ	YÜKSEK LİSANS TEZİ JÜRİ ONAY FORMU
----------------------------------	---

GTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 09/02/2021 tarih ve 2021/06 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 23/02/2021 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Özge KÖSE'nin tez çalışması İktisat Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

JÜRİ ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Doç. Dr. Taner TURAN

ÜYE : Prof. Dr. Halit YANIKKAYA

ÜYE : Dr. Öğr. Üyesi Abdullah ALTUN

ÜYE :

ÜYE :

ONAY

Gebze Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
...../...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

ÖZET

Bu çalışmada Meksika, Güney Afrika ve Türkiye’de ticari açıklığın enflasyon üzerindeki etkisi yıllık veriler ve doğrusal olmayan sınır testi (NARDL) yaklaşımı kullanılarak incelenmektedir. Bu ülkelerin seçilmesinin nedeni yükselen piyasa ekonomileri içinde gerekli verilere ulaşılabilmesidir. Çalışmanın odak noktası doğrusal olmayan etkilerin incelenmesi olmasına rağmen daha fazla bilgi edinmek amacıyla doğrusal sınır testi (ARDL) sonuçları da paylaşılmaktadır.

ARDL sonuçlarına göre değişkenler üç ülkede de ilgili değişkenler arasında bir eş bütünleşme ilişkisi bulunmaktadır. Bulgular ticari açıklığın uzun dönemde Güney Afrika’da enflasyonu etkilemediğine işaret etmektedir. Buna karşın ticari açıklığın enflasyon üzerinde Meksika’da (Türkiye’de) anlamlı ve azalış (artış) etkisi olduğu anlaşılmaktadır.

NARDL yaklaşımı, ticari açıklığın enflasyon oranları üzerindeki negatif ve pozitif etkileri arasında bir ayrım yapmamıza imkân vermektedir. Tahmin sonuçları ilgili değişkenler arasında bir eş bütünleşme olduğuna işaret etmektedir. Uzun dönemde Güney Afrika’da enflasyonun ticari açıklık üzerinde negatif veya pozitif bir etkisi bulunmamaktadır. Diğer taraftan Meksika’da ticari açıklıktaki hem pozitif hem de negatif değişimlerin enflasyon oranları üzerinde anlamlı bir etkisi vardır. Meksika’nın aksine Türkiye’de sadece negatif değişimler enflasyon oranları üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

Ampirik bulgularımızın sağlamlığını test etmek amacı ile ithalat yerine ticari açıklığın bir göstergesi olarak ithalat ve ihracatın toplamı kullanılarak NARDL modeli tekrar tahmin edilmektedir. Ampirik bulgularımız büyük ölçüde değişmemektedir.

Sonuç olarak ticari açıklığın enflasyon oranları üzerindeki etkileri gelişmekte olan ekonomiler arasında dahi büyük farklılıklar göstermektedir. Meksika’da ticari açıklığın uzun dönemde düşük enflasyon oranıyla ilişik olduğu konusunda sağlam kanıtlar varken, Türkiye için ticari açıklık ile enflasyon oranları arasında pozitif bir ilişki bulunmakta, Güney Afrika’da ise anlamlı bir etkinin olmadığı sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ticari Açıklık, Enflasyon, Sınır Testi, ARDL, NARDL

SUMMARY

This study examines the impact of trade openness on the inflation rate in Mexico, South Africa and Turkey by using annual data and non-linear autoregressive distributed lag models (NARDL) to cointegration. Due to data availability, we restrict our sample to only three large emerging countries, namely Mexico, South Africa and Turkey. We use the imports (share of GDP) as a proxy for trade openness. Although our main focus is to investigate the non-linear effects, before estimating NARDL models we share linear autoregressive distributed lag (ARDL) results to provide further information.

Our ARDL results suggest that there exists a cointegration among our variables when we use ARDL approach. It seems that trade openness does not exert any significant impact in South Africa in the long term. However, we find a significant and negative (positive) impact on the inflation rate in Mexico (Turkey).

NARDL approach enables us to make a distinction between the effects of positive and negative changes in the trade openness on the inflation rate. Employing NARDL estimations we find an evidence for the existence of a cointegrating relationship among the variables. In the long term we don't find any significant inflation impact of positive and negative changes in the trade openness in South Africa. On the other hand, both positive and negative changes exert a significant impact on the inflation rate in Mexico. Contrary to Mexico, in Turkey we conclude that only negative changes have a significant effect on the inflation rate. To check the robustness of our empirical findings we re-estimate NARDL models using the sum of exports and imports (share of GDP) rather than imports (share of GDP) as a proxy for the trade openness. Our main findings remain largely intact.

We conclude that the effects of trade openness on the inflation rate greatly vary among even emerging market economies. We find a strong evidence for the argument that trade openness is associated with lower inflation rate in Mexico in the long run. However, we obtain a different result for Turkey in which we report a positive relationship. On the other hand, there is no relationship between the trade openness and inflation rate in South Africa.

Keywords: Commercial Openness, Inflation, Boundary Test, ARDL, NARDL

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans sürecinin en başından bu yana, tez çalışmam boyunca konu seçiminden, konunun sonuçlanmasına kadar olan tüm süreçlerde bana yol gösteren, bilgisini, deneyimini, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, her durumda vakit ayıran sayın Doç. Dr. Taner Turan'a,

Ders aşamasında kendilerinden çok şey öğrendiğim değerli Gebze Teknik Üniversitesi iktisat bölümü öğretim üyeleri Prof. Dr. Hüseyin İnce, Prof. Dr. Halit Yanıkkaya, Prof. Dr. Murat Anıl Mercan, Doç. Dr. Mesut Karakaş'a,

Üzerimde çok emekleri bulunan her durumda yanımda olan kıymetli aileme, hayatımın her alanında olduğu gibi tez çalışmamı hazırlarken de her aşamada bana yardımcı olan sevgili eşim Aziz Mahmud Köse'ye sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	i
SUMMARY	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
1. GİRİŞ	1
2. TİCARİ AÇIKLIK: TANIM, ÖLÇÜTLER ve TEORİK YAKLAŞIMLAR	5
2.1. Ticari Açıklığın Tanımı	5
2.2. Ticari Açıklık Ölçütleri	6
2.2.1. Ekonomik Özgürlük İndeksleri	7
2.2.2. Ticaret Payları (Ticaret Yoğunluk Oranı)	8
2.2.3. Düzeltilmiş Ticari Akımlar	9
2.2.4. Tarifeler	10
2.2.5. Tarife Dışı Engeller	10
2.2.6. Nitel Ölçütler	11
2.2.7. Bileşik İndeksler	11
2.2.8. Fiyata Dayanan Ölçütler	12
2.3. Ticari Açıklığa Teorik Yaklaşımlar	12
2.3.1. Teori Öncesi Görüşler	13
2.3.2. Klasik Teori	14
2.3.3. Neo-Klasik Teori	15
2.3.4. Yeni Dış Ticaret Teorileri	16
2.4. Korumacılığın Nedenleri	17
2.4.1. Tarifeler	18
2.4.2. Tarife Dışı Engeller	18
3. ENFLASYON: TANIMI, NEDENLERİ ve KURAMSAL AÇIKLAMALARI	20
3.1. Enflasyonun Tanımı ve Nedenleri	20
3.2. Enflasyonun Türleri	21

3.2.1. Fiyat Artışlarına Göre Enflasyon Türleri	21
3.2.2. Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri	22
3.3. Enflasyon Kuramları	25
3.3.1. Klasik Yaklaşım	25
3.3.1.1. Fisher Denklemi	25
3.3.1.2. Cambridge Denklem	26
3.3.2. Keynesyen Yaklaşımı	26
3.3.3. Monetarist Yaklaşımı	27
3.3.4. Yapısalcı Yaklaşım	27
3.3.5. Yeni Klasik Yaklaşım	28
3.3.6. Yeni Keynesyen yaklaşım	29
3.4. Enflasyonun Dinamikleri	30
4. DIŞA AÇIKLIK ve ENFLASYON İLİŞKİSİ: TEORİK ÇERÇEVE ve AMPİRİK ÇALIŞMALAR	33
4.1. Dışa Açıklığın Enflasyonu Düşüren Etkileri	33
4.2. Dışa Açıklığın Enflasyonu Yükselten Etkileri	34
4.3. Ampirik Çalışmalar	36
5. TİCARİ AÇIKLIK ve ENFLASYON İLİŞKİSİ: SEÇİLMİŞ YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİ İÇİN DOĞRUSAL OLMAYAN ZAMAN SERİSİ ANALİZİ	44
5.1. Ampirik model ve veri seti	44
5.2. Enflasyon ve ithalatın zaman içindeki gelişimi	46
5.3. Ampirik Bulgular	49
5.3.1. ADF Birim Kök Testleri	50
5.3.2. ARDL Tahminleri	52
5.3.3. NARDL Tahminleri	54
6. SONUÇ	59
KAYNAKÇA	62
ÖZGEÇMİŞ	76
EKLER	77

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler ve Açıklamalar

Kısaltmalar

ADF	: Dickey-Fuller Birim Kök Testi
ARDL	: Sınır Testi Yaklaşımı
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NARDL	: Doğrusal Olmayan Sınır Testi Yaklaşımı
NTB	: Tarife Dışı Engeller
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
PPL	: Tahmin Edilen Nispi Fiyat Düzeyi
RPL	: Nispi Fiyat Düzeyi
SPS	: Sıhhi ve Bitki Sağlığı
WB	: Dünya Bankası
YKMM	: Yeni Keynesyen Makro Model

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil No:</u>	<u>Sayfa</u>
3.1: Talep Enflasyonu	23
3.2: Maliyet Enflasyonu	24

TABLolar DİZİNİ

<u>Tablo No:</u>	<u>Sayfa</u>
2.1: Ekonomik Özgürlük Skorları	7
2.2: Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerin İhracat ve İthalat Toplamlarının GSYH'ye Oranları	9
4.1: Dışa Açıklık ve Enflasyonla İlgili Ampirik Çalışmalar	40
5.1: ADF Testi	51
5.2: ARDL Tahminleri	54
5.3: NARDL Tahminleri	55
5.4: NARDL Tahminleri	58

1. GİRİŞ

Dünya genelinde küreselleşmenin etkisiyle 1970'lerin sonunda yaşanan dönüşümün sonucunda ülkeler dışa açık ekonomi politikaları uygulamaya başlamıştır. Bu çerçevede ülkelerin dış ticaretinde bir artışa neden olmuştur. Ticari olarak dışa açıklık kavramı bir ülkenin, dış ticaret ilişkilerini serbestleştirilmesi ve diğer ülkelerle olan ticari faaliyetlerini sınırlandıracak bir önlem almaktan olduğunca kaçınması olarak ifade edilebilmektedir. Başka bir anlatımla ticari açıklık, bir ülkenin uluslararası piyasalardaki ticari ilişkileri üzerinde ne derece serbest ve ne derece korumacı politikalar uyguladığının bir göstergesidir.

Çok sayıda faktörün etkisiyle dış ticaret yapmak giderek kolaylaşmıştır. Son yıllarda ekonomik büyümenin ve kalkınmanın temel taşı olarak dış ticaret görülmektedir. Çünkü sermaye, mal ve hizmetlerin ülkeler arasında akışını sağlamakta ve pek çok ekonomide GSYİH'ye oran olarak önemli bir paya sahip olmaktadır. Eğer ticaret olmasaydı, ülkeler sadece kendi topraklarında ürettikleri mal veya hizmetlerle sınırlı olurlardı (Oluwabukola and Oluwatomisin, 2013). Böylece rekabetin, uzmanlaşmanın ve işbölümünün getirdiği faydalardan yararlanamazlardı. Bununla birlikte ticari açıklığın ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin basit ve net olmadığı da bilinmektedir (Yanikkaya, 2003; Yanikkaya and Altun, 2018).

Ticari açıklık-enflasyon ilişkisinin teorik ve ampirik olarak üzerinde görüş birliğine varıldığını söylemek zordur. Söz konusu ilişki teorik açıdan incelendiğinde, ölçek ekonomilerinin, rekabetin ve uluslararası uzmanlaşmanın maliyetleri düşürebileceği söylenebilir. Dolayısıyla uluslararası ticaretin de anti-enflasyonist bir etki yaratabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra Romer'in (1993) ifadelerine göre, dışa açıklık arttıkça, genişleyici para politikasının uygulanması daha da güçleşmektedir. Çünkü ulusal paranın hızlı bir şekilde devalüe olması ülke içi fiyatların da hızlı bir şekilde artmasına yol açması sebebiyle daha açık ekonomilerin çok daha dikkatli para politikası uygulamaları gerekmektedir. Bunun sonucunda daha açık ekonomilerin daha düşük enflasyon oranlarına sahip olmaları beklenmektedir. Rogoff (2003) globalleşmenin de regülasyon ve özelleştirme sürecinin hızlanmasını sağlayarak ülkeler açısından anti-enflasyonist sonuçlar doğurduğunu vurgulamaktadır. Benzer şekilde Lane (1997)'de bir ülkenin dışa açıklık oranındaki artışla çok daha düşük enflasyon oranları yakalanabileceğini belirtmektedir. Çünkü dışa açıklık

durumunun Phillips eğrisinin daha dik bir hale gelmesini sağlayacağını ileri sürmektedir.

İçsel Büyüme Teorisi çerçevesinde de dışa açıklık ile enflasyonu ilişkilendiren bazı kanalların var olabileceği belirtilmektedir: Bu kanallar kaynakların etkin bir şekilde dağıtımı, girdilerin üretim maliyetlerini en aza indirmesi, kapasite kullanım oranındaki artışların ölçek ekonomilerinin oluşmasına yol açması, artan yabancı yatırımlar sonucunda milli gelirin artması ve fiyatları düşürmesi biçiminde ifade edilebilmektedir (Ashra, 2002).

Diğer yandan özellikle dışa açık ve küçük ekonomilerde genişleyici maliye politikasının hasılaya etki etme gücünün zayıf olması, maliyet artışları ve dış ticaret yerel arz ilişkisi gibi etkenlerin de hesaba katılması durumunda dışa açıklığın enflasyonist olma olasılığın da var olduğu görülmektedir. Evans (2007) ise ithal malların fiyatlarında görülen artışlar ve para otoritesinin monopol gücünün olması gibi nedenlerle dışa açıklığın enflasyonist olabileceğine inanmaktadır. Cooke (2010) ise dış ticaret hadlerinin monopolcü fiyat artışları ile bağlantılı olduğunu belirtmektedir. Bu durumun da daha açık ülkelerde politika yapıcıların kısa dönem Phillips eğrisi ilişkisinden çok daha fazla beklenti içerisinde olmalarını sağlayacağını ve sonuçta da dışa açıklığın enflasyonun artmasına yol açacağını ileri sürmektedir. Terra'nın (1998) ifadelerine göre ise iki değişken arasındaki ilişki yalnızca aşırı borç yüküne sahip olan ülkeler açısından negatif olurken, diğer ülkeler için pozitif olmaktadır. Ball (2006)'da dışa açıklık durumunun anti-enflasyonist olduğunu görüşünü savunmamaktadır.

Türkiye'de (özellikle planlı dönemin başladığı 1960'lardan) 1980'lere gelinceye kadar ithal ikamesine dayalı dışa kapalı bir ekonomi politikası uygulanmaktaydı. Buna karşın Türkiye dış konjonktürün yaratmış olduğu krizlerden veya durgunluktan uzak kalamamıştır. Çoğunlukla döviz darboğazları ara ve yatırım malları ithalatını sekteye uğratmış, üretimde düşüş yaşanmış ve işsizlik oranları artmıştır. 1980 öncesi yirmi yıllık sürecin temel özelliği; üretimde içe dönük olurken, girdilerde ise dışa bağımlı, sanayileşmede ithal ikameci, dış ticarete korumacı, iktisat politikalarında planlamacı ve buna bağlı olarak fiyat, kur ve faiz kontrollerine dayanan yapıydı (Arı, 2001, s.73). 1970'li yılların sonunda yaşanan ekonomik kriz sebebiyle ekonominin döviz darboğazını aşamaması sonucunda 1980'li yıllardan sonra ekonomi politikasında köklü bir değişim yapılmıştır. Bu çerçevede piyasa ekonomisine ağırlık veren ihracata dayalı dışa açık ekonomi politikası uygulanmaya başlanmıştır (Okur, 2002, s.45). Ülkemizde 1980 sonrasında ortaya çıkan dışa açık ekonomi politikası uygulamasında

neo-klasik kökenli politika uygulamalarına geçiş yapılmasının ardından dışa açık politika uygulamalarının başarılı örnekleri büyük ölçüde etkili olmuştur. 1980'den bu yana ekonominin dışa açık olması neticesinde milli gelir içerisindeki dış ticaret hacminin payı da hızla artış göstermiştir. Ancak diğer yandan enflasyon ülke ekonomisi açısından önemli bir soruna dönüşmüştür. Öte yandan 1999 senesinde uygulanmaya başlanan güçlü ekonomiye geçiş programının 2001 Şubat krizinde iflas etmesi, enflasyon probleminin daha da derinleşmesine yol açmıştır. 2001 Krizinin ardından uygulanmaya başlanan sıkı maliye politikası, enflasyon hedeflemesi politikasına geçiş yapılması, döviz kurunda da 1999 yılında uygulamaya konulan çıpa sisteminden dalgalı kur sistemine geçiş yapılması sonucunda 2008 yılından bu yana enflasyonun tek haneli rakamlara düşmesi sağlanmıştır (Emsen vd., 2012, s.26).

Özellikle 1970'li yıllarda yaşanan petrol krizlerinin de etkisiyle çok sayıda ülkede yüksek enflasyon sorunu ortaya çıkmıştır. Enflasyonun nasıl düşürülebileceği konusu önem kazanmış, para politikasının yürütülmesiyle ilgili radikal değişikliklere gidilmiştir. Bu anlamda enflasyon eğilimini dizginleyecek veya dengeleyecek bazı uygulamalar önerilmiştir. 1990'lardan itibaren enflasyon oranlarının düşmesi ve ülkelerarası bütünleşme eğiliminin artış göstermesiyle birlikte ekonomilerin dış ticarete açıklık derecelerinde de artış yaşanmaktadır. Bunların yanı sıra bu dönemde makroekonomik politikalar da daha kurala dayalı bir hale gelmeye başlamıştır. Bu kapsamda merkez bankalarının en azından araç bağımsızlığını amaçlayan kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. 1990'larda merkez bankalarının bağımsız olmasının amaçlanması, enflasyon hedeflemesi ve sabit döviz kuru gibi hedefleme stratejilerinin ön planda olması gibi durumlar üretilen çözüm önerilerinin uygulamadaki yansımaları olarak değerlendirilmektedir. Bahsi geçen uygulamaların dış ticarete açıklık derecesi ile enflasyon ilişkisini ne düzeyde etkilediğinin saptanmasının da para politikası süreçlerinde büyük ölçüde önem taşıdığı belirtilmektedir (Araç, 2013, s.27). 1990 sonrasında enflasyon oranlarında düşüş yaşanırken, üretim kaybının yaşanmaması ve hatta bazen üretimde artış yaşanması para politikası ile ilgili olarak yapılan değerlendirmelerde dış ticarete açıklık unsurunun da göz önünde bulundurulması gereğini gözler önüne sermektedir (Araç, 2013, s.27). Bu nedenle ekonominin dış ticarete açıklık derecesi ile enflasyon ilişkisinin ortaya konulmasının önemi de her geçen gün daha fazla artmaktadır.

Bu çalışma kapsamında Türkiye ile birlikte incelenen diğer iki yükselen piyasa ekonomisi olan Güney Afrika ve Meksika da geçmişte çok sayıda ülkede olduğu gibi

enflasyon oranlarında ciddi artışlar yaşamıştır. Ancak Türkiye'den farklı olarak bu ülkelerde enflasyon zaman içinde kontrol altına alınmış ve makul sayılabilecek bir düzeye indirilmiştir. Söz konusu 3 ülkede de dünyadaki gelişmelere uygun olarak ticari açıklık artmıştır. Ticari açıklık artmasına karşın ülkelerin enflasyon tecrübelerinin farklı olması ticari açıklık ve enflasyon ilişkisinin bu ülkeler bağlamında incelenmesinin uygun olduğu, karşılaştırmalı analiz yapılmasının mevcut bilgi birikimine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda özellikle doğrusal olmayan etkilerin analize dahil edilmesinin önem taşıdığı düşünülmektedir.

2. TİCARİ AÇIKLIK: TANIM, ÖLÇÜTLER ve TEORİK YAKLAŞIMLAR

2.1. Ticari Açıklığın Tanımı

Ülkelerin ekonomik anlamda büyüüp kalkınmalarını sağlayan en önemli faktörlerden biri ticarettir. Ticari anlamda herhangi bir engelin kalmamasıyla küreselleşme hız kazanmış ve genel olarak büyük bir dönüşüm yaşanmıştır. Önceleri geçerli olan Merkantilist anlayış iki ülke arasında gerçekleşen ekonomik alışveriş sonucunda ihracatçı ülkenin yüksek faydalara ulaşabileceğini belirtmiştir. Avrupa da 16. Yüzyıldan 18. Yüzyıl'a kadar geçen süreçte merkantilizm uygulanmıştır. 1980 ve sonrasında birçok ülkenin açık bir ekonomik anlayışı benimsemesi ve ticari liberalizasyonun ortaya çıkmasıyla birlikte dış ticaret işlemleri sonucunda bütün ülkelerin çıkar sağlayabilir hale geldiği görülmektedir. Birçok iktisadi anlayış da bu fikri benimsemiştir.

Dış ticaretin serbest hale gelmesiyle birlikte kaynakların etkin bir şekilde dağılımı gerçekleşmektedir. Mal ve hizmet miktarında üretim devasa boyutlara ulaştığı için birim maliyetlerde düşüş görülebilmektedir. İş bölümünde gerçekleşen uzmanlaşma ile verimlilik seviyesi yükselmektedir. Birçok insan çok daha kolay bir şekilde üretilen mal ve hizmetlere ulaşmaktadır. Bütün ekonomiler ticaretten fayda sağlarken bu durumu üç sebebe bağlamak mümkündür: etkin kaynak dağılımı, uzmanlaşma ve yeni üretim yöntemleri (Tupy, 2005).

Çok yüksek bir alıcıya sahip olmayan dar bir pazarda yüksek miktarda bir üretim gerçekleştirmek akılcı olmamaktadır. Bununla birlikte alıcılara uygun fiyatlı bir mal ve hizmet üretimi gerçekleştirebilmek için büyük ölçekli bir üretim miktarının söz konusu olması gerekmektedir. Bu noktadan yola çıkarak ticari açıklık kavramına belirli tanımlamalar getirmek mümkündür. Ticaretin serbest hale getirilmesi ticari açıklığı arttırmaya neden olabilecek politikaların oluşturulmasını sağlamaktadır. Ticari açıklıkta görülen artış demek ticari serbestleşmenin artması demektir. Ancak açıklık kavramı ticari pürüzleri ortadan kaldıran serbest ticaret kavramıyla birlikte anıldığı için iki kavram çoğu kez birbiri yerine kullanılmaktadır (Pigka-Balanika, 2013).

Geniş bir ölçüde ele alındığında ticari açıklık kavramı uluslararası mal ve hizmet alım ve satımlarında ortaya çıkabilecek bütün engelleri ortadan kaldıran bir işlev üstlenmektedir. Bir ülke ekonomik anlamda dışa açılmaya karar verdiğinde ciddi dönüşümlerden geçmekte ve çeşitli engellerle karşılaşmaktadır. Ticari açıklık, 1980 öncesinde çok sayıda kapalı ekonomiye sahip ülke olduğu için düşük seviyelerde seyretmiştir. Birçok ülke ulusal seviyedeki ekonomiyi korumak, sağlık riski almamak, güvenlik ve ideolojik farklılıklar gibi birçok sebeple dış ticaret konusunda çok katı kurallara sahip bir görünüme sahip olmuştur. Küreselleşmenin ortaya çıkmasıyla birlikte ticari yapının yanında finansallaşma da neredeyse bütün ülkeleri kapsayacak şekilde genişlemiştir. Ülkeler bu eğilime kayıtsız kalmamış ve ekonomik anlamda daha iyi bir noktaya yükselebilmek için 1980 sonrasında uluslararası ticaret konusunda önemli bir artış yaşanmıştır. Bununla birlikte ticari açıklığın büyüme üzerindeki etkisi, muhtemel aktarım mekanizmalarının ne olduğu ve bunların göreceli etkinlikleri iktisat literatüründe yoğun olarak tartışılmaya devam edilmektedir. Başka bir anlatımla söz konusu ilişkinin çok basit olmadığı değerlendirilmektedir (Yanıkaya, 2003; Yanıkaya ve Altun, 2018).

2.2. Ticari Açıklık Ölçütleri

Ticarette daha liberal politikaların uygulanması sonucunda ortaya çıkan ticari dışa açıklık, bir ülkenin dış piyasalara ne derecede uyumlu olduğunu göstermektedir. Ticari dışa açıklığı ölçen çok sayıda ölçüt bulunmaktadır. Ölçütlerin en bilinenleri ihracat ve ithalat miktarının GSYH'ye oranı (ihracat/GSYH ve ithalat/GSYH) veya ihracat ve ithalatın toplam miktarının GSYH'ye (ihracat+ithalat/GSYH) oranlarıdır (Squalli and Wilson, 2006, s. 3). Rose (2002, s. 5), dışa açıklık kapsamında yapılan hesaplama çalışmalarında başvurulan bütün ölçütleri yedi kategoride toplamıştır: Tarifeler, tarife dışı engeller, fiyata dayanan ölçütler, ticaret payları, düzeltilmiş ticaret akımları, nitel ölçütler, bileşik endeksler. Belirtilen ölçütlerin yanında ekonomik özgürlük endekslerini de ülkenin dışa açıklık durumunu belirlerken kullanmak mümkündür. Bu kadar çok ölçütün kullanılmasının nedeni ise ortak bir ölçütte birleşmemesidir. Leamer'a (1988, s. 147) göre ise tek sorun ticari açıklığı çok doğru bir şekilde ortaya koyacak bir ölçütün oluşturulmaması değildir, asıl sorun en iyi ölçütün bir türlü seçilememesidir.

2.2.1. Ekonomik Özgürlük İndeksleri

Ticari açıklık konusu kapsamında incelenebilecek ilk ölçüt ekonomik özgürlük indeksidir. ABD merkezli Heritage Foundation tarafından oluşturulan indeks temel olarak Adam Smith'in refah ve ekonomik özgürlük teorilerini almıştır. 1995 yılından itibaren ülkeler bu indeksin kurallarına göre sıralanmaktadır (Kangallı vd., 2014, s. 97). Ekonomik Özgürlük İndeksi ile ülke ekonomilerinin liberalizasyon düzeyini belirlemek mümkündür. Bu indeks on farklı değişkenden oluşmaktadır (Miller and Holmes, 2011, s. 4): Ticaret özgürlüğü, parasal özgürlük, mali özgürlük, finansal özgürlük, işgücü özgürlüğü, yatırım özgürlüğü, mülkiyet hakları, yolsuzluğa karşı alınan önlemler, kamu harcamaları ve iş özgürlüğüdür. 2017 yılında eklenen iki değişken olan mali sağlık göstergeleri ve devlet bütünlüğü ile değişken sayısı on ikiye çıkmıştır (Web 1, 2019). İndeksi hesaplamak için bütün ölçütler için bir değer belirlenmekte ve değerlerin aritmetik ortalaması hesaplanarak tek bir sonuca ulaşılmaktadır. Tablo 2.1'de ekonomik özgürlük skorları ve belirlenmiş skor aralığına göre ülkelerin nasıl sınıflandırılması gerektiği gösterilmiştir (Miller and Holmes, 2011, s. 35). Yüksek indekse sahip ülkeler düşük indekse sahip ülkelere göre ekonomik ve sosyal olarak daha iyi konumda olarak kabul edilmektedir (Web 1, 2019).

Tablo 2.1: Ekonomik Özgürlük Skorları

80-100	Özgür
70-79,9	Genel olarak özgür
60-69,9	Kısmen özgür
50-59,9	Genel olarak özgür değil
0-49,9	Özgür değil

Kaynak: (Miller & Holmes, 2011, s. 35)

2017 yılında yapılan 180 ülkenin yer aldığı çalışmada en özgür ülke 89,8 puanla Hong Kong olmuştur. İkinci özgür ülke ise 88,6 puanla Singapur olmuştur. Türkiye ise 2016'da 62,1 puanla 79. sırada bulunurken, 2017 yılında 3,1 puanlık artışla 65,2 puana ve 60. sıraya yükselmiştir. En son sırada yer alan ülke ise 4,9 puanla Kuzey Kore olmuştur (Web 1, 2019).

Bir diğer ekonomik özgürlük indeksi ise Fraser Enstitüsü tarafından oluşturulmuştur. Fraser Dünya Ekonomik Özgürlük (EFW) indeksi, ekonomik özgürlük için beş temel ölçüt oluşturmuştur (Gwartney et al., 2016, s. 3): Gelir, harcama ve girişimcilik seviyesiyle devletin rolü, mülkiyet hakları ve yasal yapı, güçlü

paraya geçiş, dış ticaret konusundaki özgürlük seviyesi, kredi, emek ve iş evrimleridir. Birçok çalışmaya 1996 yılından itibaren öncülük eden Fraser Dünya Ekonomik zgrlk İndeksi lkeleri 0 ile 10 arasında puanlayarak sıralamaktadır (Gwartney and Lawson, 2009, s. 10). Tutarlı ve belli bir sisteme bağlı olan devlet ve kurumların olduğu lkeler 10 puana doğru yaklaşmaktadırlar. Bu lkeler ekonomik özgürlük anlamında gelişmiş oldukları için büyüme oranları, yatırım seviyeleri ve gelirler anlamında daha avantajlı konumda bulunmaktadırlar (Gwartney et al., 2016, s. 5). Gwartney, Lawson ve Hall'in 2016'da yaptığı ekonomik özgürlük çalışmasında 159 ülke sıralamada kendine yer bulabilmiştir. Bu çalışmada ilk sırada 9,03 puanla Hong Kong yer almıştır. İkinci sırada ise 8,71 puanla Singapur yer almıştır. Türkiye ise 2015'teki çalışmada 6,92 puanla 82. sırada bulunurken, 2016 yılında 0,06 puanlık bir düşüş yaşamış ve 6,86 puanla 90. sıraya düşmüştür. Listenin sonunda ise 3,29 puanla Venezüella yer almıştır. Aynı alışmada Dünya Bankasının gelişmişlik kıstaslarına göre ekonomik özgürlük indeksi konusunda bir karşılaştırma yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre gelişmiş lkelerin ekonomik özgürlük puanları gelişmekte olan lkelerin puanlarına göre daha yüksektir (Gwartney et al., 2016, s. 8-20).

2.2.2. Ticaret Payları (Ticaret Yoğunluk Oranı)

Ticari açıklığın hesaplanmasında kullanılan en önemli ltlerden biri ticaret paylarıdır. Ticaret yoğunluk oranı, ihracat ve ithalat toplamının GSYH'ye bölünmesiyle elde edilmektedir. Bu ltn yoğun bir şekilde kullanılmasının temelinde ihracat, ithalat ve GSYH verilerine kolay bir şekilde ulaşılması yatmaktadır (şahin, 2015, s. 457). Bununla birlikte ithalat ile ihracat değerlerini ayrı ayrı GSYH'ye oranlayarak bir sonuca ulaşmak da mümkündür. İhracat artışı ile büyüme arasındaki doğrusal ilişkiyi belirleyebilmek için ihracat/GSYH oranı kullanılırken, ithalattaki yükselişin ticaret politikalarındaki engellerin seviyesine etkisi veya yurtiçi üreticilerinin uluslararası rekabet düzeyindeki konumu gibi sonuçları hesaplamada ithalat/GSYH oranı kullanılmaktadır (Bilman, 2014, s. 8). Bu lt bazı araştırmacılar tarafından eleştirilmektedir. David'e (2007, s. 2) göre lt ülke büyüklüğünü belirlemede sadece kendi belirgin kıstaslarını kullanmaktadır. Bazı gelişmekte olan lkelerin ihracat ve ithalat toplamlarının GSYH'ye oranlarının yer aldığı Tablo 2.2 üzerinden bazı yorumlar yapılabilir (World Bank, 2019).

Tablo 2.2: Bazı Gelişmekte Olan Ülkelerin İhracat ve İthalat Toplamlarının GSYH'ye Oranları

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Brezilya	25	27	22	23	24	25	26	25	27	24	24	18
Türkiye	47	49	45	45	52	52	50	51	49	46	54	60
Güney Afrika	63	72	55	55	60	60	64	64	61	60	57	59
Polonya	80	80	75	82	87	89	90	93	95	100	104	107
Malezya	183	170	162	156	153	146	140	135	129	129	131	128
Endonezya	54	58	45	46	50	49	48	48	41	37	39	43
Sili	72	76	67	69	68	66	65	61	57	56	55	28
Meksika	56	57	55	60	63	65	63	64	71	76	77	80

Kaynak: (World Bank, 2019).

Tablo 2.2'deki sonuçlara göre 2018 yılında dışa açıklık derecesi en yüksek ülke Malezya iken en düşük ülke ise Brezilya'dır. Buna göre dışa açıklık seviyesi az veya çok olan ülkeleri doğrudan kapalı ekonomi veya liberal ekonomi olarak ele almak doğru olmayacaktır. Uygulanan ticaret politikalarının yanında diğer birçok faktör bu oranı doğrudan etkilemektedir. Bu faktörler genel olarak nüfus, coğrafi konum, yapısal ve çevresel nitelikler, küresel ekonomide yaşanan değişimlerdir (Yapar, 2008, s. 54). Dowrick ve Golley'e (2004, s. 40) göre, ticari açıklıkla ilgili yapılan çalışmalar çok ticaret yapan ülkelerin daha az ticaret yapan ülkelere kıyasla ekonomik performans açısından hangi konumda bulunduğunu araştırmaktadır. Buna göre ticaret payının dışa açıklık konusunda zayıf olduğu taraflar şunlardır (Dowrick and Golley, 2004, s. 40):

- Ticaret yoğunluk oranı ülkelerin neden daha fazla veya daha az ticaret yaptığı konusunda herhangi bir bilgi vermemektedir.
- Küçük bir iç pazara sahip olma veya dış pazarlara kolay bir şekilde ulaşma gibi niteliklere sahip olan bir ülke yoğun bir ticaret seviyesine sahip olmaktadır. Bu durum ticaret payının tek başına kullanılmasının etkisizliğini ortaya çıkarmaktadır.

2.2.3. Düzeltilmiş Ticari Akımlar

Ticari açıklığın belirlenmesi için kullanılan ticari yoğunluk oranı kendi içinde bazı çelişkileri barındırdığı için çok sayıda eleştiriyle karşı karşıya kalmıştır. Eleştirilerin giderilmesi için yeni değişkenler eklenmiş ve sonuç olarak alternatif yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşımlardan biri Hecksher-Ohlin teoremine göre

bir ülkede hangi üretim faktörü yoğun bir şekilde bulunuyorsa ülkenin üretim sistemi ona göre oluşturulmalıdır. Böylece ülke o kaynağı yoğun bir şekilde kullanacak ve görece bir üstünlük elde edecektir. Leamer (1988, s. 5), 53 ülkede ticarete konu olan 183 malın ticari dolaşım durumlarına yakından bakabilmek için ticari dışı açıklık ölçütüne yeni değişkenler ekleyerek ve düzenlemeler yaparak düzeltilmiş ticaret yoğunluk oranını kullanmıştır. Leamer (1988), düzeltilmemiş ticaret yoğunluk oranına başvurulduğunda faktör yoğunluğunun tek başına kullanılacağını, dolayısıyla arz seviyesi yüksek olan ülkede yüksek açıklık oranının ortaya çıkacağını belirtmiştir. Bu ülkeler ticarete gittikleri serbest politika sayesinde ticaret hacminde en yüksek noktaya ulaşmaktadırlar. Farklı üretim faktörlerini de işin içine katmak isteyen araştırmacı düzeltilmiş ticaret yoğunluk oranına başvurabilmektedir (Leamer, 1988, s. 4).

2.2.4. Tarifeler

Devletlerin ülke ticaretini çeşitli amaçlarla ve yöntemlerle engellemeleri ticaret dünyasında genel olarak görülen bir durumdur. Bu engellerin kaldırılmasına ticarete liberalleşme adı verilmektedir. Bahsedilen engeller çeşitli fiyat müdahalelerinden oluşan tarifeler ve tarife dışı engelleri kapsamaktadır. Çeşitli lisans hakları ve kotalar tarife dışı olarak kabul edilmektedir (Li, 2004, s. 560). Tarifeler ticarete doğrudan etkisi olan bir grupta yer aldığı için ticari açıklık konusunda bir kıstas olarak ele alınabilmektedir. Ancak tarifelerle ilgili doğru ve güncel bilgi her zaman elde edilemediği için ticari açıklığın bir ölçütü olarak kullanılmasında yanlıklar ortaya çıkmaktadır. Dış ticaretle ilgili uygulanan çeşitli tarifeler bulunmaktadır (Şahin, 2015, s. 459).

Örneğin Anderson ve Neary (2003), ölçütlerden basit ortalama tarife oranını kullanmaktadır. Ancak bu oranın kullanımıyla bütün ürünler homojen bir şekilde ele alınmaktadır. Bu sorunu gidermek için ürünlerin niteliklerine göre ağırlıklandırılmış bir tarife kullanılabilmektedir.

2.2.5. Tarife Dışı Engeller

Tarife Dışı Engeller (NTB), ürünlerin dış ticarete konu olmasını zor hale getiren çeşitli kısıtlamaları, engelleri, olumsuz durumları ve pazarın nitelikleri nedeniyle ortaya çıkan çeşitli koşulları ifade etmektedir. NTB'ler kapsamında Sıhhi ve Bitki Sağlığı (SPS) önlemleri de bulunmaktadır. NTB'ler genel olarak hükümetlerin ve

çeşitli kurumların farklı amaçlar çerçevesinde uyguladıkları kuralları ve engelleri kapsamaktadır. Bunlar yasa, politika, yönetmelik olarak insanların karşısına çıkmaktadır. Genel olarak amaç yerli üreticiyi dış piyasalara karşı korumaktır (Web 2, 2019). Bu engeller kapsamında yapılan uygulamalar; ithalata kota koyma, gönüllü ihracat konusunda çeşitli kısıtlamalar getirme, kalite şartlarını arttırma, ihracatçı ülkenin seçiminde özel ölçütler belirleme, sübvansiyon uygulamaları, anti dumping ve görünmez engellerdir. Tarife dışı birçok engel yasaya uygun olmayan bir şekilde oluşturulmuş uygulamalardır ve belirli bir şeffaflık gözetilmemektedir. Bu yüzden engeller kapsamında doğru bilgiler edinilemeyeceği için doğru verilere ulaşmada çeşitli sorunlar ortaya çıkacaktır. Ayrıca her engelin farklı bir etkiye sahip olması nedeniyle bu yöntemi ticari açıklık ölçüsü olarak kullanmak olanaksız hale gelmektedir (Dollar and Kraay, 2004, s. 38). Dış ticari açıklık ölçüsü kapsamında tarife dışı engellerin kullanılabilmesi için söz konusu malların ticari hacimdeki ağırlığı net bir şekilde hesaplanabilmelidir. Belirlenmiş olan bu ticaret hacminin toplam hacimdeki oranı ticaret politikasında yer alan çeşitli engellerin varlığı hakkında önemli bilgiler sunacaktır (Yapar, 2008, s. 57).

2.2.6. Nitel Ölçütler

Sayısal olarak bir karşılığı olmayan ancak yine de ticari açıklık ölçütü çalışmalarında çeşitli bilgiler ifade eden kıstaslara nitel ölçütler adı verilmektedir (Şahin, 2015, s. 460). Sachs ve Warner'in 1995 yılında yaptığı çalışmaya göre ülkeleri beş indekse göre değerlendirmek mümkündür. Örneğin; sosyalist bir ekonominin varlığı veya ülke ihracatının önemli bir kısmının devlet tarafından yapılması gibi bilgiler nitel ölçütlerdir (Sachs et al., 1995, s. 22).

2.2.7. Bileşik İndeksler

Farklı birçok araştırmacı tarafından geliştirilen çeşitli bileşik indekslerin bir ticari açıklık ölçütü olarak kullanılmasının altında ekonomik sistemin ve birçok uygulamanın politikayla ve diğer unsurlarla iç içe olması yatmaktadır. Bu yüzden farklı amaçlar için farklı bileşik indeksler kullanılmış ve gerektiği durumlarda çeşitli değişkenler eklenerek bu indekslerin kullanım seviyesi karmaşık hale getirilmiştir. Bu durum sayesinde ticari açıklığı ölçmek basit yöntemlerden kurtulmuştur. Farklı birçok ölçütün ve değişkenin devreye girmesiyle birlikte daha anlamlı sonuçlar ortaya çıkmıştır (Bilman, 2014, s. 19). Ülkede bulunan çeşitli ticari engeller, ülkenin yapısal

nitelikleri, kanun ve uygulamalar bileşik indeksin sunduğu değişkenler sayesinde daha sağlıklı bir şekilde ele alınmaktadır.

Finger (2015)'in oluşturduğu Open Market Index (OMI), International Chamber of Commerce (ICC) için hazırlanmıştır. Buna göre ülkelerin ticari açıklığı belirlenmiş bazı kriterlere göre tespit edilmektedir. Burada amaç ülkenin ticari açıklık seviyesini güvenilir bir şekilde ortaya koymaktır (Finger, 2015, s. 29-32).

2.2.8. Fiyata Dayanan Ölçütler

İçer veya dışı doğru olacak şekilde gerçekleştirilecek ticaret politikalarının yönünü belirlemeye çalışan, yurtiçi ve yurtdışı fiyatlarının değerlendirilmesini sağlayan yöntemle fiyata dayanan ölçütler adı verilmiştir. Düzeltilmiş ticari akımlara göre daha kolay bir şekilde hesaplama yapılan bu yöntemde ülkelerin dışı açıklık durumu çok daha kolay bir şekilde belirlenmektedir. Kullanılan bu ölçütlerden biri Summers ve Heston tarafından oluşturulan ve 121 ülkeyi kapsamına alan tüketici fiyat indeksidir (Summers and Heston, 1988, s. 14-17). Dollar (1992) tarafından kullanılan reel döviz kuru sapma indeksiyle reel döviz kurundaki değişkenlik indeksini bu ölçütler için örnek olarak göstermek mümkündür. Dollar (1992), Summers ve Heston (1988)'in tüketici fiyat indekslerinden yola çıkarak hesapladıkları reel döviz kuru sapma endeksi, nispi fiyat düzeyinin (RPL) tahmin edilen nispi fiyat düzeyine (PPL) oranlanmasıyla elde edilmektedir. Reel döviz kuru kapsamında hesaplanan değişkenlik indeksi reel döviz kurunda görülen sapma seviyesini gösteren indeksteki yıllık değişimi göstermektedir.

2.3. Ticari Açıklığa Teorik Yaklaşımlar

Ticari açıklık, birçok konuyla iç içedir. Felsefi açıdan bu konuyu filozof David Hume (1711–1776)'a kadar geri götüren çalışmalar yapılmıştır. Bu konu iktisat teorisiyle birlikte ele alındığında ticari açıklıkla ilgili çalışmaları Adam Smith (1723–1790) ile başlatmak mümkündür. Özellikle Merkantilist görüş dış ticaretin refahla ilişkisi konusunda farklı fikirler üretmiştir. Emek değer teorisinden yola çıkan Klasik görüş ticari olarak dışı açılan bütün ülkelerin yüksek refah düzeylerine ulaşacağını belirtmektedir. Adam Smith (1776), David Ricardo (1817) ve John Stuart Mill (1848)'in sunduğu çeşitli görüşler belirtilen temel vurgular üzerinden ele alınmıştır. Alfred Marshall (1881), Francis Edgeworth (1896), Wilfredo Pareto (1909), Jacop

Viner (1931) ve Hicks ve Allen (1934)'ın görüşleri ve çalışmaları ise Neo-Klasik teori etrafında ele alınmıştır. Dışa açılmayı farklı görüşler çerçevesinde ele alan çeşitli yeni teoriler ise şunlardır: Kanal Teorisi, Nitelikli İşgücü Teorisi, Teknoloji Açığı Teorisi, Ürün Dönemleri Hipotezi, Tercihlerde Benzerlik Hipotezi, Ölçek Ekonomileri Hipotezi, Monopolcü Rekabet Teorisi, Endüstri İçi Ticaret Teorisi, Stratejik Dış Ticaret Teorisi. Bununla birlikte ticari açıklık kavramına karşı olan Henry Carey ve Friedrich List gibi araştırmacıların ürettiği korumacı görüşler de ele alınmıştır. Friedrich List'e göre yerli sanayi üretimini oluşturmanın gelecek faydaları, korumacılığın kısa dönemli ekonomik maliyetinin zararını karşılamaktadır (Gençosmanoğlu, 2014, s. 33).

2.3.1. Teori Öncesi Görüşler

Merkantilizmin esası devlet idaresine dayanır. Ekonomi politikası hem ekonominin hem de devletin birlikte büyümesini ve güçlenmesini sağlayacak önemli bir araç olarak görülmüştür (Savaş, 1997, s.138). Harley (2008) İngiltere'de Merkantilist politikaların uygulanması sonucunda ülkenin ticari anlamda büyük bir ilerleme kaydettiğini belirtmektedir. Merkantilist görüş ülkenin refahı ile dış ticaret arasında güçlü bir bağın olduğunu söylemektedir. Buna göre ülkenin ekonomik anlamda güçlü bir düzeye erişebilmesi için altın ve gümüş stok seviyesinin yükseltilmesi gerekmektedir. Böylesi bir sonuca ulaşabilmek için devlet ekonomi içinde aktif bir şekilde rol almalıdır.

Perrotta (1994)'ya göre uluslaşma sürecinde güçlü bir ülke seviyesine ulaşmak isteyenler için güçlü bir dış ticaretin sonuç olarak refah bir ülkeyi oluşturacağını söyleyen bu anlayışın getirdiklerini ele almak çok önemlidir. Merkantilist görüşün bu konuda ürettiği en önemli fikir aktif dış ticaret bilançosu tezidir. Bu teze göre ülkenin zenginleşmesi için altın ve gümüş stokları ülke içinde bulundurulmalı, böylelikle ihracat seviyesi ithalat seviyesinden daima yüksek olacaktır. Ülke dışarıya mal sattıkça altın ve gümüş miktarı yoğun bir şekilde ülkeye girecektir. Devlet de çeşitli uygulamalarıyla ihracatı teşvik etmeli, ithalatı zorlaştırmalıdır. Bununla birlikte ülkede hammadde olarak belirlenen unsurların ihracatı yasaklanmalı, hammaddelerin işlenerek mamul olarak dış ülkelere satılması teşvik edilmelidir.

Ekelund ve Tollison (1981), Merkantilizm anlayışını irrasyonel bir sosyal tercih olarak görmüşlerdir. Buna karşılık Reinert ve Reinert (2011) üretim sistemi çerçevesinde düşünülmesi gereken Merkantilist anlayışın bugünün koşullarında dahi

geri kalmış ülkelerin kalkınabilmesi için kullanılması gereken araçlardan biri olabileceğini ileri sürmüşlerdir. Onlara göre bir ülke sadece bir hammadde üreticisi olarak gelişemez. Gelişmiş bir üretim sisteminin olması ülkenin refahı için etkin bir rol oynayacaktır.

Merkantilist yaklaşıma karşı bazı eleştiriler yöneltilmiştir. Bunlardan birine göre ülkede yoğunlaşacak altın ve gümüş stoku zamanla paranın değerini düşürecektir. Dolayısıyla ülke içinde yüksek enflasyon sonucu ortaya çıkacaktır. Bu yüzden ülkenin ihraç mallarının fiyatları görece şekilde artacak ve ithalat imkanı daha cazip gelecektir. Böylesi bir sonuç Merkantilizm anlayışının öne sürdüğü aktif dış ticaret bilançosu teziyle çelişmektedir. Merkantilizm anlayışının eksik yönlerini göz önünde bulunduran yeni anlayışlar üretilmiştir.

2.3.2. Klasik Teori

Klasik iktisat anlayışının öncülerinden kabul edilen Smith ve Ricardo'nun dış ticaret alanında teori üreten teorisyenlerden çok, dış ticaretin önemini belirten büyüme teorisyenleri oldukları anlaşılmaktadır (Darity & Davis, 2005, s. 146). Klasik iktisatçılar, ekonominin büyüme olgusunu göz önünde bulundurarak dış ticaretin çok önemli bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu bakımdan Klasik anlayışın kendilerinden sonra gelecek olan teorilere ilham verdiği düşünülmektedir.

Smith (1986), iş bölümü ve uzmanlaşma gibi konuları ele alarak bu iki alandaki gelişimlerin bütün ülkeler için gerçekleşebileceğini belirtmiştir. Buna göre, ülkeler mutlak maliyet avantajına sahip olduğu alanlara odaklanarak sadece belirli alanlarda uzmanlaşmalıdır. Böylesi bir durumda ticaret yapan her iki ülke de bu faaliyetlerinden fayda elde etmiş olarak ayrılacaktır. Mutlak Üstünlükler Teorisi olarak da bilinen bu teoriye göre ülke, mutlak olarak daha az maliyetle ürettiği ürüne odaklanarak o üründe uzmanlaşmalı ve ihracat sistemini o ürün üzerinden kurmalıdır. Buna karşılık mutlak olarak dezavantajlı konumda olduğu ürünün üretimini durdurmalı ve o ürün için ithalat seçeneğine başvurmalıdır. Küresel olarak üretim seviyesi bu sayede yükselecek ve her ülkenin refah düzeyinde iyileşmeler görülecektir. Smith, emeğin belirli bir iş bölümü sistemine göre tekrardan organize edilmesini, ölçek ekonomisinden faydalanılmasını, ülkede üretilen fazla miktarın dış ticaret aracılığıyla değerlendirilmesini savunmaktadır. Ölçek ekonomisinin ürettiği fazla miktar bir süre sonra dış ticareti teşvik edecektir. Diğer yandan üretim sisteminin gelişmesi sayesinde önceden kullanılmayan birçok kaynak üretim sistemine dahil edilecektir. Smith'e göre

ekonomik büyümenin anahtarı dış ticarettir (Evans, 1989, s. 1245). Ancak mutlak üstünlükler teorisi bazı açılardan eleştirilmekte, dış ticareti açıklama konusunda yetersiz kalmaktadır. Örneğin, gelişmiş bir ülke, gelişmekte olan bir ülkeye göre birçok ürünün üretiminde avantajlı durumda olmasına rağmen iki ülke arasında ticaret faaliyetleri yapılmaktadır.

Ricardo, Mukayeseli Üstünlükler Teorisi ile bahsedilen sorunu çözümlenmiştir. Bir ülke her iki üründe de mutlak bir üstünlüğe sahip olsa bile iki ülke arasında yapılacak ticaret faaliyetleri ülkelerin refah düzeyini olumlu anlamda etkileyecektir. Bu teoriye göre ülkeler mukayeseli olarak çeşitli maliyet avantajlarına sahip oldukları ürünlere odaklanıp bu ürünlerde uzmanlaşmalıdırlar. Sadece bu ürünler ihraç edilmeli ve ihtiyaç duyulan diğer ürünler ithal edilmelidir. Birçok teorik modelin düştüğü durum gibi bu model de çok sayıda varsayıma sahip olarak pratik durumdan ayrılmaktadır. Bu teorinin varsayımlarından biri ürünlerin ülke içinde ve ülkeler arasında hareketli oluşudur. Bununla birlikte üretim faktörleri ülke içinde hareketliken ülkelere arasında hareketsiz bir konumdadır. Kalkınmanın ilk aşamalarında ülkeler arasında ürün ve faktörlerin hareketlilik seviyesi, ülke düzeyindeki ürün ve faktör hareketlilik seviyesine göre daha fazladır (Evans, 1989, s. 1246).

2.3.3. Neo-Klasik Teori

Değerin üretim faktörlerinden biri olan emeğin miktarının önemli olması nedeniyle ortaya çıkan ürünün üretim faktörleri arasında nasıl bölüştürüleceği sorusu ortaya atılmıştır. Bu konuda yapılan birçok tartışmadan uzak bir şekilde Marshall öncülüğündeki Neo-Klasik iktisatçılar değer kavramını marjinal faydaya dayandırmışlardır (Acar, 2000, s. 66).

Neo-Klasik anlayış, Klasik anlayışın birçok varsayımını korumuştur. Ürettikleriyle soyut ve evrensel niteliğe sahip sonuçlara ulaşmaya çalışmışlardır. Neo-Klasik anlayış geometri ve matematik gibi alanlara başvurarak iktisadi değişkenler arasında bulunan neden-sonuç ilişkisini ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Neo-Klasik anlayış dış ticaret konusunda liberal bir çizgiyi benimsemiş durumdadır. Bu anlayışa göre dış ticarete katılan ülkeler refah düzeyini arttıracaktır.

2.3.4. Yeni Dış Ticaret Teorileri

Heckscher ve Ohlin'in yapmış olduğu önemli analizlerin sonrasında ülkeler arasında gerçekleştirilen ticari faaliyetlerin içeriği hakkında çok sayıda çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmaların bazıları talep yönlüken bazıları da arz yönlü olmuştur. Yapılan birçok çalışma Yeni Dış Ticaret Teorileri adı altında toplanmıştır. Bunlar arasında Mevcudiyet Teorisi, Kanal Teorisi, Teknoloji Açığı Teorisi, Ürün Devreleri Hipotezi yer almaktadır.

Dış ticaretin gelişmesiyle ülkede olan üretim seviyesinin yükselmesi zamanla ölçek ekonomilerini ortaya çıkaracak ve maliyetlerde düşüşler yaşanacaktır. Buna göre bazı endüstriler gelişen pazarlar sayesinde o kadar yüksek bir üretim seviyesine ulaşacaklar ki maliyet seviyeleri düşecek. Bazı ülkeler bu maliyet avantajını elde edebilmek için dış ticaret yapmaya yönelmektedir. Ölçek ekonomilerini ikiye ayırmak mümkündür: İçsel ve dışsal ölçek ekonomileri. Ölçek ekonomileri firmaların içinde ve ya o işletmenin bulunduğu sanayi dalında meydana geliyorsa, bu ekonomiler içsel ekonomiler olarak adlandırılmaktadır (Ekonomi Sözlüğü,1991:250). İşletme dışında gelişen ve genellikle makro niteliğe sahip olan gelişmeler ise dışsal ekonomileri oluşturmaktadır. Devlet tarafından oluşturulan teşvikler, yatırımlar, yardımlar ve işletmenin içinde bulunduğu sektördeki gelişmeler dışsal etkenleri oluşturmaktadır. Sektörün gelişmesi sayesinde elde edilecek olan girdilerde görülebilecek fiyat düşüşleri veya işletme faaliyetlerinin olduğu bölge için gerçekleştirilecek altyapı yatırımları gibi gelişmeler dışsal ölçek ekonomilerini ortaya çıkararak maliyeti düşürmektedir. Böylesi maliyet avantajını kullanarak üretim miktarını arttıran işletme de bu sayede daha yüksek bir ihracat seviyesine ulaşacaktır. Krugman (1980) ölçek ekonomilerinden yola çıkarak oluşturduğu çalışmasında varsayım olarak ürün farklılaştırma ve monopolcü rekabetin olduğu ortamda iki ülkede bulunan talep koşulları benzer bir niteliğe sahipse büyük olarak kabul edilecek olan ülke, ölçek etkisini kullanarak üretimde daha avantajlı bir konumda olacağını belirtmiştir (Krugman, 1980, s. 958).

Bahsedilen yaklaşımlar üretimin arz tarafını ele alırken talep bakımından oluşturulan yaklaşımları ele almak da faydalı olacaktır. Nurkse (1953) yaptığı çalışmaya Kısır Döngü Yaklaşımı adını vererek gösteriş tüketimi konusuna eğilmiştir. Teknolojinin gelişmesi ve iletişimin neredeyse sınırsız bir hale gelmesiyle gelişmekte olan ülkelerde görülen tüketim alışkanlıklarıyla gelişmiş ülkelerin tüketim

alışkanlıkları giderek birbirine benzemektedir. Gelişmekte olan ülkeler iç talebi tam olarak karşılayamadığı için dış ticaret seçeneğine yönelmektedir. Böylesi bir sebeple dış ticaret seçeneğine yönelen bir ülkede yüksek enflasyon veya ödemeler bilançosu açığı gibi bir sonuç ortaya çıkabilmektedir.

Hanink (1988) Linder Modeli kapsamında yaptığı çalışmaları genişletmiş ve ülkeler arasında bulunan mesafeyi ve ürün çeşitliliğini denkleme katmıştır. Sonuç olarak ülkeler arası mesafe arttıkça dış ticaret azalmakta, ürün çeşitliliği arttıkça dış ticaret artmaktadır.

Başka bir yaklaşım tam rekabet varsayımından monopolcü rekabet piyasası analizlerine geçişi esas almaktadır. Dixit ve Stiglitz (1977) ile Helpman ve Krugman (1985)'ın yaptığı bu çalışma uluslararası alandaki ürün farklılaştırılmasına odaklanmaktadır. Homojen ürün anlayışının terk edilmesiyle artık aynı tür ürünler için hem ihracat hem ithalat yapılması teorik açıdan mümkün hale gelmiştir. Tam rekabet varsayımına göre ürünler homojen olacağı için ithal edilen ürünler çok farklı olacaktır. Ancak her ülkenin tek bir ürün üzerine uzman olduğu bir sistem mevcut değildir. Bu varsayımı ortadan kaldırmak için monopolcü rekabet piyasalarına göre bir analiz yapılmalıdır.

Konu kapsamında ele alınabilecek bir diğer yaklaşım Stratejik Ticaret Politikası adını almıştır. Bu konu hakkında gerçekleştirilen çalışmalar Brander ve Spencer (1981), Spencer ve Brander (1983) ve Brander ve Spencer (1985)'a aittir. Brander'a göre stratejik ticaret politikası işletmeler arasında gerçekleşen çeşitli stratejik ilişkilere göre çıkmaktadır. Bununla birlikte değişen bütün ticaret politikaları da bu kapsamdadır (Brander, 1995, s. 1). Belirtilen bu model oligopol bir piyasa yapısını ortaya çıkarmaktadır. Oligopol piyasalarda bulunan işletmeler birbirine bağlı konumdadır. Üretim ve satışla ilgili çeşitli kararlar alınırken işletmeler birbirini etkilemektedir. Tam rekabet durumu mevcutsa veya tekelci şartlar ortaya çıkmışsa stratejik bir ticaret politikasından bahsetmek mümkün değildir. Piyasaya girebilecek olan muhtemel bir işletmenin varlığı bu yaklaşımda büyük bir öneme sahiptir.

2.4. Korumacılığın Nedenleri

Ülkeler arasındaki dış ticaret uygulamalarında genel olarak serbest ticaret anlayışı benimsenmiş ve ülkeler arasındaki iş birliği düzeni DTÖ (Dünya Ticaret Örgütü) aracılığıyla oluşturulmuştur. Birçok ülke gümrük vergileri kullanmaktadır. Bu

durum tarife dışı engellere kıyasla daha şeffaf bir yapıya neden olduğundan DTÖ tarafından da desteklenmektedir. Dış ticaretten elde edilecek gelirleri arttırmak için ölkeler arasında çeşitli anlaşmalar yapılabilmektedir.

2.4.1. Tarifeler

Yurtdışından satın alınan ürünler için uygulanacak olan çeşitli gümrük vergisi oranları tarife adı verilen bir listede gösterilmektedir. Literatürde genellikle gümrük vergisi yerine kullanılmaktadır. Serbest ticaret koşullarını olumsuz olarak etkileyecek herhangi bir tarife uygulamasının ölkeler refahını olumsuz anlamda etkileyeceği belirtilmiştir. Bu durum bilinmesine rağmen hükümetler tarifeleri bir dış politika aracı olarak yoğun bir şekilde kullanmaktadır. Çünkü tarifeler devletler için önemli bir gelir kaynağıdır. Tarifeler aynı zamanda “bebek endüstrileri” de korumaktadır.

Tarifeleri farklı şekillerde kullanarak refah düzeyini yükseltmek mümkündür. Bu görüşe Bickerdike (1906) ve Bhagwati (1987) gibi isimler önemli katkılar sunmuşlardır. Gelişmekte olan ölkeler kapsamında yapılan çalışmalarda tarife uygulamalarıyla büyüme arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğu sonucuna varılmıştır. Mata ve Love (2008), Brezilya ve Portekiz’e ait 1860-1950 döneminin verilerini ele alarak aynı sonuca ulaşmışlardır. Tarifelerin devletlere sağladığı gümrük gelirlerini de hesaba katmışlardır.

Ossa (2010), ölkelerin uyguladığı tarife uygulamalarının ölkeler içindeki üretici sayısını arttırdığına dair bir model üretmiştir. Ölkeler içindeki üretici sayısı arttıka fiyat düzeyi de zamanla düşecektir. Tarifelerin yerel üreticileri korumak gibi önemli bir amacı da bulunmaktadır. Bu konuda nominal ve efektif koruma oranı gibi bir ayırım yapılmıştır. Bir ürünün ithal edilmesi için uygulanan gümrük vergisi oranı nominal bir oran olmasına rağmen reelde uygulama farklı bir şekilde işleyebilmektedir. Efectif koruma oranıyla yerel üreticinin ne oranda korunduğu belirlenmektedir. Girdiye bağlı olan ölkelerin yüksek gümrük vergileri uygulaması, girdiyle ilgili ölkeler sanayisini dolaylı olarak olumsuz etkilemektedir.

2.4.2. Tarife Dışı Engeller

Ölkeler arasındaki dış ticaretin geliştirilmesi için 1947 yılında 23 ölkelerin katılımıyla GATT (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması) imzalanmıştır. Anlaşmanın temel amacı uluslararası ticaret ilişkilerinin geliştirilmesi ve ürün hareketlerinin serbestlik düzeyinin artırılmasıdır. Bu çalışmalarda daha sonra DTÖ

(Dünya Ticaret Örgütü) altında devam ettirilmiştir. Ayrıca, ülkeler arası gerçekleştirilen çeşitli ticaret anlaşmalarının da böylesi bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Yapılan ticaret anlaşmalarının verimlilik düzeyini ve dış ticareti ne oranda etkilediğiyle ilgili çok sayıda çalışma yapılmaktadır. Yapılan birçok ampirik çalışmada çekim modeli tercih edilmektedir. Frankel (1997), Magee (2003) ve Baier ve Bergstrand (2002; 2004; 2007) bu alandaki öncü çalışmaları yapmışlardır. Örgütler, iş birlikleri ve çeşitli oluşumların amacı ülkeler arası ticaretin gelişmesini sağlamaktır. Ancak ifade edildiği gibi ülkelerin politik kaygılarla dış ticarete kolay bir şekilde müdahale edebildiği bir gerçektir. İmzalanan çeşitli anlaşmalar birçok bağlayıcı hükme sahip olduğu için ülkeler çeşitli yöntemlere başvurarak tarife dışı engellerin oluşmasını sağlamışlardır. Çok sayıda tarife dışı engel bulunmaktadır. En sık kullanılan yöntemler; kotalar, ithalatla ilgili yasaklar, ülkeler arası anlaşmaya varılan ve pazar payını korumaya yarayan anlaşmalar, lisans sözleşmeleri, gönüllü olarak yapılan ihracat kısıtlamaları, sübvansiyonlar, anti-damping vergileri, menşe kurallarıdır. Tarife dışı engellerle ilgili modelleme ve ölçme yapmak zor olduğu için literatürde bu yöntemlerin dış ticarete olan etkisi hakkında çok sayıda çalışma bulunmamaktadır (Fugazza & Maur, 2008, s. 1).

3. ENFLASYON: TANIMI, NEDENLERİ ve KURAMSAL AÇIKLAMALARI

Bu bölümde enflasyonun tanımı ve nedenlerine değinilmekte ve enflasyonla ilgili kuramsal açıklamalara yer verilmektedir.

3.1. Enflasyonun Tanımı ve Nedenleri

Enflasyon kelime olarak Latince “Inflare” (şişmek) kelimesinden türetilmiştir. Bu kelimedenden türetilen ve şişkinlik, kabarma veya artış gibi anlamlara gelen “Inflatio” kelimesi ise zamanla dönüşmüş ve “Inflation” haline gelmiştir (Parasız, 1996, s.425). Enflasyon kavramını ekonominin parasallaşmasının bir sonucu olarak görmek mümkündür (Cin ve Doğru, 2018: 223). 1970’lerden sonra OPEC ülkelerinin petrol fiyatlarını birden yükseltmesi çeşitli krizlere neden olmuş, gerçekleşen stagflasyon gibi çeşitli sorunlar nedeniyle ekonomi dünyası yapısal faktörleri mercek altına almıştır.

Enflasyonla ilgili bazı tanımlamalar enflasyonun nedenlerine odaklanmıştır. Nedenler çeşitli olduğu için kapsayıcı tek bir tanımlamadan bahsetmek mümkün değildir. Enflasyona neden olan faktörler parasal, reel ve yapısal faktörlerdir. Parasal büyüklük, yatırım-tasarruf uyumsuzluğu, paranın tedavülde kalma oranı, kamusal açık seviyesi, ödemeler dengesi ve devalüasyon parasal faktörleri oluşturmaktadır. Parasal büyüklüğün enflasyon üzerindeki etkisini inceleyen Neoklasikler, Keynesyenler ve Monetaristler farklı sonuçlara ulaşmaktadırlar.

Enflasyonla ilgili tanımlamalarda arz-talep dengesizliğine önem verilmektedir. Ekonominin ürettiği arz ile talebin birbiriyle uyum içinde olmaması enflasyonu ortaya çıkarabilmektedir. Cari fiyat açısından talep, arzı geçmişse enflasyon olmaktadır. Sorunun arz yönlü tarafına bakıldığında reel faktörlerle bir ilişki kurmak mümkün olabilmektedir. Bu faktörler ülke içindeki üretim miktarını, dolayısıyla arz miktarını etkilemektedir. Teknoloji, üretim faktörleri, ihracat politikaları ve ürün veya hizmet arzının elastikiyeti bu faktörlerdendir. Yapısal faktörler ise ülkenin tüketim eğilimi, demokrasi düzeyi, tasarruf yapma oranı, yatırım miktarı, gelir dağılımı, nüfus özellikleri, iş yapma biçimleri, ekonomik düşünce anlayışı, özel-kamu sektörünün yapılanma biçimi, eğitim sistemidir. Ancak enflasyonun toplumsal bir olay olduğu ve bu faktörlerin göz önünde bulundurulması gerektiği unutulmamalıdır.

Bahsedilen faktörler her ülkede farklı seviyelerde bulunduğu için tek bir enflasyon çözümünden bahsetmek olanaksızdır. Tek bir reçeteyle sorunların çözülebileceğini düşünmek gerçekçi değildir.

Fiyatlar genel seviyesindeki sürekli artışlar olarak tanımlanabilen enflasyon tüketici ve üreticiler için farklı olarak izlenebilmektedir. Tüketici ve üretici fiyat endekslerinde meydana gelen yüzdelik değişim enflasyonu göstermektedir. Enflasyon ayrıca GSYİH deflatörü kullanılarak da ölçülebilmektedir. Bu deflatördeki değişim enflasyon rakamını vermektedir. Kavramsal olarak aralarında bazı farklar olmakla birlikte tüketici fiyat endeksi ile deflatör kullanılarak ölçülen enflasyon rakamları genelde birbirlerine yakın olmakta ve aynı yönde hareket etmektedirler. Enflasyon aslında dinamik bir sürece işaret etmektedir. Daha genel bir ifadeyle enflasyon, ülkenin üretme veya ithal etme yoluyla sebep olduğu arz ile talep arasında ortaya çıkan dengesizlik sonucunda oluşan fiyatlar genel seviyesinin yükselişi olayıdır. Enflasyonun artışı tek bir ürün grubunu değil, fiyatlar genel seviyesini etkilemektedir.

3.2. Enflasyonun Türleri

Farklı enflasyon türleri bulunmaktadır. Bunlardan bazılarına aşağıda değinilmektedir.

3.2.1. Fiyat Artışlarına Göre Enflasyon Türleri

Fiyatın artış seviyesine göre enflasyonu ılımlı enflasyon, yüksek enflasyon ve hiperenflasyon olmak üzere üç başlıkta incelemek mümkündür. İlimli enflasyon, fiyatların düzenli artışı nedeniyle ortaya çıkan ve genellikle tek basamaklarda kalan enflasyon oranını ifade etmektedir (Samuelson & Naurdhaus, 1992; Alptekin, 2016). İlimli enflasyon oranı genelde %10'un altındadır ve ülke ekonomisinde büyük değişimlere neden olmamaktadır (Dinler, 2000). Enflasyon oranının tek basamaklarda kalmasının ülke ekonomisini canlı tutacağı öngörüsü birçok ekonomik aktör tarafından ilimli enflasyonu diğer enflasyon türlerine göre cazip kılmaktadır. Ancak enflasyon oranı üretim ve tüketim arasındaki dengeyi olumsuz anlamda etkiliyorsa ulusal ekonomide de çeşitli sorunların ortaya çıkabileceği unutulmamalıdır.

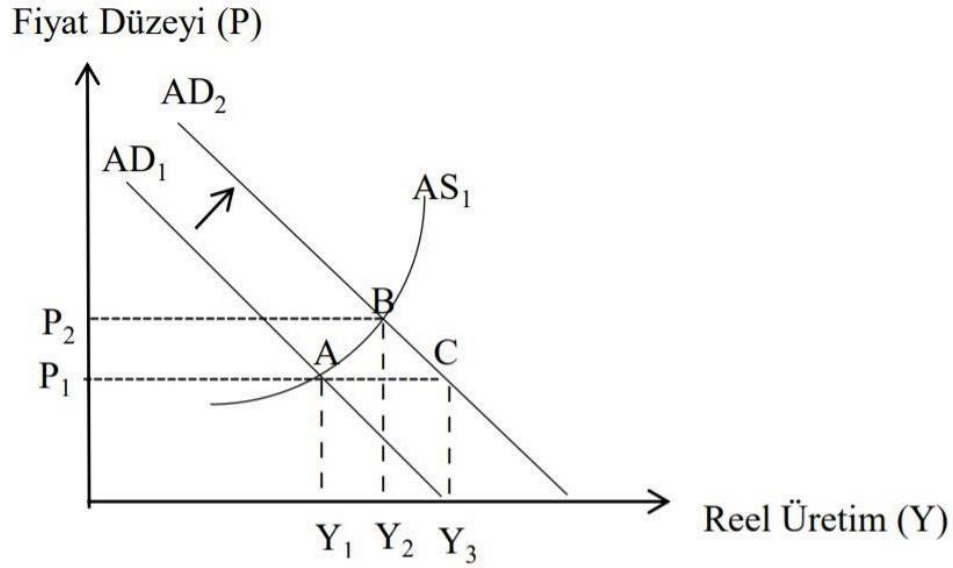
Yüksek enflasyon, fiyatların ciddi artış göstermesiyle ortaya çıkan ve genel olarak iki veya üç basamaklı oranları ifade eden enflasyondur. Bu türe aşırı veya dötrnala enflasyon adı da verilmektedir (Parasız, 2000). Önemli zararları olan bu

enflasyon türünden kaçınılmalıdır. Yüksek oranlar ekonominin geleceği için büyük bir belirsizliğe neden olmaktadır. Tüketiciler ve işletmeler gibi ekonomik aktörler böylesi bir durumda satın alma güçlerini koruyabilmek için kendilerini koruma eğilimine girerek ve güçlü ülkelerin para birimlerini talep ederek tasarruf etmektedirler. Bu da sonuç olarak para ikamesini ortaya çıkarmaktadır (Bulut, 2002). Ulusal para, yabancı para karşısında yoğun bir şekilde değer kaybına uğramaktadır.

Hiperenflasyon ise çok yüksek fiyat artışlarını ifade etmektedir. Oranlar aylık olarak iki veya üç basamaklı olabilmektedir. Hiperenflasyon ülkelerin çok yüksek kamu harcamalarının para basılarak finanse edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Başka anlatımla bir devlet harcamalarını finanse etmek için gerekli vergi kaynaklarına ulaşamadığında ciddi bir parasal bir büyüme gerçekleşmektedir (Blanchard, 1997). Hiperenflasyon sonucunda bir ürünü aynı fiyattan ikinci kez satın almak neredeyse olanaksız hale gelmektedir. Ülke para arzıyla ilgili büyümeyi kontrol altına almakta zorlanmaktadır. Bu enflasyonun kontrol altına alınması ancak kamu maliyesindeki düzelmeye mümkün hale gelmektedir.

3.2.2. Nedenlerine Göre Enflasyon Türleri

Nedenlerine göre enflasyon talep enflasyonu, maliyet enflasyonu, yapısal enflasyon ve beklenti enflasyonu olarak dörde ayrılmaktadır. Ekonomide talebin ürün ve hizmet arzından daha yüksek olması talep enflasyonunu ortaya çıkarmaktadır. Arz, talebi karşılayamadığı için fiyatlar yükselmektedir. Yetkililer para talebini karşılamak için uyumlaştırıcı bir politikaya başvuracak ve pazar arzında artışlar meydana gelecektir Böyle bir durumda talep fonksiyonu da bir anda yükselebilmektedir (Parasız, 2003). Talep enflasyonu Şekil 3.1’de gösterilmiştir.

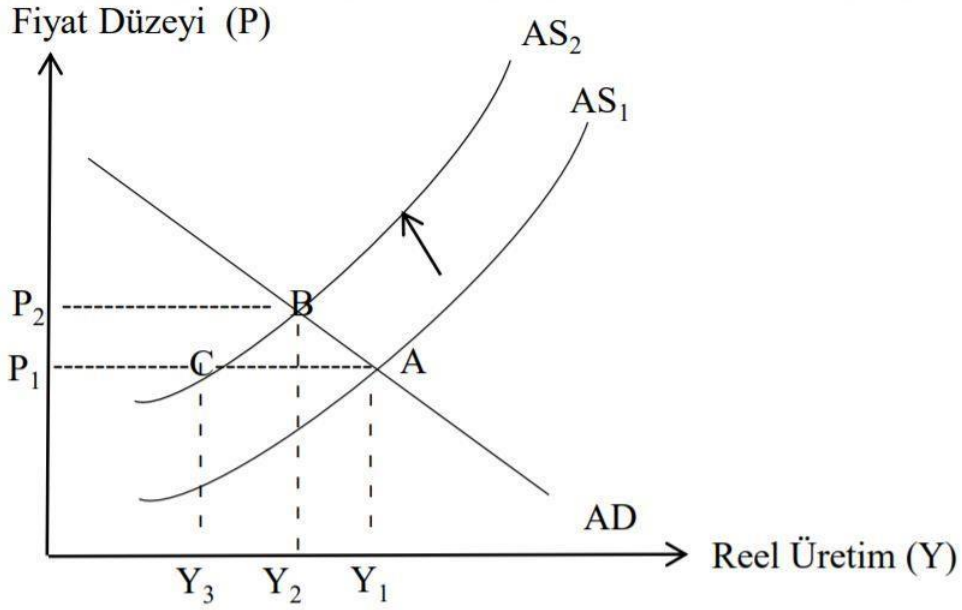
Şekil 3.1: Talep Enflasyonu

Kaynak: (Parasız, 2003).

Şekil 3.1'de toplam arz eğrisi AS₁ ile, toplam talep eğrisi ise AD₁ ile gösterilmektedir. A noktası ise ürün piyasası için denge noktasını göstermektedir. P₁ ile fiyatlar genel düzeyi gösterilirken Y₁ ile reel üretim gösterilmiştir. Piyasada oluşacak bir talep şoku talep eğrisini AD₁'den AD₂'ye doğru olacak şekilde sağ tarafa kaydırmaktadır. Böylesi bir durumda denge noktası A'dan B'ye doğru kaymaktadır. Y₂ üretim düzeyi aynı kalmasına rağmen fiyat düzeyi P₂'ye doğru artmaktadır. Pozitif talep şokunun altında hane halkının geleceğe yönelik olumlu düşünceleri nedeniyle harcamalarını arttırması veya işletmelerin kâr beklentisiyle yatırımlarını arttırması yatmaktadır. Bununla birlikte kamu harcamalarının artması veya dış talebin yükselmesi de benzer bir sonucu ortaya çıkaracaktır.

Maliyet enflasyonu, üretim kapsamında kullanılan çeşitli faktörlere ait maliyetin artması sonucu ürünlere ait fiyatların artmasıyla ortaya çıkmaktadır (Friedman, 1973). İşçi ücretleri, vergi yükü, hammadde fiyatının artışı gibi etkenler bu durumu ortaya çıkarmaktadır. Dışarıya açık olan gelişmekte olan ülkelerde dış alım süreci çok yoğun bir şekilde gerçekleştirildiği için ülke ekonomisi döviz kurundaki değişikliklere karşı hassas hale gelmektedir. Dış alım yoğun bir şekilde yapıldığı için ithal edilmiş bir enflasyonist durum ortaya çıkmaktadır. Döviz kuru arttığı için ithal edilen hammadde, ara ürün veya yatırım ürünü bir maliyet baskısının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Koçyiğit & 2006 Doğan, 2006). Maliyet enflasyonu ile girdi fiyatlarının

yükselmesiyle negatif bir arz şoku gerçekleşmektedir. Bahsedilen bu durum Şekil 3.2'de gösterilmektedir.

Şekil 3.2: Maliyet Enflasyonu

Kaynak: (Koçyiğit & 2006 Doğan, 2006).

Şekil 2.2'de Y reel üretim düzeyini, P fiyatlar genel düzeyini, AD toplam talep, AS ise toplam arz eğrisini göstermektedir. İlk önce P ve Y 'nin kesiştiği yer olan A noktasında AS eğrisi dengededir. Talep sabitken AS_1 'in AS_2 'ye doğru kaydığı varsayılmaktadır. Bunun sebebi bahsedildiği gibi maliyetleri yükselten negatif arz şokudur. Genel fiyat düzeyinde (P_1) toplam arz yetersizliği olduğu ve piyasa dengelenmesinin sağlanması gerektiği için genel fiyat düzeyi Y_2 üretim seviyesini karşılayacak olan P_2 düzeyine yükselmektedir. Bu durumda yeni denge noktası B olacaktır. Maliyet enflasyonunun neden olduğu negatif arz şoku, üretim miktarını azaltacağı için emeğe olan talebi azaltacaktır. Bu da işsizlik sorununu beraberinde getirecektir.

İşsizlik ve enflasyon sorununun bir arada yaşandığı durum olan stagflasyon, durgunluk içinde bulunan enflasyon sürecini ifade etmektedir. OPEC ülkelerinin 1970'li yıllarda petrol fiyatlarını arttırmasıyla büyük çapta stagflasyon yaşanmış ve negatif arz şokları nedeniyle dünya ekonomilerine ait arz eğrileri sağa doğru kaymıştır.

Diğer bir enflasyon türü olan yapısal enflasyon, az gelişmiş ülkelerde yapısal sorunlar nedeniyle ortaya çıkan enflasyon türüdür. Yapısal nedenlerden dolayı arz ve talep dengede olamamaktadır. Yüksek talebi karşılayamayan arz nedeniyle fiyatlar

yükselmektedir. Bu duruma yapısal enflasyon adı verilmektedir (Berber, 2016). Nüfus artışı, yoğun göç, girdi eksikliği, talebin belirsiz olması, teknolojik sorunlar, verimsizlik, tarımsal üretimin esnek olmaması, üretim faktörlerinin dengesiz dağılımı, ekonomide ortaya çıkan tekelci anlayış, sermaye piyasalarının gelişmemiş olması gibi durumlar piyasa enflasyonunu ortaya çıkarmaktadır.

Bireylerin fiyatlardaki artış açısından tahmin ettikleri oran beklenti enflasyonu kavramını ortaya çıkarmıştır (Erol & E., 2013). Ekonomide beklenti enflasyonu mevcut değilse taleple birlikte maliyet enflasyonu artmayacaktır. Ters bir durumda ise birer ekonomik aktör olan bireyler beklentilerine göre hareket edecektir. Bu durum da fiyatların düzeyini arttıracaktır. Geçmişe bakarak fiyatların sürekli artacağını düşünen ekonomik birimlerin davranışları nedeniyle gelecekteki enflasyon hareketleri geçmiş enflasyon hareketleriyle benzer bir seyri izleyecektir. Bu yüzden fiyat istikrarını sağlamayı görev edinen Merkez Bankası aynı zamanda toplumda enflasyonla ilgili yüksek beklentileri aşağıya çekmeye çalışmalıdır (Web 3, 2003).

3.3. Enflasyon Kuramları

3.3.1. Klasik Yaklaşım

Klasik iktisatçılar ürettikleri teorilerle tam istihdam halinde ekonominin denge noktasına ulaştığını belirtmiştir. Onlara göre her arz kendi talebini yaratmakta, ücret ve fiyatlar esnek bir niteliğe sahip olmaktadır. Para, sadece bir değişim aracı olduğu için para arzındaki artışlar enflasyon anlamına gelmektedir. Para miktarının artışı durduğu zaman enflasyon da durmaktadır. Bu durumla ilgili üretilmiş olan teorilerden ikisi Fisher Denklemi ve Cambridge Denklemi'dir (Erdaş, 2004, s. 9):

3.3.1.1. Fisher Denklemi

Miktar teorisine önemli katkılarda bulunan Irving Fisher bu teoriyi açıklamak için değişim denkleminde yola çıkmıştır. 1911 yılında yayınlanan Paranın Satın Alma Gücü isimli eseriyle bu çalışmasını tamamlamıştır. Fisher'in ürettiği denklem aşağıda yer almaktadır (Erdaş, 2004, s. 10):

$$M*V=P*T$$

Ekonomideki para miktarı M, dolaşımda bulunan pazarının hızı V, ürün ve hizmetlerin ortalama fiyatı P, değişime konu olan ürün miktarı veya işlem hacmi T ile

gösterilmiştir. Fisher'e göre V ve T sabittir; T ve M ile arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Çünkü dolaşım hızı nadiren değişen birey alışkanlıklarına bağlıdır. İşlem hacmi ise kaynakların durumuna bağlıdır (Erdaş, 2004, s. 10). Teoriye göre para miktarında değişim oldukça fiyatlar genel düzeyi etkilenecektir. İşlem hacminde veya paranın dolaşım hızında herhangi bir değişim olmayacaktır. Pazar arzı arttığında fiyatlar genel düzeyi de aynı oranda artış gösterecektir (Karaçor, 1999, s. 7).

3.3.1.2. Cambridge Denklem

A. Marshall, Robertson ve J. M. Keynes ürettikleri teoriye Cambridge Teorisi veya Cambridge Denklemi adını vermişlerdir. Denklemde paraya olan talep esas alınmıştır. Bununla birlikte psikolojik öğelere de yer verilmiştir. Yapılan çeşitli tahminlerden ve verilen psikolojik tepkilerden para talebinin etkileneceği öngörülmektedir. Fisher ise denklemde pazar arzına önem verirken talebi etkileyen faktörleri önemsememiştir. Cambridge Denklemi'nin formülü şu şekildedir (Erdaş, 2004, s. 11):

$$M_d = k * P * T$$

M_d para talebini, k nominal gelirin para olarak elde tutulma oranını, T son tüketiciler için satış hacim miktarını, P yapılan nihai satışlarda ortalama fiyatı göstermektedir. Formülde gösterilen k, Fisher'ın denklemde yer alan paranın dolaşım hızının (V) tam tersini ifade etmektedir. M'de artış yaşandıkça harcama düzeyi de artacaktır. Sonuç olarak fiyatlar genel düzeyinde de artışlar görülecektir. Para miktarında azalışlar yaşanır ise hane halkı elindeki parayı veya harcamalarını azaltacak, bu da fiyatların düşmesine neden olacaktır (Erdaş, 2004, s. 11).

3.3.2. Keynesyen Yaklaşımı

Keynesyen bakış açısına göre toplam arz ile talep arasında oluşan fark enflasyona neden olmaktadır. Kamu ve yatırım harcamalarıyla birlikte özel nihai tüketim harcamalarının toplam efektif talep miktarını ifade etmektedir. Bu miktar istihdam düzeyini aşarsa enflasyonist bir açık oluşmaktadır ve fiyatlarda artışlar görülmektedir (Yiğit, 2006, s. 18). Diğer bir deyişle toplam talep içinde ortaya çıkacak olan artış miktarı tam istihdam düzeyini görene kadar artacaktır. Bu noktadan sonra fiyatların düzeyi yükselecek ve ortaya enflasyon çıkacaktır. Bu durumun önüne

geçebilmek için çeşitli maliye politikası araçlarını kullanmak mümkündür. Bu sayede toplam talebi toplam arz seviyesine çekmek mümkündür. Çeşitli vergi uygulamalarıyla yapılacak olan daraltıcı maliye politikası toplam talep miktarını toplam arz miktarına indirebilmektedir. Böylece arzu edilen denge durumuna ulaşmak mümkün olacaktır (Ceylan, 2013, s. 4-5). Keynes, talep yönlü yükselişlerle birlikte arz yönlü yükselişleri de denkleme katmaktadır. Ücret, faiz, rant artışlarının enflasyona neden olmasının yanında üretim faktörlerinin üretime katılma seviyelerinin maliyet enflasyonuna neden olabileceği belirtilmiştir. Talep, maliyet, diğer ülkelerdeki fiyatlar gibi unsurlarda görülebilecek çeşitli artışlar enflasyona neden olmaktadır. Enflasyonu sadece pazar arzındaki artışlar olarak ele almamaktadır. Enflasyonu engelleyebilmek için para ve maliye politikasına ait araçlar etkin bir şekilde kullanılmalıdır (Ceylan, 2013, s. 5).

3.3.3. Monetarist Yaklaşımı

Adapte edilebilen, uyarlayıcı beklentiler çerçevesinde oluşturulan Phillips eğrisi ve paranın yeni miktar teorisi çerçevesinde geliştiren Monetarist yaklaşım parasal bir olgu olarak kendini göstermektedir. Eğer enflasyon parasal bir gelişim ile desteklenmezse devam edememektedir. Ancak piyasada ortaya çıkan gereksiz müdahaleler para arzının artışına neden olmakta, bu durum talep baskısını ortaya çıkarmaktadır. Sonuç olarak fiyat ve ücretler artacaktır. Beklentilerin uyarlayıcı olma niteliği gerçekleşen ve beklenen enflasyon oranlarını birbirinden ayırmaktadır. Monetarist yaklaşımda kısa dönemli enflasyon ile işsizlik arasında ortaya çıkan negatif yönlü ilişkiyi negatif eğilimli Phillips Eğrisi ile göstermek mümkündür. Emek arz edenlerin para hayali veya yanılsaması içinde olmaları ile işsizlik oranı doğal işsizlik seviyesinin altında kalmaktadır. Ancak bu durum geçicidir. Para arzında yaşanan çeşitli artışlar ise reel ekonomiyi doğrudan etkilemektedir. Uzun dönemde ise işsizlik doğal işsizlik haddine ulaşmakta ve bu durumda Phillips Eğrisi dik bir doğru şeklini almaktadır. Böylesi bir durumda doğal işsizlik ile işsizlik oranı eşitlenmiştir. Uygulanan çeşitli para politikaları uzun dönemde reel üretim ve istihdam düzeyini etkilemese de fiyatlar genel düzeyini etkilemektedir (Özcan, 2014, s. 36).

3.3.4. Yapısalcı Yaklaşım

Yapısalcı yaklaşıma göre ekonomide görülen çeşitli sorunlar enflasyona neden olmaktadır. Buna göre, sistemde var olan yapısal sorunları ortadan kaldırmakla

enflasyon sorununa çare bulunacaktır (Saraç, 2009, s. 16). Birçok ülkede özellikle az gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan enflasyonun sebepleri birbirine benzerdir. Bu yaklaşıma göre; ekonominin önemli bölümünün tarıma dayalı olması, hızlı nüfus artışı ve göç sorunu, teknolojinin yetersiz olması, vergi sistemindeki çeşitli sorunlar, ekonominin yoğun bir şekilde dışa bağımlı olması, ithalat ve ihracat arasındaki dengesizlikler gibi yapısal sorunlar bunlardan birkaçıdır. Enflasyonla mücadele edebilmek için bu sorunları ortaya çıkaran nedenler net bir şekilde belirlenmeli ve kökten çözümler üretilmelidir. Aksi durumda enflasyon bu ülkelerde kronik bir hastalık gibi varlığını sürekli olarak sürdürecektir. Yapısal sorunların giderilmesi için kullanılan maliye ve para politikaları genellikle gelişmiş ülkelerde etkili olmaktadır. Ancak gelişmekte olan ülkeler çok ciddi yapısal sorunlara sahip olduğu için bahsi geçen uygulamalar tek başına yeterli olamamaktadır. Ekonomi, kendi gelişim organizasyonunu iyi bir sistem çerçevesinde oluşturmazsa enflasyon sorunu her zaman varlığını koruyacaktır. Az gelişmiş bir ülkenin gelişmiş ülke kategorisine ulaşmasıyla bu sonuca varılacak olması, Yapısalcı yaklaşımın tutarsız olduğu eleştirilerinin üretilmesine neden olmuştur (Çiftçi, 2015, s. 55).

3.3.5. Yeni Klasik Yaklaşım

Monetarizm yaklaşımının içinden çıkan Yeni Klasik bakış klasik teorilerden yola çıkmasına rağmen enflasyon konusunu farklı bir şekilde ele almaktadır. Rasyonel Beklentiler hipotezini oluşturan bu yeni bakış açısı Rasyonel Beklentiler Kuramı ile literatüre girmiştir. Bu anlayış en büyük yenilik olarak beklentileri ele almıştır (Karaçor, 1999, s. 12). Buna göre piyasanın uyum yeteneği her zaman denge noktasını sağlamaktadır. Bireylerin hepsinin aynı hataları yapmayacağını ve rasyonel bir şekilde hareket edeceğini varsaymaktadır. Bireyler ekonomik kararlar alırken makroekonomik beklentileri göz önünde bulundurmaktadırlar. Bu da rasyonel davranışların sergilenmesine neden olmaktadır. Fiyat beklentileriyle ilgili ortaya çıkan birçok sorun ise tesadüfidir ve sistematik bir hata yoktur. Ayrıca beklenen ve gerçekleşen enflasyon oranları her zaman eşittir. Uygulanacak olan para politikası uygulamaları kısa dönem içinde reel gelir ve istihdam açısından bir etkiye sahip olmayacaktır. Böylesi bir durumda da işsizlik ortaya çıkmayacaktır. Kısa ve uzun dönemde ortaya çıkacak şekil dik Phillips eğrileridir. Merkez Bankası'nın para arzında ortaya çıkacak olan artış miktarlarını önceden bildirmesi durumunda bireyler fiyatların yükseleceği konusunda bir beklentiye sahip olacaktır. Merkez Bankası fiyat oluşturma konusunda bir sürprize

neden olacak bir fırsata sahip olduğunda istihdam ve reel üretim seviyesi bu durumdan etkilenecektir (Özcan, 2014, s. 37). Ayrıca yeni klasik yaklaşımla yakından ilgili olan başka bir kavram ise zaman tutarsızlığıdır. Zaman tutarsızlığı politika yapıcıların neden enflasyon eğilimine (bias) sahip olduklarını göstermektedir. Bu yaklaşım aslında stabilizasyon politikalarına oyun teorik bakılması gerektiğini de ima etmektedir. Benzer şekilde enflasyonla mücadele konusunda kurula dayalı ve merkez bankası bağımsızlığına yönelik argümanlara da önemli bir destek sağlamaktadır. 1980’li yıllarda enflasyonla mücadele konusunda önemli gelişmeler yaşanması ve çalışmalar yapılması bu kapsamda değerlendirilebilir.

3.3.6. Yeni Keynesyen yaklaşım

90’lı yılların sonunda iktisat dünyasında Yeni NeoKlasik Sentez veya Yeni Keynesyen Makro Model (YKMM) olarak isimlendirilen bir uzlaşma meydana gelmiştir. Temel özelliği, Yeni Klasik, Reel İş Çevrim Kuramı ve Yeni Keynesyen İktisatın fikirlerinin harmanlanmasından oluşmasıdır. YKMM bir enflasyon denklemi, bir toplam talep denklemi ve bir para politikası kuralından meydana gelmektedir.

Yeni Neoklasik Sentez veya diğer adıyla Yeni Keynesyen Makro Model, iktisat politikalarının uygulanmasıyla beraber çıktılarının takip edilmesi için yeni bir ortam sunmuştur. Bu model, özellikle ekonomik istikrarın sağlanması noktasında para politikasına kısa dönemde önemli bir işlev yüklemektedir. Para politikasının merkez bankaları tarafından, fiyat istikrarını sağlamak amacıyla faiz oranı enstrümanını kullanarak yürütülmesi bu çerçevede önem kazanmaktadır. Bu kapsamda açık veya örtük Taylor kuralına benzer para politikası uygulamaları yoğun olarak görülmektedir. Bu uygulamaların altında yatan temel düşünce para politikası otoritelerinin enflasyondaki gelişmelere göre faiz oranını belirlemeleri gerektiğidir. Enflasyon oranı yükseldiğinde ekonomiyi soğutmak ve talebi düşürmek için faiz oranlarının enflasyon oranlarından daha fazla artırılması gerektiği ileri sürülmektedir. Ancak arz yönlü sorunlar ağırlıklı olduğunda böyle bir politikanın ne ölçüde başarılı veya uygun olabileceği tartışılmaktadır. Keynesyen Makro Model’in para politikalarının uygulanmasına yönelik merkez bankaları için düşündüğü rol, 2001 krizi sonrasında Türkiye özelinde de karşılığını bulmuştur. Çünkü, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın amacı, 2001 krizinden sonra fiyat istikrarını sağlamak olarak yasalaşmıştır (Yıldırım, Lopçu, Çakmaklı ve Özkan, 2010, s.1).

3.4. Enflasyonun Dinamikleri

Dışa açık ekonomiler için enflasyon dinamiklerini ortaya koyan çalışmalarda genel olarak iki yaklaşım bulunmaktadır: Klasik teori çerçevesinde fiyatların esnek bir yapıya sahip olması ve Keynesyen anlayış çerçevesinde fiyatlarda nominal katılıkların bulunmasıdır. Nominal fiyatlar tam olarak esnek olduğunda ürün ve emek piyasaları dengede olmaktadır. Bu durum uzun dönemleri incelerken yararlı olmaktadır. Bununla birlikte fiyat katılıklarının neden olacağı kısa dönemli talep kaymaları da göz önünde bulundurulmalıdır (Obstfeld & Rogoff, 1997, s. 513). Bununla birlikte zaman içinde farklı görüşler birbirine yaklaşmaktadır.

Literatürde rasyonel beklentiye sahip olan bireylerle işletmelerin oluşturduğu fiyatlara vurgu yapılmaktadır (Gali & Gertler, 1999, s. 196). Fiyatın oluşumunda bireysel optimizasyon bu sorunun içinde ele alınmaktadır. Bireysel davranışları toplu hale getirmek, kısa dönemde toplam reel faaliyetleri bir ölçü olarak kullanabilmeyi sağlamaktadır. Mikro temeller ile yola çıkınca hane halkları, işletmeler ve kamu çerçevesinde yapılan genel analizler daha doğru sonuçları ortaya çıkarmaktadır.

Enflasyonu etkileyen en önemli dinamik uzun dönemde ortaya çıkan para arzı büyümesidir. Pazar arzı büyümesi mevcut değilse diğer faktörler kalıcı bir enflasyona neden olmamaktadır. Yüksek enflasyon parasal ve reel olaylarla birlikte ortaya çıksa da parasal etmenler her zaman daha baskın bir konumda bulunmaktadır (Calvo & Vegh, 1999, s. 3). Para arzı artışı ile enflasyon arasında bulunan ilişki fonksiyonel açıdan para piyasasının denge durumuyla gösterilebilmektedir:

$$M / P = f (Y , i)$$

Formülde para stoku M ile, fiyatlar genel düzeyi P ile, reel gelir Y ile, nominal faiz oranı i ile gösterilmiştir. $f (Y , i)$ reel para talebine ait fonksiyondur. Para talebi reel gelirin artan, faiz oranının ise azalan bir fonksiyonudur. Bu formül fiyatlar genel düzeyine uyarlandığında şöyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır:

$$P = M / f (Y , i)$$

Formüle göre para arzında herhangi bir değişiklik olmadığında fiyatların iki katına çıkması için reel para talebinin yarıya düşmesi gerekmektedir. Ancak esasında para stokunun iki katına çıkmasıyla beraber fiyatlar da iki katına çıkmaktadır (Romer, 1996; Hossain & Chowdhury, 1998).

Gelişmiş ülkelerde kullanılan çeşitli modeller orta-uzun dönemli enflasyon hareketlerini açıklamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise farklı birçok olgu göz önünde bulundurulmaktadır. Bunlar genellikle bütçe açıkları, döviz kuru sorunları, dış borç, gelir uygulamaları ve gelir dağılımıdır (Alper & Üçer, 1998, s. 4).

Enflasyonun kaynaklarına ilişkin görüşler senyoraj ve ödemeler dengesi yaklaşımı olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Senyoraj yaklaşımı enflasyonu mali bir olgu olarak ele almaktadır. Buna göre para talebine uygun olmayan bir para arzı artışı enflasyona neden olmaktadır (Alper & Üçer, 1998, s. 5). Ödemeler dengesi yaklaşımı ise krizler nedeniyle ortaya çıkan döviz kuru artışlarını enflasyonun temel nedeni olarak görmektedir. Döviz kuru değer kaybettikçe enflasyon konusundaki beklentiler artacaktır. Bu durum da dolaylı olarak enflasyonu artırmaktadır.

Enflasyon sadece ekonomik değişkenlerle açıklanamamaktadır. Konuyu irdelerken politik ve toplumsal yapıyı da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Örneğin ulusal paranın değer kazanmasını isteyen politik otoriteler ihracatın olumsuz yönde etkilenmesini önlemek için reel kuru artırmaktan kaçınılmaktadırlar. Bu yüzden ortaya devalüasyon çıkmaktadır. Bu da paranın değer kazanmasına yol açmakta ve fiyatları artırmaktadır.

Fiyat istikrarının geciktirildiği fikri enflasyonu açıklamada yeni bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır. Yıprandırma savaşı adı verilen bu yaklaşım bölüşüm çatışmalarının sonucunda ortaya çıkmaktadır. Enflasyondan kurtulmanın birçok yolu vardır. Ancak farklı çıkar grupları için farklı sonuçlara neden olacağından enflasyonu önlemekten kaçınılmaktadır. Her çıkar grubu diğer grubun pes etmesini beklemekte ve enflasyon yönetimini kendi çıkarlarına uygun olacak şekilde yapılandırmaktadır (Alesina & Drazen, 1991). Bu işlem yapılana kadar enflasyon yüksek olacaktır. Bununla birlikte bu yaklaşım enflasyonun nedenlerini açıklamamakta, sadece neden düşürülemediği konusuna odaklanmaktadır.

Enflasyonu açıklamada döviz kurunu kullanmak da mümkündür. Döviz kuru birkaç açıdan ekonomi için önem taşımaktadır (Stevenson, Muscatelli, & Gregory, 1998, s. 257). Döviz kuru reel geliri ve yurtiçi fiyat düzeyini etkilemektedir. Ayrıca dünyadaki ekonomik gelişmelerin ülke içindeki etkisi genellikle döviz kuru aracılığıyla gerçekleşmektedir. Örneğin döviz kurundaki bir artış ithal edilen malların fiyatlarını yükselterek maliyetlerin artmasına ve enflasyona neden olabilecektir (Cin ve Doğru; 2018: 227).

Kamu otoritesi enflasyonu etkilemek isterken genellikle para politikası araçlarını kullanmaktadır. Bu araçlar esnek yapıları dolayısıyla ülkeler için işlevseldir. Aynı otoritelerin bir diğer amacı ise üretim ve istihdam düzeyini optimum bir seviyede tutmaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için özellikle 1970'lerde aktif politikalar uygulanmıştır (Mishkin, 1997).

4. DIŞA AÇIKLIK ve ENFLASYON İLİŞKİSİ: TEORİK ÇERÇEVE ve AMPİRİK ÇALIŞMALAR

Dışa açıklığın başta piyasa rekabeti ve verimlilik olmak üzere çok sayıda kanalla enflasyon üzerinde etkide bulunabileceği kabul edilmektedir (Binici vd., 2012). Bununla birlikte dışa açıklığın bir yandan rekabeti teşvik ederek bir yandan verimliliği yükselterek enflasyonu dıŐürmesi mümkün olduğu gibi dışsal Şoklara karşı daha fazla kırılmalığa neden olarak enflasyonu yükseltmesi de ihtimal dahilindedir. Ayrıca önemli bir çalışmada Romer (1993) açık ekonomilerde enflasyona neden olacak politikalar izlenmesinin daha olumsuz etkilere yol açabileceğine, bu nedenle dışa açıklığın enflasyonu dıŐürücü yönde baskı oluŐturacađına dikkat çekmektedir. Bu bölümde öncelikle dışa açıklığın enflasyon üzerinde nasıl etkide bulunabileceğine yönelik açıklamalara değinilmekte sonrasında ise konuyla ilgili ampirik çalışmalar incelenmektedir.

4.1. Dışa Açıklığın Enflasyonu DıŐüren Etkileri

Bir ülkenin ihracatının milli gelir içindeki artışının enflasyon üzerindeki etkileri incelenirken birçok faktör göz önünde bulundurulmalıdır. Bu kapsamda ihraç ürünlerine olan talep, müŐteri ülkelerin yapısı, ülke içindeki üretim faktörlerinin dağılımı, üretimde kullanılan girdilerin yerli ve yabancı olma oranları, döviz kuru politikaları gibi faktörleri saymak mümkündür. Ayrıca ihracat artışı üretim kapasitesinin, rekabetin ve verimliliğin artması ve bu Şekilde maliyetlerin azalması nedeniyle de enflasyonu dıŐürebilir. Genel olarak dış ticaret ülkeler arasında daha fazla bilgi ve teknoloji transferine, ilaveten kar marjlarının azalmasına, böylece de daha dıŐük fiyatlara yol açabilir.

Ülkenin ihracat ürünlerine olan talebin yükselmesiyle ülkenin ihracat değer i yükselcektir. Ülke içinde döviz arzı artacağı için döviz kurları dıŐecektir. Bu yüzden ulusal para değer kazanacaktır. Bu değer kazanmaya bağlı olarak ithal ürün fiyatları dıŐecek ve iç talep bu yöne kayacaktır. Bu durum rekabeti güçlendirecek ve fiyatlarda anti enflasyonist etkiler görülebilecektir. Bu durum esnek kur sisteminin var olduğu ülkelerde gerçekleŐebilmektedir. Ulusal paranın değer kazanmasıyla ihracatçı rekabet

etme gücünü bir ölçüde yitirecektir. Sabit kur sisteminde ise ihracat artışı ile ortaya çıkan ödemeler bilançosu fazlası merkez bankası tarafından satın alınacaktır. Para arzı artacağı için enflasyon da artacaktır. Bu fazlaların merkez bankası tarafından nötrleşmesi gerekmektedir. Böyle yapılmazsa fiyatlar genel düzeyi artacaktır. Esnek kur sisteminde ise döviz kuru düşecektir. Bu yüzden ihracat gelirleri ve döviz arzı olumsuz etkilenecektir (Evans R. W., 2011).

İhracat ürününe olan talebin artışı veya rakip üreticilerin gerçekleştirdiği arz azalışı ilgili ürünün fiyatını artırabilmektedir. Her iki durumda da ülke ihracat yapacaktır. Talep tüketim ürünleri için oluyorsa ülke içinde de fiyat yükselecektir. Söz konusu ürünlere ait ara ürünlerin bulunduğu toptan eşya fiyatları endeksi de artacaktır. Ekonomideki canlanma emek ücretlerini de artacaktır. Bu şekilde maliyet artışı enflasyonu beraberinde getirecektir. Ülkenin geliri artacağı için harcama artışı da görülecektir. Eğer ülkede tasarruf eğilimi düşükse yerli mallara olan talep benzer şekilde artacaktır (Aisen & Veiga, 2006).

İthalatın da enflasyon üzerinde hem verimlilik hem de rekabet artışı nedeniyle aşağı yönlü bir baskı oluşturması mümkündür. Örneğin ithal ara malı kullanmanın verimliliği artırabileceğine yönelik geniş bir literatür bulunmaktadır (Kasahara and Lapham, 2013; Halpern et al., 2015). Bu verimlilik artışı üretim ölçeğinin artması ve maliyetlerin düşmesine, kaynakların daha etkin dağılımına dolayısıyla daha düşük bir enflasyona neden olabilir.

Bununla birlikte Romer'in (1993) temel açıklamasının önemli bir unsuru, merkez bankalarının daha açık ekonomilerde sürpriz enflasyon yaratma konusunda daha az teşviğe sahip olmalarına dayanmaktadır, çünkü Phillips eğrisi daha diktir. Başka bir anlatımla ticari açıklık enflasyon yaratmanın maliyetlerini daha çok arttıracığı için merkez bankalarının enflasyona yol açacak politikalar konusunda daha isteksiz olmaları beklenmektedir.

4.2. Dışa Açıklığın Enflasyonu Yükselten Etkileri

Sabit kur sisteminin geçerli olduğu ithalatçı ülkede ürüne ait fiyatlar arttığında bu durum doğrudan yurtiçi fiyatlara yansiyacaktır. Böylesi bir durumda enflasyon ithal edilmektedir (Ergun, 1987, s. 24). Eğer ülke ithal ikameci yapıya sahipse ve ithal ürünlerin talebinin fiyat esnekliği 1'den büyükse bu etki azalabilmektedir. Ancak yerli

ürünlerin fiyatı ithal ürünlerin fiyatlarına göre belirleniyorsa veya üretimde kullanılan girdiler de ithale bu çözüm etkisiz olacaktır.

Esnek kur sisteminde ithal ürünlere ait fiyatların yükselmesinde, bu ürünlere olan talebin fiyat esnekliği yüksek ise ithalat talebi düşecektir. Böylesi bir durumda ulusal para daha değerli hale gelecek ancak ihraç mallarına olan dış talep azalacaktır. Ülke ihraç ürünlerinin fiyatını azaltmak zorunda kalacaktır. Benzer şekilde ithal ürünlerin fiyatları enflasyonist sonuçlara neden olacaktır. Ancak ihraç edilebilir ürünlerin fiyatları düştüğü için etki seviyesi sabit kur sistemine göre daha az olacaktır. Bununla birlikte ülke, ithal ürünlere bağımlı bir durumdaysa döviz talebinde bir azalma olmayacaktır ve ulusal para değer kaybedecektir. Böylesi bir durumda ihraç ürünlerinin de fiyatları artacak ve büyük bir enflasyonist etki ortaya çıkacaktır.

Kapalı bir ekonomide para politikasına ait aktarım mekanizmaları bekleyişler kanalı ile toplam talep kanalıdır. Para politikasına ait kararların politik amaçlara iletiği dinamik süreç parasal aktarım mekanizması olarak adlandırılmaktadır (Berk, 1997, s. 7). Toplam talep kanalıyla reel faiz oranları ve toplam talep miktarları değiştirilmektedir. Toplam talebin ise enflasyonu etkileyeceği açıktır. Bekleyişler kanalıyla özel iktisadi birimlerin bekleyişleri etkilenmektedir. Burada da ücret ve fiyat oluşumlarıyla enflasyon etkilenmektedir.

Açık bir ekonomide farklı kanallar kullanmak mümkündür. Döviz kuru ile ilgili ortaya çıkan beklentiler ülke içi ve ülke dışındaki faiz oranları arasındaki farklar döviz kurunu etkilemektedir. Fiyatlar yapışkan bir niteliğe sahipse nominal döviz kurları ile reel kur arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Reel kurlar fiyatları etkileyeceği için toplam talep miktarı da değişecektir.

Döviz kuru ithalata konu olan tüketim ürününün ulusal para cinsinden fiyatı yoluyla enflasyonu etkileyebilmektedir. Bu da başka bir kanaldır. Bu kanaldaki gecikme toplam talep kanalındaki gecikmeden daha azdır (Svensson, 1999, s. 609-610). Bu etki aynı zamanda tüketici fiyatları enflasyonunun ücret oluşumuna etkisi yoluyla nominal ücretleri etkilemektedir.

Genişleyici politikalar çerçevesinde yurtiçi üretiminin yurtdışı üretime göre artması yurtiçi ürünlerinin fiyatını düşürmektedir. Buna göre ortaya çıkan yüksek reel döviz kuru iki kanaldan etkide bulunmaktadır. Üretim artışının enflasyona dolaylı olan etkisi dışarıdan alınan ürünler oranında artmaktadır. Bununla birlikte dışa açıklık üretim ile yurtiçi ürün fiyatları arasındaki ilişkiyi etkilemektedir. Reel değer kaybı ile ulusal işletmeler yüksek maliyetlerle karşı karşıya kalmaktadır.

Dexter, Levi ve Nault (2005) araştırmalarında, tüketicinin daha yüksek ithalat bileşenini ve GSYİH'nın daha büyük ihracat bileşenini oluşturan küreselleşmenin, aşırı talep ve enflasyon arasındaki ilişkideki belirgin bozulmanın nedeni olduğunu göstermektedir. Dar bir çerçevede, ABD ekonomisinin dışa açıklığının artmasının enflasyon ve kapasite kullanımı arasındaki ilişkiyi yeniden kurmak için gerekli olduğunu göstermektedir. Ayrıca uluslararası ticaretin enflasyon üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu ve işsizlik ile enflasyon arasındaki Phillips eğrisi ilişkisinin belirlenmesinde önemli olduğunu ifade edilmektedir. Örneğin yüksek enflasyon oranları Karayip ülkelerinde süreklilik arz eden bir sorundur. Thomas (2012) Karayip ülkelerinin dış şoklara açık olduğu fikrini doğrulamaktadır.

Üretimde ithal ara mallarının kullanılması ekonomiyi dış şoklara ve döviz kurlarındaki değişikliklere daha açık hale getirmektedir. Bu şekilde üretim zincirlerindeki gelişmeler enflasyonu, üretimi ve tüketimi etkileyebilmektedir. Özellikle döviz kurlarındaki ani değişiklikler enflasyon üzerinde önemli etkilere yol açabilmektedir. Bu kapsamda ithal enerji kaynaklarına bağımlı olmak da enflasyon için ayrı bir risk unsuru oluşturmaktadır. Dünya'da emtia fiyatlarındaki gelişmeler üretim süreci ve fiyatlama açısından önemli bir rol oynamaktadır. Dışa açıklık özellikle döviz kurundaki değişikliklerle birleştğinde enflasyonu önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Örneğin petrol fiyatlarındaki değişiklikler zaman içinde azalmakla birlikte enflasyon üzerinde doğrudan etkili olabilmektedir. Bu değişiklikler yeterli enerji kaynağına sahip olmayan ülkeler için daha belirgin olabilmektedir. Bu kapsamda Türkiye gibi ithalatı içinde petrol ve gazın önemli bir yer tuttuğu ülkelerde enflasyonun belirleyicileri arasında bu kalemleri de dikkate almak gerekmektedir. Bununla birlikte emtia fiyatlarındaki değişikliklerin enflasyon üzerindeki etkisinin sadece dışa açıklık durumunda geçerli olacağını düşünmek doğru değildir. Uluslararası gelişmeler yurtiçinde üretilen emtia fiyatlarını da etkilemektedir.

4.3. Ampirik Çalışmalar

Ticari açıklık ve enflasyon arasındaki ilişki literatürde ampirik olarak da yoğun bir biçimde incelenmektedir. Bu nedenle ampirik çalışmaların bir tabloyla özetlenmesinin uygun olduğu düşünülmektedir. Bu şekilde ilgili çalışmaların ele aldıkları ülke grupları, zaman dilimleri, kullandıkları ampirik yöntemler ve ulaştıkları

bulgular daha kolay ve anlaşılır bir şekilde ortaya konulmaktadır. Ampirik çalışmalarla ilgili hazırlanan Tablo 4.1’de sunulmaktadır.

Ticari açıklık ve enflasyon arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik çalışmalar temelde 3 farklı türde ilişki olduğuna yönelik ampirik bulgulara ulaşmaktadır. Ticari açıklık ve enflasyon arasındaki ilişkiyi açıklamaya yönelik yaklaşımları; ticari açıklık ve enflasyon arasındaki ilişkinin negatif olduğunu savunan, ticari açıklık ve enflasyon arasında pozitif bir ilişki olduğunu savunan ve bu iki değişken arasındaki ilişkinin anlamsız olduğunu savunan çalışmalar olmak üzere üç ana başlık altında inceleyebiliriz.

Cavallari (2001) merkezileşmiş bir maaş pazarlığı görülmeyen ülkelerde açıklık ve enflasyon arasında olumsuz bir bağlantı olduğunu bulmaktadır. Alfaro (2001), uzun vadede dışa açıklık ile enflasyon arasında anlamlı bir negatif ilişki olduğunu belirtmektedir. Lin (2010) ticaret açıklığı ve enflasyon ilişkisini 106 ülkede 1970-2007 arası için incelemektedir. Sonuçlara göre yüksek fiyat seviyesinde açıklık enflasyonu büyük ölçüde etkilerken fiyat seviyesi düşükse böyle bir etki görülmemektedir. Bowdler (2003) Phillips eğrisinin kısa vadeli eğiliminin ticaret açıklığı ile ilişkisini göstermek için 20 ülkeden yatay kesit veriler kullanmaktadır. Çalışmanın sonucuna göre kambiyo rejimi göz önüne alındığında ticari açıklık Phillips eğrisinin eğilimine pozitif etki etmektedir.

Kim ve Beladi (2005)nin ortaya koyduğu sonuçlara göre söz konusu iki değişken arasında gelişmekte olan ülkeler için olumsuz bir ilişki görülmekteyken, ABD, Belçika ve İrlanda gibi gelişmiş ekonomiler için olumlu bir ilişkinin varlığı söz konusu olmaktadır. Gopal (2007) 11 Latin Amerika ülkesinde 1985-2003 arasında açıklığın gümrük yapısına, ithal rekabetçiliğine, fiyatlara ve ekonomik büyümeye etkisini incelemektedir. En küçük kareler yöntemi Latin Amerika ülkelerinde yüksek açıklığın kurumların gelişmesi için önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Pazardaki açılma ekonomik ve yapısal gelişmelerin daha kolay gerçekleşmesini sağlayabilmektedir. Samimi, Ghaderi ve Sanginabadi (2011) ise sınır testi yaklaşımından elde edilen sonuçların incelenen değişkenler arasında uzun vadeli ilişkinin varlığını doğruladığını, açıklığın kısa vadede enflasyon üzerinde olumsuz ve önemli bir etkiye sahip olduğunu, ne var ki uzun vadede etkisinin önemli olmadığını belirtmektedirler. Evans (2011) açıklığın mali politikaları eksik rekabet ve inelastik emek arzı yarattığı gelişmiş ülkelerde enflasyona neden olduğunu ifade etmektedir. Babatunde (2017) enflasyon

ile açıklık arasında uzun vadede anlamlı bir pozitif ilişki olmakla beraber kısa vadede güçlü bir negatif ilişki görüldüğü sonucuna ulaşmaktadır.

Furuoka ve Mun Ho (2009) farklı açıklık seviyesindeki 3 Asya ekonomisinde açıklık, işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkileri incelemektedirler. OLS sonuçlarına göre ithalatını arttırarak dünyaya açılan ülkelerde Phillips eğrisinin eğim katsayısı azalmaktadır. Daha açık ülkeler daha düz Phillips eğrisine sahip olmaktadır. Berument, Dogan ve Tansel (2008) incelenen ülkelerde ithalat açıklığının enflasyon volatilitesini arttırdığı, ancak ihracat açıklığının artması Ürdün ve Fas için fiyatları arttırırken Türkiye ve Cezayir için düşürdüğü sonucuna ulaşmaktadırlar. Menghan (2008) ise ticari açıklığın, enflasyon oranını, üretkenliği ve fiyatları kısa vadede arttırdığını göstermektedir. Ancak uzun vadede belirgin bir eğilimin olmadığı ileri sürülmektedir. Zakaria (2010) 1947-2007 arası yıllık zaman serisi verileri ile Pakistan'daki ticaret açıklığı ve fiyat ilişkisini araştırmakta ve açıklık ile enflasyon arasında pozitif ilişki olduğunu belirtmektedir.

Ball (2006) çalışmasında birçok gözlemcinin ABD ekonomisinin "küreselleşmesinin" enflasyonun davranışını değiştirdiğini öne sürdüğü iddiasını ele almaktadır. Bu amaçla, birkaç soruyu ele alarak bu fikri incelemektedir: Küreselleşme uzun vadeli enflasyon seviyesini düşürdü mü? Phillips eğrisi tarafından yakalanan enflasyon dinamikleri yapısını etkiledi mi? Enflasyon sürecine önemli olumsuz şoklar kattı mı? Çalışmada soruların cevabı hayır olarak yanıtlanmaktadır.

Lotfalipour, Montazeri ve Sedighi (2013) çalışmalarında Romer (1993)'in aksine, daha açık uluslararası ticaret ile daha yüksek enflasyon oranı arasında bir ilişki

bulmaktadırlar. Sepehrivand ve Azizi (2016) D-8 ülkelerinde ticaret açıklığı ile enflasyonun ilişkisini incelemektedirler. Sonuçlar dış ticaret açıklığının enflasyon üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğuna işaret etmektedir. Bu sonuçlar

Romer teorisi ile çelişmektedir. İç pazarlarda tam rekabetin olmaması ve ticari olmayan sektörlerdeki fiyat düzensizlikleri bu durumun sebep olarak gösterilmektedir.

Jedididia ve diğerleri (2019) doğrusal model kullandıklarında Tunus'ta ticaret açıklığı ile enflasyon arasındaki pozitif ilişkiyi doğrulamaktadırlar. Ancak doğrusal olmayan modele göre ticari açıklık eşiği aşmadıkça, tüketici fiyat endeksi ticaret açıklığından negatif etkilenmektedir. Eşik aşıldığında ise ticaret açıklığı enflasyonu

pozitif etkilemektedir. Sahu ve Sharma (2018) Hindistan'da Autoregressive Distributed Lag (ARDL) Bound test yaklaşımı ile ticaret açıklığı-enflasyon ilişkisini

incelemekte ve enflasyon ile ticaret açıklığı arasında pozitif bir ilişki olduğunu ileri sürmektedirler. Bu durum Romer'in teorisinin tam tersi bir duruma işaret etmektedir.

Bazı Asya ekonomilerinde ticari açıklığın enflasyona etkilerini ele alan Munir vd. e diğerleri (2015) bu iki değişken arasında sağlam bir ilişki bulunmadığını belirtmektedirler. Samimi, Ghaderi ve Sanginabadi (2011)de uzun vadede ticari açıklık ve enflasyon arasında bir ilişki olmadığını savunmaktadırlar. Romer'in ampirik bulgularını 20 örnek ülke üzerinde tekrar tartışmaya açan Terra (1998) ağır, orta ve daha az borçlu ülkeler için borç krizi öncesi ve kriz dönemi olmak üzere iki zaman çerçevesiyle konuyu ele almaktadır. Ağır borçlu Latin Amerika ülkelerinde enflasyon ve açıklık arasında belirgin bir olumsuz ilişki gözlemlenmektedir. Ancak bu ilişki diğer ülkelerde görülmemektedir.

Bleaney (1999) 1973-88 ve 1988-98 dönemleri için 100 ülkeyi incelemekte ve bulgulara göre 1970'lerde ve 1980'lerde enflasyon ile açıklık arasında negatif korelasyon var iken 1990'larda bu durum kaybolmaktadır. Cavallari (2001) maaş pazarlığının yoğun olduğu ülkelerde açıklık ve enflasyon arasında bir ilişki bulunmadığını savunmaktadır. Alfaro (2001) 146 ülkeyle ilgili verileri kullanarak kısa vadede açıklığın enflasyona etkisi olmadığı sonucuna varmaktadır.

Özçağ ve Bölükbaş (2019) 1980-2015 dönemi verilerini kullanarak Türkiye'de dışa açıklığın enflasyon üzerindeki etkilerini Hatemi-J asimetric nedensellik ve saklı eşbütünleşme yaklaşımıyla incelemektedirler. Asimetric nedensellik testiyle dışa açıklık ve enflasyon arasında bir eşbütünleşme olduğu belirtilmektedir. Güneş ve Konur (2013) ise 2000-2011 döneminde iki değişken arasında karşılıklı bir etki olduğunu ileri sürmektedir.

Tablo 4.1: Dışa Açıklık ve Enflasyonla İlgili Ampirik Çalışmalar

Yazar	Örneklem	Ülkeler	Yöntem	Sonuç
Romer (1993)	Bretton Woods sonrası dönem	114 ülke	Simetrik ve asimetrik analizlerle tespit edilmiştir.	Daha açık ekonomilerin reel döviz kuru azalmasından olumsuz bir şekilde etkilenmesi daha muhtemel olduğu için, beklenmedik parasal genişlemenin yararları açıklığın derecesiyle negatif bir ilişkiye sahiptir.
Lane (1997)	1973-1988	114 ülke	OLS	Açıklık ve enflasyon arasında anlamlı bir olumsuz ilişki vardır.
Terra (1998)	1973-1981; 1982-1990	20 ülke	Panel	Yalnızca ağır borçlu Latin Amerika ülkelerinde enflasyon ve açıklık arasında belirgin bir olumsuz ilişki varken diğer ülkelerde ilişki yoktur.
Bleaney (1999)	1973-88; 1988-98	100 ülke	Yatay kesit	1970'lerde ve 1980'lerde enflasyon ile açıklık arasında negatif korelasyon var iken 1990'larda bu durum kaybolmaktadır.
Cavallari (2001)	1980, 1990 ve 1994'ün ortası olduğu beş yıllık periyotlar	19 OECD ülkesi	Kesitsel regresyon, zaman etkisi regresyonu	Maaş pazarlığının yoğun olduğu ülkelerde açıklık ve enflasyon arasında bir ilişki bulunmazken diğer ülkelerde negatif ilişki bulunmaktadır.
Alfaro (2001)	1973-1998	146 ülke	Zaman etkisi regresyonu	Kısa vadede açıklığın enflasyona etkisi yoktur, uzun vadede ise açıklık ile enflasyon arasında anlamlı bir negatif ilişki vardır.
Temple (2002)	1973-1990	44 ülke	Panel	Daha açık ülkelerde Phillips eğrisi daha yatıktır.
Ashra (2002)	1980-1990	15 ülke	Panel sabit ve rassal etkiler	Hiperenflasyon da olsa büyük bir ekonomi de olsa enflasyon açıklıktan etkilenmektedir.
Jin (2002)	1960-1'dem 1997-3'e kadar çeyrek yıllar	Kore	Varyans ayrıştırması ve etki-tepki fonksiyonları	Açıklık enflasyonu düşürmektedir.
Bowdler (2003)	1973-1986	20 ülke	OLS	Kambiyo rejimi göz önüne alındığında ticaret açıklığı Phillips eğrisinin eğilimine pozitif etki etmektedir.
Sachsida, Carneiro ve Loureiro (2003)	1950-1992	152 ülke	Sabit ve rassal etki modelleri	Açıklık ile enflasyon arasındaki negatif ilişki ne ülkeler açısından ne de belli bir zaman dilimi açısından spesifiktir.
Agarwal ve Narayanan (2003)	1975-2002	5 ayrı bölgeden 53 gelişmekte olan ülke	GMM	1989'dan sonra açıklık enflasyon üzerinde anlamlı bir negatif etkide bulunmaktadır. 1989 öncesinde yapılan analizler ise yalnızca sabit kur rejimine olumsuz etkiler olduğunu göstermektedir

Tablo 4.1 (Devam): Dışa Açıklık ve Enflasyonla İlgili Ampirik Çalışmalar

Yazar	Örneklem	Ülkeler	Yöntem	Sonuç
Gruben ve McLeod (2004)	1971-2000	118 ülke	Panel regresyon	Enflasyon ile ticaret açıklığı arasındaki negatif ilişki bulunmaktadır.
Kim ve Beladi (2005)	1947-2002	28'i OECD 62 ülke	Panel regresyon	Gelişmiş ekonomilerde açıklık enflasyonu çok anlamlı olmamakla birlikte arttırmakta, gelişmekte olan ülkelerde ise düşürmektedir.
Bowdler ve Malik (2006)	1961-2000	96 ülke	En küçük kareler yöntemi	Ortalamadan daha açık ekonomilerde enflasyona büyük düşüşler yaşandığı belirtilmektedir.
Sachsida (2006)	1950-1992	152 ülke	Panel regresyon	Enflasyon ve açıklık arasında hangi ekonomi ve dönem olduğuna bakılmaksızın negatif ilişki olduğu görülmektedir.
Chung-Shu Wu ve Jin-Lung Lin (2006)	1973-2001	13 ülke	Panel regresyon	Kısıtlar mevcut ise Romer'e benzer sonuçlar elde edilmektedir. Ancak kısıtlar gevşetildiğinde ampirik sonuçlar herhangi bir ilişki olduğunu göstermemektedir.
Aisen ve Veiga (2006)	1975-1999	100'den fazla ülke	Panel regresyon	Düşük ekonomik açıklık ve yüksek politik istikrarsızlık daha volatil enflasyon oranları anlamına gelmektedir.
Hanif ve Batool (2006)	1973-2005	Pakistan	Zaman serisi regresyonu	Regresyon analizine göre enflasyon konusunda arz faktörleri mali faktörlerden daha etkilidir
Ball (2006)	1985-2005	14 sanayileşmiş ülke	Havuzlanmış Panel	Küreselleşmenin uzun vadeli enflasyon seviyesini düşürmediği, Phillips eğrisi tarafından yakalanan enflasyon dinamikleri yapısını etkilemediği, enflasyon sürecine olumsuz şoklar katmadığı tespit edilmektedir.
Gopal (2007)	1985-2003	11 Latin Amerika ülkesi	En küçük kareler yöntemi	Yüksek açıklık kurumların gelişmesi için önemlidir.
Badinger (2007)	1985-2004	91 ülke	2SLS	Açıklık merkez bankasının bağımsızlığını azaltmakta ve bu daha yüksek üretime bağlı olarak daha düşük enflasyona neden olmaktadır.
Berument, Dogan ve Tansel (2008)	1952-2006	Ürdün, Fas, Türkiye, Cezayir	EGARCH modeli	İthalat açıklığı enflasyon volatilitesini arttırmaktadır. İhracat açıklığı için sonuçlar ülkeye göre değişmektedir.
Menghan (2008)	1980-2006	6'sı OECD 20 ülke	Panel regresyon	Açıklık enflasyon oranını, üretkenliği ve fiyatları kısa vadede arttırmakta, uzun vadede ise etkilememektedir.

Tablo 4.1 (Devam): Dışa Açıklık ve Enflasyonla İlgili Ampirik Çalışmalar

Yazar	Örneklem	Ülkeler	Yöntem	Sonuç
Furuoka ve Mun Ho (2009)	3 ülkenin verileri	Farklı açıklık seviyesindeki 3 Asya ekonomisi	OLS	İthalatını artırarak dünyaya açılan ülkelerde Phillips eğrisinin eğim katsayısı azalmaktadır. Daha açık ülkeler daha düz Phillips eğrisine sahip olmaktadır.
Lin (2010)	1970-2007	106 ülke	Yüzdeler dilim regresyonu	Yüksek fiyat seviyesinde açıklık enflasyonu büyük ölçüde etkilerken fiyat seviyesi düşükse böyle bir etki görülmemektedir.
Mukhtar (2010)	1960-2007	Pakistan	Çok değişkenli koentegrasyon yöntemi ve vektör hata düzeltme modeli	Fiyatlar ile açıklık arasında anlamlı bir uzun vadeli olumsuz ilişki bulunmakta, Romer hipotezi desteklenmektedir.
Zakaria (2010)	1947-2007	Pakistan	GMM	Pakistan'da açıklık ile enflasyon arasında pozitif ilişki olduğu belirtilmektedir.
Samimi, Ghaderi ve Sanginabadi (2011)	1973-2007	İran	ARDL Sınır testi	Açıklığın kısa vadede enflasyon üzerinde olumsuz ve önemli bir etkiye sahip olduğu, uzun vadede ise etkinin önemli olmadığı ortaya konulmaktadır.
Lotfalipour, Montazeri ve Sedighi (2013)	1990-2010	Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri	Dengesiz statik panel yöntemi	Dışa açıklığın enflasyonu düşürdüğü belirtilmektedir.
Munir ve diğerleri (2015)	1976-2010	Güney Asya ve üç Güneydoğu Asya ülkesinde	Genelden özele modelleme yaklaşımı	Enflasyon ve ticaret açıklığı arasında bir ilişki bulunmadığı belirtilmektedir.
Atabay (2016)	1980-2011	Türkiye	OLS metodu	Türkiye için ticaret açıklığı ile enflasyon arasında negatif bir ilişki görülmektedir. Ayrıca seçim yıllarının ve kriz dönemlerinin etkisi önemsiz bulunmaktadır.
Sepehrivand ve Azizi (2016)	2001-2013	D-8 ülkeleri	Panel sabit etkiler	Dış ticaret açıklığının enflasyon üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğuna işaret etmektedir

Tablo 4.1 (Devam): Dışa Açıklık ve Enflasyonla İlgili Ampirik Çalışmalar

Yazar	Örneklem	Ülkeler	Yöntem	Sonuç
Babatunde (2017)	1980-2015	Nijerya	NARDL	Enflasyon ile açıklık arasında uzun vadede anlamlı bir pozitif ilişki olmakla beraber kısa vadede güçlü bir negatif ilişki görülmektedir.
Sahu ve Sharma (2018)	2000-2016	Hindistan	ARDL	Enflasyon ile ticari açıklık arasında pozitif bir ilişki tespit edilmektedir.
Özyıldız ve diğerleri (2018)	1992-2016	19 Ülke	Panel veri analizi	Uzun dönemde dışa açıklıktaki artışın enflasyonu ters yönde etkilediği anlaşılmaktadır.
Jedididia ve diğerleri (2019)	1975-2015	Tunus	Non-linear model	Ticari açıklık gelişimi eşiği aşmadıkça, tüketici fiyat endeksi ticari açıklıktan negatif etkilenmektedir. Eşik aşıldığında ise ticaret açıklığı enflasyonu pozitif etkilemektedir.

5. TİCARİ AÇIKLIK ve ENFLASYON İLİŞKİSİ: SEÇİLMİŞ YÜKSELEN PİYASA EKONOMİLERİ İÇİN DOĞRUSAL OLMAYAN ZAMAN SERİSİ ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla ampirik ve veri seti, ilgili serilerin seçilen ülkelerde zaman içindeki gelişimi açıklanmakta daha sonra ise ampirik sonuçlar paylaşmakta ve değerlendirilmektedir. Çalışmamızın temel konusu ticari açıklığın enflasyon üzerindeki doğrusal olmayan etkilerini incelemek olsa da hem ARDL ve NARDL modelleri arasındaki yakın ilişki hem de doğrusal ve doğrusal olmayan tahminler arasında bir karşılaştırma yapılabilmesi bakımından ARDL tahmin sonuçları da paylaşılmaktadır.

5.1. Ampirik model ve veri seti

Bu çalışmada ticari açıklığın enflasyon üzerindeki doğrusal olmayan etkisini incelemek için NARDL modeli kullanılmaktadır. Literatüre önemli bir katkıda bulunan Pesaran et al. (2001) Ardeşık Bağımlı Gecikmesi Dağıtılmış (ARDL) yaklaşımını geliştirmektedir. Daha sonra Shin et al. (2014) doğrusal ARDL modelini doğrusal olmayan veya asimetrik etkileri incelemek üzere genişleterek NARDL modelini önermektedirler. Bu yaklaşım özellikle doğrusal olmayan veya asimetrik ilişkilerin incelenmesi bakımından yaygın olarak kabul görmekte ve kullanılmaktadır (Altıntaş, 2016; Ceylan vd. 2016:2346; Turan ve Karakaş, 2017; Turan ve Karakaş, 2018).

Öncelikle ampirik modelde hangi değişkenlerin kullanılacağıın belirlenmesi gerekmektedir. Bu tez çalışmasında literatürdeki, Romer (1993) gibi, öncü çalışmalar dikkate alınarak bağımlı ve bağımsız değişkenler tespit edilmektedir. Bu doğrultuda bağımlı değişken olarak enflasyonu (INF) temsil etmek için literatürde neredeyse standart hale gelmiş logaritmik formdaki GSYİH deflatöründeki yıllık değişiklik kullanılmaktadır. Ticari açıklık (OPN) göstergesi olarak ise ithalata yer verilmektedir (Romer, 1993). Temel amacımız ticari açıklığın enflasyon üzerindeki etkisini incelemek olsa da kamu borcu (DBT), kişi başı GSYİH (LPC) ve üretim açığı da (output gap-OGP) açıklayıcı değişkenler olarak modele dahil edilmektedir. Özellikle

üretim açığının modele dahil edilmesi önemlidir. Bu şekilde enflasyonun talep kaynaklı dinamikleri dikkate alınmaktadır. Ekonomide fiili hasıla potansiyel hasıladan fazla ise enflasyon üzerinde yukarı yönlü bir baskı oluşması beklenmektedir. Ayrıca, ARDL ve NARDL modelinde bağımlı değişkenin gecikmeli değerinin de açıklayıcı değişkenler arasında bulunması dikkate değerdir. Bu hem dinamik bir modellemeye işaret etmekte hem de genel olarak modern Phillips eğrilerine dayalı bir model spesifikasyonuna olanak tanımaktadır. Modern veya beklentilerle genişletilmiş Phillips eğrisinin temel unsurlarından biri beklenen enflasyon iken diğeri de üretim veya çıktı açığıdır. Bu nedenle model spesifikasyonumuz enflasyonla ilgili temel bir yaklaşımı esas almakta, ithalat, kamu borcu ve kişi başı GSYİH'nin eklenmesi ile model daha kapsayıcı hale gelmektedir. Kamu borcu ve ithalat GSYİH'ye oran olarak, kişi başı gelir düzeyi ise logaritmik formdadır. Üretim açığı ise logaritmik formda GSYİH'nin Hodrick-Prescott filtresiyle elde edilen trend değerinden saptması olarak elde edilmektedir. Romer (1993) dışa açıklığın enflasyon üzerindeki etkisini incelerken diğer değişkenleri neden modele dahil etmediğini açıklamaktadır.

İlgili değişkenler kullanılarak ARDL ve NARDL modeli için şartlı hata düzeltme modelleri izleyen şekilde oluşturulabilir:

$$\begin{aligned} \Delta INF_t = & \beta_0 + \beta_1 INF_{t-1} + \beta_2 OPN_{t-1} + \beta_3 LPC_{t-1} + \beta_4 DBT_{t-1} + \beta_5 OGP_{t-1} + \\ & \sum_{i=1}^n \beta_6 \Delta INF_{t-i} + \sum_{i=0}^n \beta_7 \Delta OPN_{t-i} + \sum_{i=0}^n \beta_8 \Delta LPC_{t-i} + \sum_{i=0}^n \beta_9 \Delta DBT_{t-i} + \\ & \sum_{i=0}^n \beta_{10} \Delta OGP_{t-i} + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (5.1)$$

$$\begin{aligned} \Delta INF_t = & \alpha_0 + \alpha_1 INF_{t-1} + \alpha_2^- OPN_{NEG_{t-1}} + \alpha_3^+ OPN_{POS_{t-1}} + \alpha_4 LPC_{t-1} + \\ & \alpha_5 DBT_{t-1} + \alpha_6 OGP_{t-1} + \sum_{i=1}^l \alpha_i \Delta INF_{t-i} + \sum_{i=0}^l \alpha_i^- \Delta OPN_{NEG_{t-1}} + \\ & \sum_{i=0}^l \alpha_i^+ \Delta OPN_{POS_{t-1}} + \sum_{i=0}^l \alpha_i \Delta LPC_{t-i} + \sum_{i=0}^l \alpha_i \Delta DBT_{t-i} + \sum_{i=0}^l \alpha_i \Delta OGP_{t-i} + \\ & \varepsilon_t \end{aligned} \quad (5.2)$$

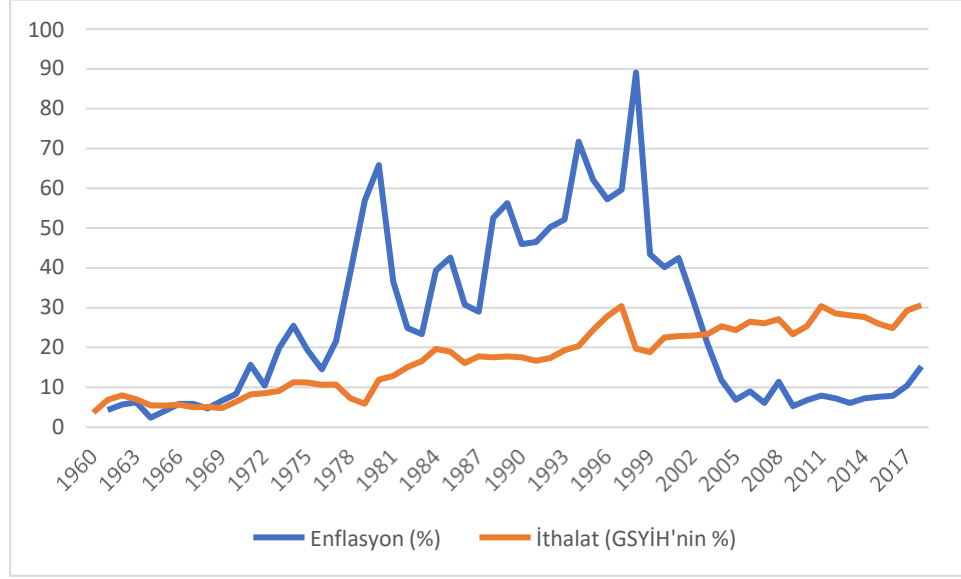
Daha önce açıklandığı gibi öncelikle ilgili değişkenler arasında bir eşbütünleşme olup olmadığının Fpss testiyle belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için 5.1 (5.2) no.lu denklemde gösterilen modelde $\beta_1 = \beta_2 = \beta_3 = \beta_4 = \beta_5 = 0$ ($\alpha_1 = \alpha_2 = \alpha_3 = \alpha_4 = \alpha_5 = \alpha_6 = 0$) boş hipotezlerinin test edilmesi gerekmektedir. Bu şekilde elde edilen Fpss istatistiği Pesaran et al. (2001) de verilen tablo değerleriyle karşılaştırılmaktadır. Boş hipotezin reddedilmesi halinde ilgili değişkenler arasında bir eşbütünleşme ilişkisi olduğu sonucuna varılmakta ve kasayılar değerlendirilmektedir.

Denklem 5.2 ile gösterilen modeldeki spesifikasyonla ticari açıklığın enflasyon üzerindeki hem doğrusal hem de doğrusal olmayan etkileri incelenebilmektedir. Pozitif şoklar (OPN_POS) ve negatif şoklar ise (OPN_NEG) olarak tanımlanmaktadır. Dışa açıklığın enflasyon üzerindeki doğrusal etkisi β_2 ve doğrusal olmayan etkisi ise α_2 ve α_3 ile gösterilmektedir. Bu katsayıların 0'a eşit olduğu hipotezi ile söz konusu etkinin anlamlı olup olmadığı test edilmektedir. Ayrıca, uzun ve kısa dönemde asimetrik bir ilişki olup olmadığı da belirlenmektedir. Uzun dönem asimetri (LSR) $-\alpha_2/\alpha_1 = -\alpha_3/\alpha_1$ hipoteziyle, kısa dönem asimetri ise $\sum_{i=0}^l \alpha^-_i = \sum_{i=0}^l \alpha^+_i$ hipoteziyle test edilmektedir. Bu hipotezlerin reddedilmesi halinde asimetrik bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmaktadır.

Enflasyon, ithalat, toplam dış ticaret, reel GSYİH, kişi başı GSYİH Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergelerinden (WB, WDI, 2020), kamu borcu ise IMF (2020) veri tabanından elde edilmektedir. Veri sorunları nedeniyle kamu borcu olarak Türkiye ve Güney Afrika için merkezi hükümet, Meksika içinse kamu toplam borcu kullanılmaktadır. Türkiye ve Güney Afrika için veri seti 1960-2018, Meksika içinse 1965-2018 dönemlerini kapsamaktadır. Analiz kapsamının sadece 3 gelişmekte olan ülkeyle sınırlı tutulmasının temel nedeni benzer yükselen piyasa ekonomileri için tutarlı ve sağlam bir ekonometrik uygulama yapmaya yetecek uzunlukta verilere ulaşılamamış olmasıdır. Çalışmada ticari açıklıktaki pozitif ve negatif şoklar ayrıştırılacağından gözlem sayısının az olmaması önemlidir. Örneğin doğrusal ARDL yönteminde 30 civarında bir gözlem analiz yapılmasına izin verirken, NARDL yönteminde gözlem sayısının daha fazla olması ekonometrik sonuçların sağlamlığı açısından önemlidir. Değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Ek'te tablo olarak sunulmaktadır.

5.2. Enflasyon ve ithalatın zaman içindeki gelişimi

Ampirik bulgulara geçmeden önce Dünya Bankası (WB, 2020) verilerine göre Güney Afrika, Meksika ve Türkiye'de ithalatın (dışa açıklık göstergesi) ve enflasyonun zaman içindeki gelişiminin grafiksel olarak incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

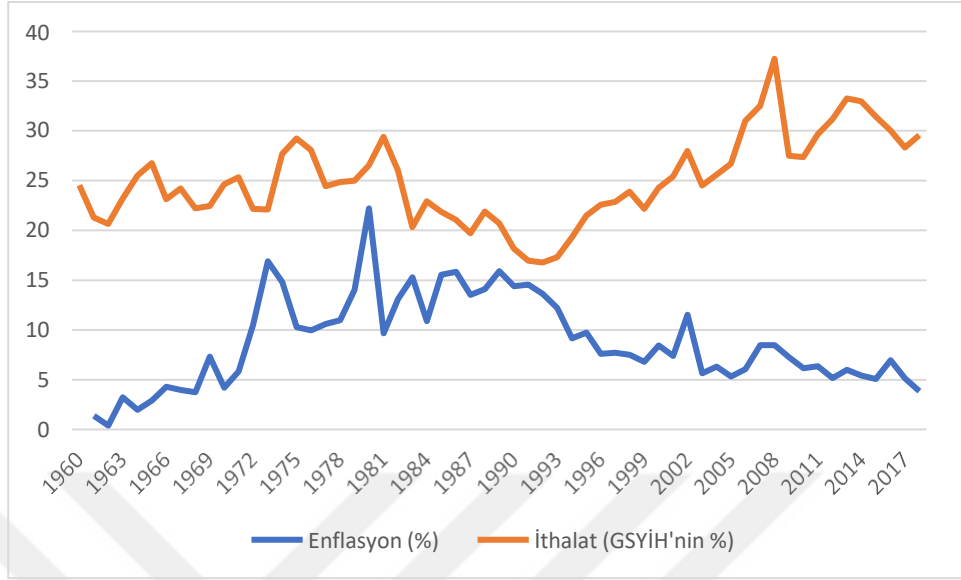

Şekil 5.1: Türkiye’de İthalat-Enflasyon İlişkisi

Kaynak: Dünya Bankası (WB, 2020).

Şekil 5.1’e göre Türkiye’de ithalatın özellikle 1980 sonrasında artmaya başladığı görülmektedir. İthalat 1990’lı yılların ortasında keskin bir şekilde yükseldikten sonra düşmüş, sonrasında ise aşamalı olarak yeniden artmıştır. Son yıllarda ithalatın GSYİH’ye oranı %30 civarında istikrar kazanmıştır. 1980 yılından sonra ithalatın artması 24 Ocak kararlarıyla daha farklı bir iktisat politikası ve perspektifinin benimsenmesinden kaynaklanmaktadır. Bu kararlarla daha dışa açık ve serbest piyasa yanlısı bir iktisat politikası anlayışına geçilmiştir. 1998-1999 yılında ithalatta keskin bir düşüş görülmektedir. Bu durumun hem söz konusu yıllarda ekonomik aktivitedeki zayıflama hem de uluslararası krizlerle (Rusya ve Güneydoğu Asya) ilgili olabileceği düşünülmektedir. 2008 küresel krizinde ithalatta sınırlı da olsa bir düşme gözlemlenmektedir. Enflasyon ise 1970’lerde önemli ölçüde atmıştır. 1980’li yıllarda kısmen düşmekle birlikte yüksek kalmaya devam etmiştir. 1990’lı yıllarda ise enflasyon son derece yüksek ve oynak bir seyir izlemiştir. 2000’li yıllarda enflasyon ciddi biçimde düşmüş ve daha istikrarlı hale gelmiştir. 2000’li yıllardaki düşüşün 2002 yılında uygulamaya konulan Güçlü Ekonomiye Geçiş programına kararlılıkla uyulması, para politikasının daha etkin ve enflasyon hedefi gözetilerek yürütülmesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda merkez bankasının görevinin fiyat istikrarının korunması olarak belirlenmiş olması da not edilmelidir. Genel olarak 1980-2000 döneminde enflasyon ve ithalat arasında güçlü olmamakla birlikte aynı yönlü bir ilişki olduğu izlenimi edinilmektedir. Buna karşın 2000’li yılların ortasından sonra iki değişken de daha istikrarlı bir seyir izlemektedir.

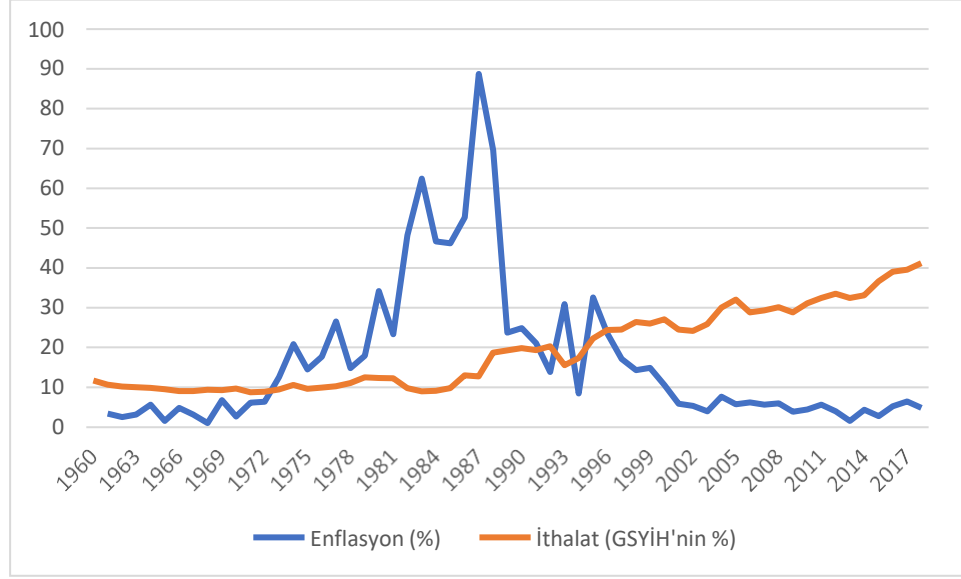
Son yıllarda hem enflasyon hem de ithalatta yukarı yönlü bir eğilim göze çarpmaktadır.

Şekil 5.2: Güney Afrika'da İthalat-Enflasyon İlişkisi

Kaynak: Dünya Bankası (WB, 2020).

Bazı dalgalanmalar olsa da Güney Afrika'da 1980'lere kadar ithalatın GSYİH'ye oranı %25 civarında gerçekleşmiştir. 1980'li yıllarda ithalatta önemli bir düşme yaşanmış, 1990'lı yıllarda ise artış olmuştur. 2008'de tüm dünyada etkisini gösteren küresel krize kadar ithalat artmaya devam etmiştir. Küresel krizden sonra yeniden sınırlı da olsa bir artış görülmüştür. Enflasyon ise 1980'lere kadar artma eğilimi göstermiştir. 1980'lerde daha istikrarlı bir seyir izledikten sonra enflasyon düşmüştür. 1990'lardan sonra genel olarak ithalat artarken enflasyonun düştüğü gözlemlenmektedir.

Şekil 5.3: Meksika’da İthalat-Enflasyon İlişkisi

Kaynak: Dünya Bankası (WB, 2020).

Meksika’da enflasyon oranları 1970’lerden itibaren artmaya başlamış, özellikle 1980’lerde çok yüksek düzeylere ulaşmıştır. 1980’lerin sonunda düşmeye başlayan enflasyon oranı 1990’larda dalgalansa da 2000’li yıllarda yeniden azalmış ve istikrarlı bir seyir izlemiştir. İthalatın GSYİH’ye oranı 1980’lere kadar %10 civarında gerçekleşmiş, 1980’lerin ikinci yarısından belirgin biçimde yükselmeye başlamıştır. Bunun diğer faktörler yanında NAFTA anlaşmasıyla da ilgili olduğu değerlendirilmektedir. 1993 ve 1994 yıllarında ithalatta görülen azalmanın 1994 Meksika kriziyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Küresel kriz esnasında ithalatın fazla etkilenmediği görülmektedir. Ancak 1990’ların ilk yarısında Meksika’daki ekonomik kriz hem enflasyon hem de ithalatı kısmen de olsa etkilemiştir. Özellikle 1990’ların başından itibaren ithalat artarken enflasyonun düşmesi bu iki değişken arasında bir ilişki olabileceğini ima etmektedir.

Grafiksel analiz ilgili değişkenlerin zaman içindeki gelişimini göstermesi bakımından yararlı olmakla birlikte değişkenler arasında sistematik bir istatistiksel ilişki olup olmadığının anlaşılması için yeterli değildir. Bunun için ampirik yöntemlerle analiz gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

5.3. Ampirik Bulgular

Bu bölümde hem ARDL hem de NARDL tahminleri paylaşmakta ve değerlendirilmektedir. Gerek ARDL gerekse de NARDL modelleri ilgili seriler

düzye veya birinci farklarında durağan olduklarında uygulanabilmektedir. Bu özellik söz konusu yöntemleri diğer eşbütünleşme testlerinden ayırmakta ve daha avantajlı hale getirmektedir. Ancak bu yöntemler ikinci farklarında durağan serilerde uygulanmamaktadır. Bu nedenle ARDL ve NARDL tahminlerinden önce birim kök testlerinin yapılması gerekmektedir.

5.3.1. ADF Birim Kök Testleri

Birim kök kavramı, zaman serileri analizlerinin gelişmesi ile iktisat ve finans teorilerinde meydana gelen değişmelerden ortaya çıkan kavramlardandır. Bir zaman serisinin birim kök taşıması, o serinin durağan olmadığını göstermektedir. Bu özelliğe sahip değişkenlerle yapılan uygulamalarda kullanılan ekonometrik yöntemlerin sonuçları da anlamsız veya güvenilmez olacaktır.

Birim kök kavramı ve testleri durağanlığı sınamanın bir yoludur. Burada amaç bir zaman serisinin birim kökünün olup olmadığına bakılarak durağanlığın tespit edilmesidir. Durağan olmayan serilerin, durağan serilere göre daha uzun hafızaya sahip olmalarından dolayı durağan serilere gelen etkiler zaman içerisinde kaybolmakta, fakat durağan olmayan serilere gelen etkiler ise, o serinin yapısını değiştirmektedir. Herhangi bir zaman serisine ait durağanlık analizi, birim kök kavramı ve testleri ile yakından ilgilidir. Durağanlığı sağlamak için; serilerin farkları, logaritmaları, logaritmalarının birinci farklarının alındığı farklı yöntemler kullanılmaktadır. Durağan olmayan bir zaman serisi “d” kere farkı alındıktan sonra durağan hale geliyorsa, d’nci mertebeden entegre I(d) olarak tanımlanmaktadır (Göktaş, 2015, s. 14).

Durağan olmayan bir Y_t serisi d defa farkı alındıktan sonra $\Delta^d Y_t$ şeklinde durağan bir süreci göstermektedir.

$$\Delta Y_t = Y_t - Y_{t-1} \quad (5.3)$$

$$\Delta^2 Y_t = \Delta(\Delta Y_t) \quad (5.4)$$

Bir zaman serisinin bir kere farkı alındığında farkı alınan dizi durağan ise, orijinal dizi (rassal yürüyüş) birinci derece entegre edilmiş dizidir, yani I(1)’dir. Benzer şekilde eğer orijinal dizinin iki kere farkı alındığında (yani birinci farkının farkı) veya ikinci farkı alındıktan sonra seri durağan hale dönüşüyorsa, dizi ikinci derece entegre edilmiş dizidir, yani I(2)’dir. Dolayısıyla herhangi bir durağan dışı seri için birinci veya daha yüksek dereceden entegre bir zaman serisi söz konusu olabilir.

Eğer $d=0$ ise veya $I(0)$ ise süreç durağan bir zaman serisini tanımlamaktadır (Sevüktekin & Nargeleçekenler, 2007, s. 310).

Bağımlı ve bağımsız değişkenlere ilişkin durağanlık tespit edilirken aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H_0 : Seride genel birim kök vardır ($H_0: p_i=p=1$).

H_1 : Seride genel birim kök yoktur ($H_0=p_i=p<1$).

Çalışmada, yaygın olarak kullanılan birim kök testlerinden biri olan Adjusted Dickey Fuller (ADF) Birim Kök testi kullanılmıştır. Değişkenlerin durağan olup olmadığının incelenmesine yönelik olarak kullanılan bu test sonucunda elde edilen bulgular aşağıda özetlenmektedir.

Tablo 5.1: ADF Testi

<i>Değişkenler</i>	Güney Afrika	Meksika	Türkiye
<i>INF</i>	-2.835*	-2.400	-2.081
<i>OPN</i>	-2.203	0.936	-0.692
<i>LPC</i>	-2.378	-2.963**	0.291
<i>DBT</i>	-1.350	-2.282	-2.019
<i>OGP</i>	-5.653***	-4.700***	-5.985***
<i>TOPN</i>	-2.140	2.220	-0.422
ΔINF	-7.633***	-7.102***	-6.805***
ΔOPN	-6.720***	-6.905***	-7.006***
ΔLPC	-4.205***	-5.874***	-7.566***
ΔDBT	-4.543***	-6.601***	-7.860***
ΔOGP	-5.972***	-5.582***	-5.023***
$\Delta TOPN$	-5.860***	-6.393***	-6.444***

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyini ifade etmektedir. Gecikme seçimleri Akaike bilgi kriterine dayanmaktadır.

Tablo 5.1 incelendiğinde düzeyde enflasyonun birim kök içerdiği hipotezi Güney Afrika'da %10 düzeyinde reddedilmektedir. Benzer şekilde kişi başı GSYİH'nin birim kök içerdiği hipotezi de Meksika'da %5 önem düzeyinde reddedilmektedir. Üretim veya çıktı açığı ise tüm ülkelerde düzeyde durağandır. Diğer serilerin düzeyde birim kök içerdikleri anlaşılmaktadır. Birinci farklarında ise tüm değişkenler durağandır. Hiçbir seri $I(2)$ olmadığı için ARDL ve NARDL modellerinin kullanılmasında bir sakınca olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Tam tersine farklı derecede bütünleşmiş seriler arasındaki ilişkileri incelemek için bu yöntemlerin kullanılması uygundur.

5.3.2. ARDL Tahminleri

ARDL sonuçları Tablo 5.2’de özetlenmektedir. Öncelikle Tablonun C panelinde gösterilen tanılayıcı testler tahminlerde serisel ilişki, parametre istikrarsızlığı ve değişken varyans sorunlarının olmadığına işaret etmektedir. ARDL sonuçlarına göre ilgili değişkenler arasında Güney Afrika ve Meksika’da % 1, Türkiye’de ise % 10 önem düzeyinde bir eşbütünleşme olduğu görülmektedir. Eşbütünleşme ilişkisinin varlığı anlaşıldığından ilgili değişkenler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesine geçilmektedir.

Ampirik bulgular Güney Afrika’da uzun dönemde ticari açıklığın enflasyon üzerinde anlamlı bir etkide bulunmadığına işaret etmektedir. Buna karşın üretim açığı ve kamu borcu enflasyonu negatif ve anlamlı biçimde etkilemektedir. Üretim açığındaki bir artış toplam talepte bir canlanma göstergesi olmasına karşın enflasyon üzerinde negatif bir etkide bulunması şaşırtıcıdır. Bu sonuç Güney Afrika’da enflasyonun toplam talep bazlı değerlendirilmesinin uygun olmayacağını ima etmektedir. Başka bir anlatımla Phillips eğrisiyle ifade edilen bu düşünce Güney Afrika için ampirik olarak desteklenmemektedir. Kamu borcundaki bir artışın enflasyonu düşürmesi de maliye politikasının toplam talep kanalıyla enflasyonu artırması yaklaşımına uymamaktadır. Bununla birlikte kamu borcundaki artışların bireylerin beklentilerini olumsuz etkilemesi veya belirsizliğin artması aracılığıyla enflasyonu negatif yönlü etkilemesi ihtimal dahilindedir. Örneğin böyle bir düşünce Ricardocu denklik (Barro, 1974) veya aşırı borç (debt overhang) (Krugman, 1989) yaklaşımlarıyla ilişkilendirilebilir. Bu doğrultuda kamu borcundaki bir artışın neden olduğu toplam talep artışı belirsizlik ve beklentilerin bozulmasıyla dengelenebilir. Kısa dönemde kamu borcunun ve kişi başı GSYİH’nin enflasyonu negatif, üretim açığının ise pozitif etkilediği anlaşılmaktadır. Üretim açığının kısa dönemde enflasyon üzerinde pozitif etkide bulunması teorik beklentilere uygundur.

Uzun dönemde ticari açıklık göstergesi olarak kullanılan ithalat (GSYİH’nin oranı olarak) Meksika’da enflasyon üzerinde güçlü bir negatif etkide bulunmaktadır. Buna göre ithalattaki 1 birimlik artış Meksika’da enflasyonu yaklaşık 1.1 birim düşürmektedir. Dışa açıklığın enflasyon üzerinde negatif veya aşağı yönlü bir etkide bulunduğunu gösteren bu bulgu literatürdeki başta Romer (1993) olmak üzere çok sayıda çalışmayla uyumludur. Ayrıca Meksika’da kamu borcu ve üretim (çıkığı)

açığının da enflasyon üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkide bulunduğu anlaşılmaktadır. Gerek kamu borcundaki gerekse de üretim açığındaki artışların enflasyonu yukarı yönlü etkilemesi teorik beklentilerle örtüşmektedir. Üretim açığındaki bir artış ekonomide talep canlanmasına işaret ettiği için enflasyonu yükseltmesi Phillips eğrisiyle ortaya konulan düşünceyi desteklemektedir. Ekonomideki talep artışı enflasyona yol açmaktadır. Kamu borcundaki bir artış da yine toplam talep kanalıyla enflasyonu artırabilir. Kamu borcundaki bir artış nihayetinde maliye politikası kanalından toplam talebi etkilemektedir. Kısa dönemde Meksika’da ticari açıklığın enflasyon üzerinde bir etkide bulunduğunu gösteren bir bulgu yoktur. Buna karşın kişi başı gelir ve kamu borcu kısa dönemde enflasyonu etkilemektedir. Enflasyonun bir gecikmeli değerinin pozitif ve anlamlı olması ise enflasyonda bir atalete dikkat çekmektedir.

Türkiye’de ise uzun dönemde ithalattaki bir artış enflasyonun anlamlı biçimde artmasına neden olmaktadır. İthalattaki bir birimlik artış enflasyonu 2.5 birim yükseltmektedir. Bu durum Meksika için elde edilen sonucun aksini göstermektedir. Teorik açıdan dışa açıklığın enflasyonu düşürebilmesi yanında yükseltebilmesinin de mümkün olduğu ileri sürülmektedir (Ajaz et al., 2016). Üretim açığındaki bir artış enflasyonun yükselmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla Meksika gibi Türkiye’de de enflasyon dinamiklerinin anlaşılması bakımından toplam talep kaynaklı veya Phillips eğrisiyle yansıtılan düşüncenin önemli olduğu düşünülmektedir. Kısa dönemde ise üretim açığı enflasyonu pozitif, kişi başı GSYİH ise negatif yönlü etkilemektedir. Kişi başı GSYİH’deki bir artış enflasyonun kısa dönemde düşmesine yol açmaktadır. Gelir düzeyi yükseldiğinde enflasyonun düşmesi beklentilere uygundur.

Tablo 5.2: ARDL Tahminleri

	Güney Afrika	Meksika	Türkiye
Variables	Panel A: Kısa dönem katsayılar		
<i>ΔINF (-1)</i>		0.263***	
<i>ΔDBT</i>	-0.871***	0.824***	
<i>ΔLPC</i>	-1.923***	-1.181***	-7.770***
<i>ΔLPC(-1)</i>		7.565*	
<i>ΔOGP</i>	1.462***		7.353***
Variables	Panel B: Uzun dönem katsayılar		
<i>C</i>	-0.323***	2.082***	1.238***
<i>INF(-1)</i>	-0.850***	-1.196***	-0.382***
<i>LPC(-1)</i>	0.069	-0.198	-0.317
<i>DBT(-1)</i>	-0.193***	1.163***	-0.222
<i>OGP(-1)</i>	-0.460*	0.957**	2.979*
<i>OPN(-1)</i>	-0.178	-1.166***	2.491*
	Panel C: Tanılayıcı Testler		
<i>Fpss</i>	11.271***	12.77***	4.306*
<i>R2</i>	0.61	0.69	0.33
<i>Adjusted R2</i>	0.59	0.67	0.29
<i>LM Prob.</i>	[0.72]	[0.93]	[0.84]
<i>ARCH Prob.</i>	[0.18]	[0.88]	[0.16]
<i>CUSUM</i>	Stabil	Stabil	Stabil

Notlar: *, **, *** sırasıyla %10, %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı, Fpss testi, Pesaran ve diğerleri (2001) tarafından sağlanan F testi istatistiklerini, LM ve ARCH, sırasıyla otokorelasyon ve heteroskedastisite testlerini, CUSUM parametre kararlılığını temsil etmektedir. Köşeli parantez içindeki sayılar olasılık değerlerini göstermektedir. Gecikme sayısı Akaike Bilgi Kriterine dayanmaktadır.

5.3.3. NARDL Tahminleri

NARDL sonuçları Tablo 5.3'te paylaşılmaktadır. Tablonun C panelinde gösterilen tanılayıcı testler tahminlerde serisel ilişki, parametre istikrarsızlığı ve değişken varyans sorunlarının olmadığını göstermektedir. FPSS testleri Güney Afrika ve Meksika'da %1, Türkiye'de ise %5 önem düzeyinde eşbütünleşme ilişkisi olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 5.3: NARDL Tahminleri

	Güney Afrika	Meksika	Türkiye
Değişkenler	Panel A: Kısa dönem katsayılar		
<i>ΔINF (-1)</i>		0.321***	
<i>ΔDBT</i>	-0.837 ***	0.768***	
<i>ΔLPC</i>	-1.979***	0.372***	-0.961*
<i>ΔOGP</i>	1.516***	0.669	
<i>ΔOGP(-1)</i>		0.749**	
<i>ΔOPN_NEG</i>			-1.899***
Değişkenler	Panel B: Uzun dönem katsayılar		
<i>C</i>	-0.772***	3.229***	3.794***
<i>INF(-1)</i>	-0.861***	-1.322***	-0.280***
<i>LPC(-1)</i>	0.123*	-0.304***	1.663*
<i>DBT(-1)</i>	-0.156**	1.203***	1.174**
<i>OGP(-1)</i>	-0.517**	1.124**	2.432
<i>OPN_NEG(-1)</i>	-0.134	-2.760***	0.473**
<i>OPN_POS(-1)</i>	-0.192	-1.753***	-1.590
	Panel C: Tanlayıcı Testler		
<i>Fpss</i>	10.58***	11.71***	4.765**
<i>R2</i>	0.64	0.74	0.59
<i>Adjusted R2</i>	0.61	0.70	0.55
<i>LM Prob.</i>	[0.93]	[0.79]	[0.70]
<i>ARCH Prob.</i>	[0.14]	[0.97]	[0.96]
<i>CUSUM</i>	Stabil	Stabil	Stabil
	Panel D: Asimetri Testleri		
<i>KSR</i>	-	-	-1.679**
<i>LSR</i>	-0.005*	0.0016	-0.029**

Notlar: *, **, *** sırasıyla %10, %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı, Fpss testi, Pesaran ve diğerleri (2001) tarafından sağlanan F testi istatistiklerini, LM ve ARCH, sırasıyla otokorelasyon ve heteroskedastisite testlerini, CUSUM parametre kararlılığını, KSR ve LSR kısa ve uzun süreli asimetri testlerini temsil etmektedir. Köşeli parantez içindeki sayılar olasılık değerlerini göstermektedir. Gecikme sayısı Akaike Bilgi Kriterine dayanmaktadır.

Tablo 5.3'te özetlenen sonuçlara göre Güney Afrika'da ithalattaki pozitif şoklar enflasyonu düşürürken negatif şoklar yükseltmektedir. Ancak negatif ve pozitif şokların etkisi istatistiksel olarak anlamlı değildir. Kişi başı GSYİH uzun dönemde enflasyon üzerinde pozitif, üretim açığı ve kamu borcu ise negatif bir etkiye bulunmaktadır. Kısa dönemde ise kişi başı GSYİH ve kamu borcunun enflasyon üzerindeki etkisi negatifken üretim açığının pozitifdir. Üretim açığındaki bir artışın

kısa dönemde enflasyonu yukarı yönlü etkilemesi teorik beklentilere ve Phillips eğrisi çerçevesine uygundur. İthalattaki pozitif ve negatif şokların enflasyon üzerinde asimetrik etkide bulunduğu anlaşılmaktadır.

Meksika’da ise uzun dönemde ithalattaki hem pozitif hem de negatif şoklar enflasyonu anlamlı biçimde etkilemektedir. Buna göre ithalattaki bir birimlik artış enflasyonun 1,7 birim düşmesine yol açarken, bir birimlik azalış ise 2,7 birim artmasına neden olmaktadır. Bu sonuçlar Meksika’da dışa açıklıkla ilgili hem negatif hem de pozitif şokların enflasyon üzerinde güçlü bir etkide bulunduğunu, dışa açıklığın daha düşük enflasyonla ilişkili olduğu düşüncesini desteklemektedir (Romer, 1993). Beklentilere uygun biçimde kamu borcu ve üretim açığındaki bir artışın enflasyon üzerinde yukarı yönlü bir etkide bulunduğu görülmektedir. Kişi başı GSYİH’deki bir artış enflasyonun düşmesine neden olmaktadır. Bu durum kişi başı gelirle enflasyon arasında negatif bir ilişki bulunduğunu ileri süren yaklaşımları desteklemektedir (Romer, 1993). Kısa dönemde ise ithalattaki hem negatif ve hem de pozitif şoklar enflasyonun yükselmesine yol açmaktadır. Kişi başı GSYİH ve kamu borcundaki artışlar ise enflasyonu artırmaktadır. Kısa dönemde enflasyonun gecikmeli değerinin cari enflasyon üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkide bulunması ise enflasyonda atalet olgusunu desteklemektedir. Asimetri testi ise uzun dönemde ithalattaki negatif ve pozitif şokların etkilerinin simetrik olduğuna işaret etmektedir. Başka bir anlatımla uzun dönemde ithalattaki negatif ve pozitif şokların enflasyon üzerindeki etkisi asimetrik değildir.

Türkiye’de uzun dönemde ithalattaki pozitif bir şok enflasyonu anlamlı biçimde etkilemezken negatif bir şok enflasyonun düşmesine neden olmaktadır. Buna göre ithalattaki 1 birimlik bir azalma enflasyonu 0,47 birim düşürmektedir. Bu sonuç Türkiye’de ithalat artışının enflasyonu etkilemediği, azalışının ise enflasyonu düşürdüğünü göstermektedir. Başka bir anlatımla Türkiye’de dışa açıklık göstergesi olarak ithalatın artmasının enflasyon üzerinde bazı çalışmalar tarafından ileri sürüldüğü gibi aşağı yönlü bir etkiye neden olmadığı, tam tersine ithalattaki negatif şokların enflasyonu düşürdüğü anlaşılmaktadır. Bu durum Meksika’da elde edilen sonucun aksini işaret etmektedir. Bu nedenle Türkiye için elde edilen sonuçlar diğer iki ülkeden önemli biçimde farklılaşmaktadır. Ancak enflasyon ve dışa açıklık ilişkisini inceleyen bazı çalışmalarda da benzer sonuca ulaşıldığı görülmektedir. Örneğin NARDL yöntemini kullanarak Hindistan’da enflasyon ve dışa açıklık ilişkisini inceleyen Ajaz et al. (2016)da ticari açıklıktaki negatif şokların enflasyonun

düşmesine neden olduğu bulgusunu paylaşmaktadır. Dışa yönelik olmanın gelişen ülkelerde enflasyonist olduğuna dikkate çeken Ajaz et al. (2016) Hindistan'ın ithalatında enerjinin rolüne vurgu yapmaktadırlar. Gerçekten de enerji ithalatındaki gelişmeler ülkedeki üretim ve tüketim kanallarını doğrudan ve dolaylı yoldan etkileyebilir. Bu noktada analiz kapsamındaki 3 ülke içinde Türkiye'nin ithalatında enerjinin payının daha yüksek olması önem taşımaktadır. Yakıtın (fuel) Güney Afrika'nın ithalatı içindeki payı da önemli olmakla birlikte bu ülke Türkiye'den farklı olarak aynı zamanda önemli ölçüde fuel (yakıt) ihracatı da gerçekleştirmektedir. Daha açık bir ifadeyle örneğin dünya enerji fiyatlarındaki bir azalış ithalat içinde enerjini payının azalması, dolayısıyla enflasyon üzerinde negatif bir etki ortaya çıkarabilir. Bu etki kolaylıkla çok sayıda sektör aracılığıyla yayılabilir. Kamu borcu ve kişi başı GSYİH de enflasyonu pozitif veya yukarı yönlü etkilemektedir. Kamu borcundaki bir artışın enflasyonu pozitif yönlü etkilemesi maliye politikası kanalıyla toplam talebin etkilenmesinden kaynaklanmış olabilir. Kısa dönemde ithalattaki pozitif şoklar enflasyonu arttırmaktadır. İthalattaki negatif şokların eş zamanlı ve gecikmeli değerleri ise farklı etkide bulunmaktadır. Eş zamanlı değer enflasyonun yükselmesi, gecikmeli değer ise düşmesi yönünde etki göstermektedir. Türkiye'de ithalattaki pozitif ve negatif şokların enflasyon üzerinde hem uzun hem de kısa dönemde asimetrik bir etkide bulunduğu anlaşılmaktadır.

Sonuçlarımızın sağlamlığını ölçmek amacıyla ticari açıklık göstergesi olarak ithalatın GSYİH'ye oranı (OPN) yerine ihracat ve ithalatın toplamının GSYİH'ye oranı (TOPN) kullanılarak NARDL tahminleri yeniden yapılmakta ve bulgular Tablo 5.4'te özetlenmektedir. Üç ülkede de ilgili değişkenler arasında bir eşbütünleşme ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte uzun dönemde ticari açıklığın (TOPN) Güney Afrika'da enflasyon üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı, Meksika'da ise ticari açıklıkla ilgili hem pozitif hem de negatif değişikliklerin enflasyonu anlamlı biçimde etkilediği görülmektedir. Buna göre ticari açıklıktaki bir artış enflasyonun düşmesine neden olmaktadır. Benzer şekilde ticari açıklıktaki bir azalma da enflasyonun artmasına yol açmaktadır. Türkiye'de ise sadece ticari açıklıktaki negatif bir şok enflasyonu düşürmektedir. Dolayısıyla ticari açıklık göstergesi olarak ithalatın yerine ihracat ve ithalatın toplamının kullanılması ticari açıklığın enflasyon üzerindeki etkisiyle ilgili ampirik bulgularda önemli bir değişikliğe neden olmamaktadır.

Tablo 5.4: NARDL Tahminleri

	Güney Afrika	Meksika	Türkiye
Değişkenler	Panel A: Kısa dönem katsayılar		
<i>AINF (-1)</i>		0.375***	
<i>ADB</i>	-0.787***	0.62***	-0.051
<i>ADB(-1)</i>			0.446**
<i>ALPC</i>	-2.331***	1.117**	-0.961*
<i>LPC(-1)</i>		-2.118**	
<i>LPC-1</i>		-1.028**	
<i>ΔOGP</i>	1.789***	1.141**	
<i>ΔOGP(-1)</i>		2.128**	
<i>OGP(-2)</i>		-1.018**	
<i>ΔTOPN_NEG</i>			-0.958*
<i>ΔTOPN_NEG(-1)</i>			1.583***
<i>ΔTOPN_POS</i>	0.137	0.52	1.791***
<i>ΔTOPN_POS(-1)</i>	0.212	0.850**	-1.361***
<i>ΔTOPN_POS(-2)</i>		0.014***	
Değişkenler	Panel B: Uzun dönem katsayılar		
<i>C</i>	-0.640	0.854***	-2.892***
<i>INF(-1)</i>	-0.976***	-1.531***	-0.287**
<i>LPC(-1)</i>	0.095	-0.089	0.995
<i>DBT(-1)</i>	-0.146***	1.204***	0.434
<i>OGP(-1)</i>	-0.600**	1.620**	2.993
<i>TOPN_NEG(-1)</i>	-0.043	-1.123**	4.291***
<i>TOPN_POS(-1)</i>	-0.090	-0.907***	1.082
	Panel C: Tanılayıcı Testler		
<i>Fpss</i>	10.96***	12.53***	3.99*
<i>R2</i>	0.67	0.78	0.64
<i>Adjusted R2</i>	0.64	0.72	0.58
<i>LM Prob.</i>	[0.49]	[0.21]	[0.15]
<i>ARCH Prob.</i>	[0.35]	[0.98]	[0.81]
<i>CUSUM</i>	Stabil	Stabil	Stabil
	Panel D: Asimetri Testleri		
<i>KSR</i>	-	-	0.031***
<i>LSR</i>	0.003*	0.015	-0.012***

Notlar: *, **, *** sırasıyla %10, %5 ve %1 düzeyinde anlamlılığı, Fpss testi, Pesaran ve diğerleri (2001) tarafından sağlanan F testi istatistiklerini, LM ve ARCH, sırasıyla otokorelasyon ve heteroskedastisite testlerini, CUSUM parametre kararlılığını, KSR ve LSR kısa ve uzun süreli asimetri testlerini temsil etmektedir. Köşeli parantez içindeki sayılar olasılık değerlerini göstermektedir. Gecikme sayısı Akaike Bilgi Kriterine dayanmaktadır.

6. SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye, Güney Afrika ve Meksika'daki ticari açıklığın enflasyon üzerindeki etkisi hem doğrusal hem de Doğrusal Olmayan Sınır Testi yaklaşımı (ARDL ve NARDL) kullanılarak incelenmektedir. NARDL yaklaşımı ticari açıklıktaki pozitif ve negatif şokların ayrıştırılması ve analiz edilmesine, asimetric bir etki olup olmadığının incelenmesine olanak vermektedir. Ticari açıklık göstergesi olarak ithalatın GSYİH'ye oranı kullanılmakta, modele kamu borcu, üretim açığı ve kişi başı hasıla değişkenleri de eklenmektedir.

Elde edilen bulgular Güney Afrika için ilgili değişkenler arasında bir eşbütünlüşme olduğuna işaret etmektedir. Bununla birlikte dışa açıklığın enflasyonu Güney Afrika'da uzun dönemde etkilemediği sonucuna ulaşılmaktadır. Meksika'da uzun dönemde ticari açıklık enflasyonu anlamlı ve negatif şekilde etkilerken kısa dönemde bir etkinin varlığına yönelik kanıt bulunmamaktadır. Türkiye'de ise uzun dönemde ithalattaki bir artış enflasyonun anlamlı biçimde artmasına neden olmaktadır.

Doğrusal olmayan ARDL (NARDL) sonuçlarına göre üç ülkede de ilgili değişkenler arasında bir eşbütünlüşme ilişkisi olduğu tespit edilmektedir. Güney Afrika'da ticari açıklıktaki pozitif şoklar enflasyonu düşürürken negatif şoklar yükseltmektedir. Bununla birlikte söz konusu etkiler istatistiksel olarak anlamlı değildir. Söz konusu etkiler anlamlı olmamakla birlikte uzun dönemde asimetric bir ilişki olduğuna yönelik kanıt bulunmaktadır. Meksika'da ise uzun dönemde ithalattaki hem pozitif hem de negatif şoklar enflasyonu anlamlı biçimde etkilemektedir. Buna göre ithalattaki bir artış enflasyonun düşmesine yol açarken, azalış ise artmasına neden olmaktadır. Bu sonuçlar Meksika'da dışa açıklıkla ilgili hem negatif hem de pozitif şokların enflasyon üzerinde güçlü bir etkide bulunduğunu, dışa açıklığın daha düşük enflasyonla ilişkili olduğu düşüncesini desteklemektedir (Romer, 1993). Ancak söz konusu etkilerin asimetric olduğuna yönelik bir kanıt bulunmamaktadır.

Diğer yandan Türkiye'de uzun dönemde ithalattaki pozitif bir şok enflasyonu anlamlı biçimde etkilemezken negatif bir şok enflasyonun düşmesine neden olmaktadır. Bu sonuç Türkiye'de ithalat artışının enflasyonu etkilemediği, azalışının ise enflasyonu düşürdüğünü göstermektedir. Başka bir anlatımla Türkiye'de dışa açıklık göstergesi olarak ithalatın artmasının enflasyon üzerinde bazı çalışmalar tarafından ileri sürüldüğü gibi aşağı yönlü bir etkiye neden olmadığı, tam tersine

ithalattaki negatif şokların enflasyonu düşürdüğü anlaşılmaktadır. Bu durum Meksika'da elde edilen sonucun aksini işaret etmektedir. İlave olarak ithalattaki negatif ve pozitif şokların enflasyon üzerinde Türkiye'de asimetrik etkide bulunduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmanın asıl odağı olan doğrusal etkilerle ilgili sonuçların sağlamlığını test etmek için ticari açıklık göstergesi olarak ihracat ve ithalat toplamının GYSİH'ye oranı kullanılarak model yeniden tahmin edilmektedir. Bu durumda da ticari açıklığın uzun dönemde Güney Afrika'da enflasyon üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı, Meksika'da ise ticari açıklıktaki hem negatif hem pozitif değişikliklerin enflasyonu anlamlı biçimde etkilediği, Türkiye'de ise sadece negatif değişikliklerin enflasyonu düşürdüğü anlaşılmaktadır. Bu nedenle ticari açıklık göstergesi olarak ihracat ve ithalat toplamının kullanılması ampirik sonuçlarda önemli bir değişikliğe neden olmamaktadır.

2000'li yıllarda her üç ülkede de enflasyon oranlarında bir düşme olmasına karşın Türkiye'de enflasyonun diğer iki ülkeyle kıyasla yine de yüksek olduğu görülmektedir. Türkiye gibi Güney Afrika ve Meksika da geçmişte yüksek enflasyon oranlarıyla karşılaşmış olmalarına rağmen bu ülkelerde son yıllarda enflasyon oranlarının önemli ölçüde düştüğü ve dolayısıyla makroekonomik istikrarın önemli bir göstergesi olan fiyat istikrarı konusunda başarı sağlandığı anlaşılmaktadır. Söz konusu üç ülke arasında hem son yıllarda hem de tüm analiz döneminde ortalama olarak ithalatın en düşük, enflasyonun en yüksek olduğu ülke Türkiye'dir. Ampirik analiz sonuçları da Türkiye için farklı bir ilişkinin geçerli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum Türkiye açısından konunun daha farklı yönlerden yeniden ele alınmasının faydalı olabileceğine işaret etmektedir. Bu kapsamda özellikle başta ithalatın bileşimi olmak üzere farklı dinamiklerin incelenmesinin konun daha iyi aydınlatılmasına yardımcı olabileceği değerlendirilmektedir. Diğer yandan Türkiye'de enflasyonun kalıcı olarak düşürülmesi bakımından ithalat veya dış ticaret politikalarının da yeniden ele alınması gerektiği düşünülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'de enflasyonun çok sayıda ülkede olduğu gibi yüzde 5'lerin altına düşmesine katkı sağlayacak politikalara öncelik verilmesinin uygun olacağı, hem kamu borcundaki hem de ithalat eğilimindeki gelişmelere önem verilmesinin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Bundan sonraki çalışmaların sektörel veriler, ithalat kompozisyonu ve kur politikalarını dikkate alarak dış ticaretin enflasyon üzerindeki etkilerini incelemelerinin konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olabileceği sonucuna

varılmaktadır. İlave olarak zaman değişken katsayılı modeller kullanılmasının söz konusu ilişkinin zaman içinde nasıl geliştiğini görmek bakımından katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Türkiye’de özellikle 2001 yılından sonra para politikasının yürütülmesi konusunda önemli bazı değişikliklere gidilmesinin bu bağlamda dikkate alınması gerekmektedir. Ayrıca, enflasyonun düşmesine engel olan fiyatlama davranışlarındaki kalıcılığın nedenlerinin belirlenmesi de kuşkusuz önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, M. S. (2000). "Uluslararası Reel Ticaret: Teori", Politika. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Acaravcı, A., & Öztürk, İ. (2003). "Döviz Kurundaki Değişkenliğin Türkiye İhracatı Üzerine Etkisi: Ampirik Bir Çalışma", *Review of Social Economic & Business Studies*, 2, 7- 206.
- Agarwal, A., & Narayanan, B. G. (2003). Inflation-Openness Relationship: A Panel Approach for Developing Countries.
- Aisen, A., & Veiga, F. J. (2006). "Political Instability and Inflation Volatility". IMF Working Paper.
- Alcalá, F., & Ciccone, A. (2004). "Trade and Productivity", *The Quarterly Journal of Economics*, 119(2), 613-646.
- Alesina, A., & Drazen, A. (1991). "Why Are Stabilizations Delayed?", *American Economic Review*, 81(4), 1170-1188.
- Alfaro, L. (2001). "Inflation, Openness and Exchange Rate Regimes: The Quest for ShortTerm Commitment", Harvard Business School.
- Alper, C. E., & Üçer, M. (1998). "Some Observations on Turkish Inflation: A 'Random Walk' Down the Past Decade. Stabilization in a Emerging Market: The Case of Turkey", Boğaziçi Üniversitesi.
- Alptekin, V. (2016). "Makroekonomi", Konya: Eğitim Yayınevi.
- Anderson, J. E., & Neary, J. P. (2003). The Mercantilist Index of Trade Policy. *International Economic Review*, 44(2), 627-649.
- Anderson, J. E., & Yotov, Y. V. (2011). Terms of Trade and Global Efficiency Effects of Free Trade Agreements, 1990-2002. Boston College Working Papers in Economics(No: 780).
- Araç, A. (2013). Ekonominin Dış Ticarete Açıklık Derecesi ve Üretim/Enflasyon Ödünleme İlişkisi. *Sosyoekonomi*, 1, 25-44.
- Arı, A. A. (2001). Dışa Açıklık ve Enflasyon: Türkiye Örneği. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İzmir.
- Ashra, S. (2002). Inflation and Openness: A Study of Selected Developing Economies. Hindistan: Indian Council for Research on International Economic Relations.
- Atabay, R. (2016). The Relationship between Trade Openness and Inflation in Turkey. *International Journal of Research in Business & Social Science*, 5(3), 137-145.

- Ayad, H., & Belmokaddem, M. (2017). Financial Development, Trade Openness and Economic Growth in MENA Countries: TYDL Panel Causality Approach. *Theoretical and Applied Economics*, 24(610), 209-222.
- Babatunde, M. A. (2017). Trade Openness and Inflation in Nigeria: A Nonlinear ARDL Analysis. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 8(24), 129-148.
- Badinger, H. (2007). Globalization, the Output-Inflation Tradeoff, and Inflation. *Althanstrasse*, 39-45.
- Baier, S. L., & Bergstrand, J. H. (2002). On the Endogeneity of International Trade Flows and Free Trade Agreements. Temmuz 17, 2019 tarihinde <http://citeseerx.ist.psu.edu>: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=B7A0B24382641A82283849FA9DF66BAC?doi=10.1.1.196.3401&rep=rep1&type=pdf> adresinden alındı
- Baier, S. L., & Bergstrand, J. H. (2004). Economic Determinants of Free Trade Agreements. *Journal of International Economics*, 64(1), 29-63.
- Baier, S. L., & Bergstrand, J. H. (2007). Do Free Trade Agreements Actually Increase Members' International Trade? *Journal of International Economics*, 71(1), 72-95.
- Baldwin, R. E. (1971). Determinants of The Commodity Structure of U.S. Trade. *The American Economic Review*, 61(1), 126-146.
- Ball, L. M. (2006). Has globalization changed inflation? National Bureau of Economic Research.
- Barro, Robert J. 1974. Are government bonds net wealth? *Journal of Political Economy*, 82(6): 1095-1117.
- Beck, T., Levine, R., & Loayza, N. (2000). Finance and the Sources of Growth. *Journal of Financial Economics*, 58, 261-300.
- Berber, M. (2016). Makroiktisat. Trabzon: Celepler Matbaacılık Yayıncılık ve Dağıtım.
- Berk, J. M. (1997). Monetary Transmission: What Do We and How Can We Use It. Amsterdam: De Nederlandsche Bank Staff Reports.
- Berument, H., Dogan, N., & Tansel, A. (2008). Trade Openness and Inflation Volatility: Evidence from a Selected MENA Countries.
- Bhagwati, J. (1964). The Pure Theory of International Trade: A Survey. *The Economic Journal*, 74(293), 1-84.
- Bhagwati, J. (1987). VERs, Quid Pro Quo FDI and VIEs: Political-Economy-Theoretic Analysis. *International Economic Journal*, 1, 1-14.
- Bickerdike, C. (1906). The Theory of Incipient Taxes. *Economic Journal*, 16, 529-535.

- Bilici, Ö., Erdil, E., & Yetkiner, İ. H. (2008). The Determining Role of EU in Turkey's Trade Flows: A Gravity Model Approach. Working Papers in Economics(No: 08/06). İzmir: İzmir University of Economics.
- Bilman, A. S. (2014). Ticari Açıklık Büyüme Etkileşimi: Panel Veri Analizi ve Ülkelerarası Karşılaştırma. Basılmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Binici M., Cheung Y., Lai K., (2012), "Trade Openness, Market Competition and Inflation: Some Sectoral Evidence from OECD Countries", Working Paper, 12/06.
- Blanchard, O. (1997). Macroeconomics. New Jersey: Prentice-Hall International.
- Bleaney, M. (1999). The Disappearing Openness Inflation Relationship: A Cross Country Analysis of Inflation Rates. IMF Working Paper.
- Borkakoti, J. (1988). International Trade: Causes and Consequences, an Empirical and Theoretical Test. Londra: Macmillan Press.
- Bowdler, C. (2003). Openness and Output-inflation Tradeoff. Nuffield College.
- Bowdler, C., & Malik, A. (2006). Openness and Inflation Volatility: Panel Data Evidence. The 20th Annual Congress of the European Economic Association in Amsterdam and the 2006 Royal Economics Society. Nuffield College, University of Oxford.
- Bowdler, C., & Nunziata, L. (2006). Trade openness and inflation episodes in the OECD. Journal of Money Credit and Banking, 553-563.
- Bradford Jr., C. I., & Chakwin, N. (1993). Alternative Explanations of the Trade-Output Correlation in the East Asian Economies. OECD Development Centre Working Papers(No: 87). Paris: OECD Publishing.
- Brander, J. (1986). Rationales for Strategic Trade and Industrial Policy. P. Krugman içinde, Strategic Trade Policy and the New International Economics. Cambridge: MIT Press.
- Brander, J. (1995). Strategic Trade Policy. NBER Working Paper Series(No: 5020).
- Brander, J., & Spencer, B. (1981). Tariffs and the Extraction of Foreign Monopoly Rent Under Potential Entry. Canadian Journal of Economics, 14, 371-389.
- Brander, J., & Spencer, B. (1985). Export Subsidies and International Market Share Rivalry. Journal of International Economics, 18, 83-100.
- Bulut, C. (2002). Kamu Açıkları, Enflasyon, Faiz Oranı ve Döviz Kuru İlişkileri. İstanbul: Der Yayınları.
- Calvo, G., & Vegh, C. A. (1999). Inflation Stabilization and BOP Crises in Developing Countries. NBER Working Paper(No: 6925).

- Cavallari, L. (2001). Inflation and Openness with Non-atomistic Wage Setters. University of Rome "La Sapienza". *Scottish Journal of Political Economy*, 48(2), 210-226.
- Ceylan, İ. M. (2013). Fiyat İstikrarını Sağlamaya Yönelik Enflasyon Hedeflemesi Politikaları: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Chipman, J. S. (1965). A Survey of the Theory of International Trade: Part 1, The Classical Theory. *Econometrica*, 33(3), 477-519.
- Cin, M.F. ve Doğru, M.K (2018). Makroiktisat: Alternatif Görüşlerle Teori ve Uygulama, 3. baskı, Adana: Karahan Kitabevi.
- Cooke, D. (2010) "Openness and Inflation", *Journal of Money, Credit and Banking*, 42(2-3), 266-287.
- Cotsomitis, J., DeBresson, C., & Kwan, A. (1991). A Re-Examination of the Technology Gap Theory of Trade: Some Evidence from Time Series Data for O.E.C.D. Countries. *Review of World Economics*, 127(4), 792-799.
- Çiftçi, E. (2015). Türkiye’de Enflasyon İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Ampirik Bir Uygulama (1980–2014). Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Daniels, J. P., & VanHoose, D. D. (2006). Openness, the sacrifice ratio, and inflation: Is there a puzzle? *Journal of International Money and Finance*, 25(8), 1336-1347.
- Darity, W., & Davis, L. S. (2005). Growth, Trade and Uneven Development. *Cambridge Journal of Economics*, 29, 141-170.
- David, H. L. (2007). A Guide to Measures of Trade Openness and Policy. Working Paper. South Bend: Indiana University.
- Dexter, A. S., Levi, M. D., & Nault, B. R. (2005). International trade and the connection between excess demand and inflation. *Review of International Economics*, 13(4), 699-708.
- Dinler, Z. (2000). İktisada Giriş. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Dixit, A. K., & Stiglitz, J. E. (1977). Monopolistic Competition and Optimum Product Diversity. *The American Economic Review*, 67(3), 297-308.
- Dollar, D. (1986). Technological Innovation, Capital Mobility, and the Product Cycle in North-South Trade. *The American Economic Review*, 76(1), 177-190.
- Dollar, D. (1992). Outward-oriented Developing Economies Really Do Growth More Rapidly: Evidence from 95 LDCs, 1976-1985. *Economic Development and Cultural Change*, 40(3), 523-544.

Dollar, D., & Kraay, A. (2003). Institutions, Trade and Growth: Revisiting the Evidence. The World Bank Policy Research Working Paper(No: 3004), 1-32. The World Bank.

Dollar, D., & Kraay, A. (2004). Trade, Growth and Poverty. The Economic Journal, 114(493), 22-49.

Dowrick, S., & Golley, J. (2004). Trade Openness and Growth: Who Benefits? Oxford Review of Economic Policy, 20(1), 38-56.

Eicher, T. S., & Henn, C. (2011). In Search of WTO Trade Effects: Preferential Trade Agreements Promote Trade Strongly, But Unevenly. Journal of International Economics, 83(2), 137-153.

Ekelund, R. B., & Tollison, R. D. (1981). Mercantilism as a Rent-seeking Society: Economic Regulation in Historical Perspective. International Review of Law and Economics, 3(1), 94-95.

Ekonomi Ansiklopedisi (1991) Milliyet.

Emirmahmutoğlu, F., & Köse, N. (2011). Testing for granger causality in heterogeneous mixed panels. Economic Modelling(28), 870–876.

Emsen, Ö. S., Turan, S. A. ve Aksu, H. (2012). Sınır Testi ile Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Türkiye Üzerine İncelemeler. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12 (2), 25-40.

Erdaş, H. (2004). Enflasyon ve Para Arzının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkisinin Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergun, T. (1987). İthal Edilen Enflasyon ve Türkiye Örneği. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Erol, İ., & E., E. (2013). Para-Banka Teori ve Politika. Manisa: Orion Kitabevi.

Evans, D. (1989). Handbook of Development Economics (Cilt 2). (H. Chenery, & T. N. Srinivasan, Dü) Elsevier Science Publishers.

Evans, R. W. (2012). Is Openness Inflationary? Policy Commitment and Imperfect Competition. Journal of Macroeconomics, 34(4), 1095-1110.

Finger, K. M. (2015). International Chamber of Commerce Open Markets Index: 3rd Edition. Qatar: ICC Research Foundation.

Frankel, J. (1997). Regional Trading Blocks in the World Trading System. Washington: Institute of International Economics.

Frankel, J. A., & Romer, D. H. (1999). Does Trade Cause Growth? American Economic Review, 89(3), 379-399.

Freeman, C. (2004). Technological Infrastructure and International Competitiveness. Industrial and Corporate Change, 13(3), 541-569.

Friedman, I. S. (1973). *Inflation: A World-Wide Disaster*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Fugazza, M., & Maur, J. C. (2008). Non-Tariff Barriers in Computable General Equilibrium Model. *Policy Issues in International Trade and Commodities Study Series*(No: 38). United Nations Conference on Trade and Development.

Furuoka, F., & Ho, C. M. (2009). Phillips Curves and Openness: New Evidence from Selected Asian Economies. *Economics Bulletin*, 29(1), 253-264.

Gali, J., & Gertler, M. (1999). Inflation Dynamics: A Structural Econometric Analysis. *Journal of Monetary Economics*, 44, 195-222.

Genç, M. C., & Berber, M. (2011). Bölgeselleşme ve Ticaret Akımları: Literatür İncelemesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(22), 84-110.

Gençosmanoğlu, Ö. F. (2014). Uluslararası Ticarete Tarife Dışı Engeller Ve Kullanım Kısıtları: Türkiye Örneği, s.33.

Gopal, R. (2007). Trade Openness and Inflation in Latin American Countries. *Economic Studies of International Development*, 7(1), 77-98.

Göktaş, Ö. (2005). *Teorik ve Uygulamalı Zaman Serileri Analizi*. İstanbul: Beşir Kitabevi.

Greenaway, D. (1983). *International Trade Policy: From Tariffs to the New Protectionism*. Londra: Macmillan Press.

Grubel, H. G., & Lloyd, P. (1975). *Intra-Industry Trade: The Theory and Measurement of International Trade in Differentiated Products*. Londra: MacMillan.

Gruben, C., & McLeod, D. (2004). The Openness-Inflation Puzzle Revisited. *Applied Economics Letters*, 11(8), 465-468.

Güneş, Ş., Konur, F., (2013). “Türkiye Ekonomisinde Dışa Açıklık ve Enflasyon İlişkisi Üzerine Ampirik Bir Analiz”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İibf Dergisi*, 8(2), 7-20.

Gwartney, J., & Lawson, R. (2009). *Economic Freedom of the World: 2009 Annual Report*. Canada: Economic Freedom Network.

Gwartney, J., Lawson, R., & Hall, J. (2016). *Economic Freedom of the World: 2016 Annual*

Haideh, S. (2012). *Analysis of Tariffs and Other Barriers to Free Trade. Lecture Notes*.

Halpern, L., Koren, M. and Szeidl, A. (2015). “Imported Inputs and Productivity”, *American Economic Review* 2015, 105(12), 3660–3703. <http://dx.doi.org/10.1257/aer.20150443Report>. Canada: Fraser Institute.

Hanif, M., & Batool, I. (2006). *Openness and Inflation: A Case Study of Pakistan*. MPRA.

- Hanink, D. M. (1988). An Extended Linder Model of International Trade. *Economic Geography*, 64(4), 322-334.
- Harley, C. K. (2008). *Trade: Discovery, Mercantilism and Technology*. 175-203. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heckscher, E. (1919). The Effects of Foreign Trade on The Distribution of Income. H. Flam, & M. J. Flanders içinde, *Heckscher-Ohlin Trade Theory* (s. 39-69). Cambridge: MIT Press.
- Helpman, E., & Krugman, P. (1985). *Market Structure and Foreign Trade: Increasing Returns, Imperfect Competition, and the International Economy*. Cambridge: MIT Press.
- Hossain, A., & Chowdhury, A. (1998). *Open-Economy Macroeconomics for Developing Countries*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Hufbauer, G. C. (1966). *Synthetic Materials and the Theory of International Trade*. Cambridge: Harvard University Press.
- Jedidia, K., Dammak, T. B., & Kamel, H. (2019). Trade-threshold Effect on Inflation in Tunisia: New Evidence Resulting from a Nonlinear Approach. *International Economic Journal*, 33(1), 149-169.
- Jin, J. C. (2002). *Openness, Growth and Inflation: Evidence from South Korea before the Economic Crisis*. Hong Kong: Chinese University of Hong Kong.
- Johnston, J., & Dinardo, J. (2007). *Ekonometik Methods*. Mc Graw Hill International Editions, 244-247.
- Kangallı, S. G., Uyar, U., & Buyrukoğlu, S. (2014). OECD Ülkelerinde Ekonomik Özgürlük: Bir Kümeleme Analizi. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(3), 95-109.
- Karaçor, Z. (1999). *Enflasyonist Bekleyiş ve Enflasyonla Mücadele Toplumsal Uzlaşma*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kasahara, H. and Lapham, B. (2013). "Productivity and the decision to import and export: Theory and evidence", *Journal of International Economics* 89, 297–316. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2012.08.005>
- Keesing, D. B. (1965). Labor Skills and International Trade: Evaluating Many Trade Flows with a Single Measuring Device. *Review of Economics and Statistics*, 47(3), 287-294.
- Keesing, D. B. (1966). Labor Skills and Comparative Advantage. *American Economic Review*, 56(2), 249-258.
- Keesing, D. B. (1967). The Impact of Research and Development on United States Trade. *Journal of Political Economy*, 75(1), 38-48.

- Kennedy, T. E., & McHugh, R. (1980). An Intertemporal Test and Rejection of the Linder Hypothesis. *Southern Economic Journal*, 46(3), 898-903.
- Kılıçbay, A. (1983). *Uygulamalı Ekonometri*. İstanbul: Filiz Kitabev.
- Kibritçioğlu, A. (2002). On the Smithian Origins of “New” Trade and Growth Theories. *Economics Bulletin*, 2(1), 1-15.
- Kim, M., & Beladi, H. (2005). Is Free Trade Deflationary? *Economic Letters*(89), 343-349.
- Kimmmmm, M., & Beladi, H. (2005). Is free trade deflationary? *Economics Letters*, 89(3), 343-349.
- Koçyiğit, A., & 2006 Doğan, Ç. (2006). *Fiyat İstikrarı Sorunsalı Merkez Bankası Eksenli Çözüm Stratejileri (2 b.)*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kravis, I. B. (1956). Availability and Other Influences on the Commodity Composition of Trade. *Journal of Political Economy*, 64, 143-155.
- Krugman, P. (1979). A Model of Innovation, Technology Transfer, and the World Distribution of Income. *Journal of Political Economy*, 87, 153-266.
- Krugman, P. (1980). Scale Economies, Product Differentiation, and the Pattern of Trade. *The American Economic Review*, 70(5), 950-959.
- Krugman, P. (1982). A “Technology Gap” Model of International Trade. *Conference of The International Economic Association*, (s. 34-49). İsveç.
- Krugman, P. (1987). Is Free Trade Passè? *Economic Perspectives*, 1(2), 131-144.
- Lane, P. R. (1997). Inflation in Open Economies. *Journal of International Economics*(42), 327-347.
- Lary, H. B. (1968). *Imports of Manufactures from Less Developed Countries*. New York: NBER.
- Leamer, E. E. (1988). Trade Policy Issues and Empirical Analysis. *Measures of Openness*, 145-204. National Bureau of Economic Research.
- Leff, N. H. (1969). The “Exportable Surplus” Approach to Foreign Trade in Underdeveloped Countries. *Economic Development and Cultural Change*, 17(3), 346-355.
- Li, X. (2004). Trade Liberalization and Real Exchange Rate Movement. *IMF Staff Papers*, 51(3), 553-584.
- Lin, Y. (2010). Openness and Inflation Revisited. *Journal of Finance and Economics*(37).
- Linder, S. B. (1961). *An Essay on Trade and Transformation*. New York: John Wiley.

- Liu, X. (2009). GATT/WTO Promotes Trade Strongly: Sample Selection and Model Specification. *Review of International Economics*, 17(3), 428-446.
- Lotfalipour, M. R., Montazeri, S., & Sedighi, S. (2013). Trade Openness and Inflation. Evidence from MENA Region Countries. *Petroleum-Gas University of Ploiesti Bulletin. Technical Series*, 65(2), 1-11.
- Lowinger, T. C. (1971). The Neo-Factor Proportions Theory of International Trade: An Empirical Investigation. *The American Economic Review*, 61(4), 675-681.
- Magee, C. (2003). Endogenous Preferential Trade Agreements: An Empirical Analysis. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 2(1), 1-19.
- Mata, M. E., & Love, J. L. (2008). A Reversal in the Historical Role of Tariff in Economic Growth? The Cases of Brazil and Portugal. *Estudos Econômicos*, 38(3), 461-492.
- Menghan, C. (2008). Is Globalisation Operating to Reduce Inflation: Evidence from Six OECD Countries.
- Menyah, K., Nazlıoğlu, Ş., & Wolde-Rufael, Y. (2014). Financial Development, Trade Openness and Economic Growth in African Countries: New Insights from a Panel Causality Approach. *Economic Modelling*, 37, 386-394.
- Miller, T. A., & Holmes, K. R. (2011). *2011 Index of Economic Freedom: Promoting Economic Opportunity and Prosperity*. Washington: The Heritage Foundation and Dow Jones & Company.
- Mishkin, F. (1997). Strategies for Controlling Inflation. NBER Working Paper(No: 6122).
- Muhammad, N., Islam, A. R., & Marashdeh, H. A. (2016). Financial Development and Economic Growth: An Empirical Evidence from the GCC Countries Using Static and Dynamic Panel Data. *Journal of Economics and Finance*, 40(4), 773-791.
- Mukhtar, T. (2010). Does Trade Openness Reduce Inflation? Empirical Evidence from Pakistan. *The Lahore Journal of Economics*, 35-50.
- Munir, S., Hasan, H., & Muhammad, M. (2015). The Effect of Trade Openness on Inflation: Panel Data Estimates from Selected Asian Economies (1976-2010). *Southeast Asian Journal of Economics*, 3(2), 23-42.
- Myint, H. (1958). The Classical Theory of International Trade and the Underdeveloped Countries. *Economic Journal*, 68, 317-337.
- Nunziata, L., & Bowdler, C. (2006). Trade Openness and Inflation Episodes in the. *Journal of Money, Credit, and Banking*, 38(2), 553-563.
- Obstfeld, M., & Rogoff, K. (1997). *Foundations of International Macroeconomics*. Cambridge: MIT Press.

Ohlin, B. (1933). *Interregional and International Trade*. Cambridge: Harvard University Press.

Okur, A. (2002). Türkiye’de İzlenen Esnek Kur Politikasının Ekonomik İstikrar Üzerindeki Etkileri. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 9 (1-2), 43-52.

Oluwabukola O., Oluwatomisin D. (2013). “Foreign Trade and Economic Growth in Nigeria (1980-2010), *Journal of Economics and Sustainable Development*, 4(13), 2222-1700

Ossa, R. (2010). *A New Trade Theory of GATT/WTO Negotiations*. NBER Working Paper Series(No: 16388).

Özcan, B. (2014). Gelişmekte Olan Ekonomilerde Enflasyonun Belirleyicileri: Dinamik Panel Veri Analizi. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(1), 33-53.

Özçağ M., Bölükbaş M., (2018). “Ticari Dışa Açıklık ve Enflasyon ilişkisi: Romer Hipotezi Çerçevesinde Türkiye için Bir Analiz, *Maliye Dergisi*, 174, 112-130.

Özyıldız, T., Koçdemir, U., & Çütücü, İ. (2018). Ticari Dışa Açıklığın Enflasyon ve Büyüme ile İlişkisi: Yükselen Piyasa Ekonomilerinde Panel Veri Analizi Uygulaması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(2), 335-356.

Parasız, İ. (1996). *Makro İktisat*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Parasız, İ. (2000). *Modern Makroekonominin Temelleri (2 b.)*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Parasız, İ. (2003). *Makro Ekonomi Teori ve Politika*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Perrotta, C. (1994). *Early Spanish Mercantilism: The First Analysis of Underdevelopment*. *Recent Economic Thought Series*, 33(1), 17-58.

Pigka-Balanika, V. (2013). *The Impact of Trade Openness on Economic Growth Evidence in Developing Countries*. 1-23. Erasmus School of Economics.

Posner, M. V. (1961). *International Trade and Technical Change*. *Oxford Economic Papers*, 13, 323-341.

Reinert, E. S., & Reinert, S. A. (2011). *Mercantilism and Economic Development: Schumpeterian Dynamics, Institution Building, and International Benchmarking*. *Oikos*, 10(1), 8-37.

Romer, D. (1993). *Openness and Inflation: Theory and Evidence*. *Journal of Economics*, 108(4), 869-903.

Romer, D. (1996). *Advanced Macroeconomics*. New York: McGraw-Hill.

Rose, A. K. (2002, November 7). *Do WTO Members Have a More Liberal Trade Policy?* NBER Working Paper(No: 9347), 1-30.

Rose, A. K. (2004). Do We Really Know that the WTO Increases Trade? *American Economic Review*, 94(1), 98-114.

Roy, J. (2011). Is the WTO Mystery Really Solved? *Economics Letters*, 113, 127-130.

Sachs, J. D., Warner, A., Åslund, A., & Fischer, S. (1995). Economic Reform and the Process of Global Integration. *Brookings Papers on Economic Activity*, 1995(1), 1-118.

Sachsida, A. (2006). Inflation and Trade Openness Revised: An Analysis Using Panel.

Sachsida, A., Carneiro, C. F., & Loureiro, P. (2003). Does Greater Trade Openness Reduce Inflation? Further Evidence Using Panel Data Techniques. *Economics Letters*(81), 315-319.

Saçık Yapar, S. (2008). Ticari Açıklık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sahu, P., & Sharma, N. K. (2018). The Empirical Economics Letters. Impact of Trade Openness on Inflation in India: An Autoregressive Distributed Lag (ARDL) Approach, 17(1), 21-32.

Samimi, A., Ghaderi, S., & Sanginabadi, B. (2011). Openness and inflation in Iran. *International Journal of Engineering Management and Economics*, 1(1), 42-49.

Samuelson, P. A., & Naurdhaus, W. D. (1992). *Economics*. Singapore: McGraw-Hill International Editions.

Saraç, T. B. (2009). Enflasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Ekonomisi Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama(1988–2007). Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Savaş, V. F. *İktisadın Tarihi, Liberal Düşünce Topluluğu, Avcıol Matbaacılık, İstanbul, 1997, s.138.*

Segerstrom, P. S., Anant, T. C., & Dinopoulos, E. (1990). A Schumpeterian Model of The Product Life Cycle. *The American Economic Review*, 80(5), 1077-1091.

Sepehrivand, A., & Azizi, J. (2016). The Effect of Trade Openness on Inflation in D-8 Member Countries with an Emphasis on Romer Theory. *Asian Journal of Economic Modelling*, 4(4), 162-167.

Sevüktekin, M., & Nargeleçekenler, M. (2007). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Smith, A. (1986). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Londra: Penguin Books.

Smith, S. (1976). An Extension of the Vent-for-Surplus Model in Relation to Long-Run Structural Change in Nigeria. *Oxford Economic Papers, New Series*, 28(3), 426-446.

- Soete, L. (1981). A General Test of Technological Gap Trade Theory. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 117, 638-660.
- Spencer, B., & Brander, J. (1983). International R&D Rivalry and Industrial Strategy. *Review of Economic Studies*, 50, 707-722.
- Squalli, J., & Wilson, K. (2006). A New Approach to Measuring Trade Openness. *Economic Policy Research Unit Working Paper*(No: 06-07), 1-36. Zayed University.
- Stevenson, A., Muscatelli, V., & Gregory, M. (1998). *Macroeconomic Theory and Stabilisation Policy*. London: Philip Allan Publications.
- Stolper, W. F., & Samuelson, P. A. (1969). Protection and Real Wages. J. Bhagwati içinde, *International Trade Selected Readings* (s. 58-73). England: Penguin Books.
- Subramanian, A., & Wei, S. (2007). The WTO Promotes Trade, Strongly, but Unevenly. *Journal of International Economics*, 72(1), 151-175.
- Summers, R., & Heston, A. (1988). A New Set of International Comparisons of Real Product and Price Levels Estimates for 130 Countries, 1950-1985. *Review of Income and Wealth*, 34(1), 1-25.
- Svensson, L. E. (1999). Inflation Targeting as a Monetary Policy Rule. *Journal of Monetary Economics*, 43, 607-654.
- Taban, S., & Şengür, M. (2014). Türkiye’de Ar-Ge ve Ekonomik Büyüme. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 355-376.
- Tatlıcı, Ö., & Kızıltan, A. (2011). Çekim Modeli: Türkiye’nin İhracatı Üzerine Bir Uygulama. *Atatürk Ü. İİBF Dergisi*, 10. *Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı*, 25, 287-299.
- Temple, J. (2002). Openness, Inflation and the Phillips Curve: A Puzzle. *Journal of Money, Credit and Banking*(34), 450-468.
- Terra, C. T. (1998). Openness and Inflation: A New Assessment. *Quarterly Journal of Economics*, 641-648.
- Thomas, C. (2012). Trade openness and inflation: Panel data evidence for the Caribbean. *International Business & Economics Research Journal (IBER)*, 11(5), 507-516.
- Tobal, M. (2011). Regulatory Entry Barriers and Trade. Temmuz 17, 2019 tarihinde <https://escholarship.org>: <https://escholarship.org/uc/item/6k8954nn> adresinden alındı
- Tomz, M., Goldstein, J. L., & Rivers, D. (2007). Do We Really Know that the WTO Increases Trade? Comment. *American Economic Review*, 97(5), 2005-2018.
- Tucker, A. W. (1950). A Two Person Dilemma. Mimeo: Stanford University.
- Tupy, M. L. (2005). Trade Liberalization and Poverty Reduction in Sub-Saharan Africa. Cato Institute.

Turan, T., Karakaş, M., (2017). İkiz Açıklar Hipotezine Doğrusal Olmayan Sınır Testi Yaklaşımı, Maliye Dergisi, 173, 211-227.

Turan, T., Karakaş, M., (2018). Devlet Harcamaları ve Gelirleri Arasındaki İlişki: Doğrusal Olmayan Sınır Testi Yaklaşımı (NARDL), Sosyo Ekonomi Dergisi, 26(36), 33-48.

Turhan, G. T. (2012). Kara Sınırı Komşuları ile Ticaretin Türkiye'nin Kalkınmasına Etkisi: Çekim Modeli Yaklaşımı. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türedi, S., & Berber, M. (2010). Finansal Kalkınma, Ticari Açıklık ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Analiz. Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi(35), 301-316.

Vernon, R. (1966). International Investment and International Trade in the Product Cycle. Quarterly Journal of Economics, 80, 190-207.

Web 1, heritage.org. (2019). Country Rankings. Temmuz 2, 2019 tarihinde <https://www.heritage.org>: <https://www.heritage.org/index/ranking> adresinden alındı

Web 2, (2019). Non-Tariff Barriers. Temmuz 2, 2019 tarihinde <https://www.tradebarriers.org>: https://www.tradebarriers.org/ntb/non_tariff_barriers adresinden alındı

Web 3, (2003). Yıllık Rapor. Temmuz 17, 2019 tarihinde <https://www.tcmb.gov.tr>: https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/667c7904-1baa-4ca3-9c7d-eb0a23d28826/2003_Yillik_Rapor.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-667c7904-1baa-4ca3-9c7d-eb0a23d28826-mh5zofC adresinden alındı

Wells, L. T. (1969). Test of a Product Cycle Model of International Trade: U.S. Exports of Consumer Durables. The Quarterly Journal of Economics, 83(1), 152-162.

Westerlund, J. (2008). Panel cointegration tests of the Fisher effect. Journal of Applied Econometrics(23), 193-233.

World Bank. (1987). World Development Report 1987: Barriers to Adjustment and Growth in the World Economy; Industrialization and Foreign Trade; World Development Indicators. Oxford: Oxford University Press.

World Bank. (2019). Trade (% of GDP). Temmuz 2, 2019 tarihinde <http://data.worldbank.org>: <http://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS?view=chart> adresinden alındı

Wynne, M., & Kersting, E. (2007). Openness and inflation. Federal Reserve Bank of Dallas Staff Papers.

Yanikkaya, H. (2002). "Trade Openness and Economic Growth: A Cross-Country Empirical Investigation", Journal of Development Economics, 72, 57-89.

Yanikkaya, H., Altun, A., (2018). "Once Again, Trade Openness and Growth: Are Trade in Value Added Concepts Different", Gebze Teknik Üniversitesi.

Yıldırım E, Lopçu K, Çakmaklı S & Özkan Ö (2010) Yeni Keynesyen Makro Ekonomik Bir Model: Türkiye Uygulaması, 1.

Yılmaz Şahin, B. (2015). Dışa Açıklığın Ölçüm Yöntemleri. The Journal of Academic Social Science Studies, 33, 455-463.

Yiğit, N. (2006). Enflasyon Hedeflenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zakaria, M. (2010). Openness and Inflation: Evidence from Time Series Data. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 11(2), 313-322.

ÖZGEÇMİŞ

Özge Köse, Kırklareli Üniversitesi İktisat Bölümü'nden mezun olmuştur. Yüksek Lisans eğitimini Gebze Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim dalında tamamlamıştır.

EKLER

EK A: Betimleyici İstatistikler

		<i>Inflation</i>	<i>Imports</i>	<i>Logpercapitagdp</i>	<i>Trade</i>	<i>Debt</i>	<i>Outputgap</i>
<i>Türkiye</i>	<i>Ortalama</i>	0,261	0,172	8,793	0,315	0,293	-0,0092
	<i>Medyan</i>	0,195	0,177	8,765	0,333	0,292	0,0023
	<i>Maksimum</i>	0,890	0,306	9,620	0,601	0,725	0,071
	<i>Minimum</i>	0,023	3,672	8,050	0,057	0,877	0,0858
	<i>Standart Sapma</i>	0,217	0,084	0,084	0,164	0,139	0,035
<i>Güney Afrika</i>	<i>Ortalama</i>	0,088	0,2502	8,745	0,5224	0,3755	-0,00244
	<i>Medyan</i>	0,076	0,2456	8,744	0,5163	0,3615	-0,0018
	<i>Maksimum</i>	0,22	0,372	8,93	0,7286	0,567	0,047
	<i>Minimum</i>	0,003	0,167	8,457	0,3748	0,265	-0,0365
	<i>Standart Sapma</i>	0,045	0,043	0,120	0,071	0,069	0,0187
<i>Meksika</i>	<i>Ortalama</i>	0,1675	0,1931	8,910	0,3781	0,400	-0,0020
	<i>Medyan</i>	0,071	0,1732	8,983	0,3126	0,424	0,0010
	<i>Maksimum</i>	0,887	0,411	9,250	0,804	0,781	0,1055
	<i>Minimum</i>	0,010	0,0871	8,271	0,158	0,057	-0,0671
	<i>Standart Sapma</i>	0,186	0,099	0,269	0,492	0,19	0,029